

**XIX. YÜZYIL BAŞLARINDAN
KALDIRILIŞINA KADAR
EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI**

Ali BODUR

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ

Aralık 2016

Afyonkarahisar

T. C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

XIX. YÜZYIL BAŞLARINDAN KALDIRILIŞINA
KADAR EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI

Hazırlayan

Ali BODUR

Danışman

Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ

AFYONKARAHİSAR 2016

Bu Tez Çalışması BAPK'ça Desteklenmiştir. Proje No: "15. SOS. BİL. 20"

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “XIX. Yüzyıl Başlarından Kaldırılışına Kadar Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

09.12.2016

Ali BODUR

TEZ JÜRİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ

.....

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Ahmet Ali GAZEL

.....

:Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali KARAMAN

.....

Tarih anabilim dalı yüksek lisans yeterlik öğrencisi Ali BODUR'un “**XIX. Yüzyılın Başlarından Kaldırılışına Kadar Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı**” başlıklı tezi 09.12.2016 tarihinde, saat 14:00’da Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yukarda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

XIX. YÜZYIL BAŞLARINDAN KALDIRILIŞINA KADAR EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI

Ali BODUR

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Aralık 2016

Danışman: Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ

XIX. yüzyıl başlarından itibaren Evlâd-ı Fâtihân teşkilatının yenilenmesine gidildi. 1810 yılında yeni bir nizamname hazırlandı ve yürürlüğe girdi. Padişah II. Mahmud (1808-1839), Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdıktan sonra mevcut düzenli ve düzenli olmayan askeri ocaklara yönelik yenilikler yaptı. Muntazam olmayan askeri birliklerden biri olan Evlâd-ı Fâtihân'da askeri ıslahata tabi tutulanlardandı. İlk olarak, bir kısım Asâkir-i Mansûre subayları Evlâd-ı Fâtihân'ı eğitmek üzere İstanbul'dan Selanik'e gönderildi. Ardından Osmanlı – Rus Savaşı (1828-1829) arifesinde bu birlikler için yeni bir nizamname hazırlandı. 1828 tarihli bu nizamnamenin temel amacı eskimiş yapıyı düzeltmek ve yenileştirmekti. Evlâd-ı Fâtihân, her biri 814 kişiden oluşan dört piyade taburu olarak yeniden düzenlendi. Dört piyade taburu “on üçüncü alay” ismi altında düzenlendi. Evlâd-ı Fâtihân birlikleri Mısır ordusuna karşı Osmanlı kuvvetleri içinde çarpıştı. Tanzimat reformları ile mevcut teşkilat yapısı uyuşmayan Evlâd-ı Fâtihân teşkilatı, 1845 yılında kaldırıldı.

Anahtar kelimeler: Evlâd-ı Fâtihân, II. Mahmud, Osmanlı Devleti, Rumeli, İskân

ABSTRACT

FROM THE BEGINNING OF NINETEENTH CENTURY TO THE ABOLISHMENT OF THE SONS OF THE CONQUERORS ORGANIZATION

Ali BODUR

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY**

December 2016

Advisor: Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ

From the beginning of the nineteenth century, Sons of the Conquerors organization was renewed. In 1810, a new regulation was prepared and entered into force. After Mahmud II(1808-1839) abolished the Janissary Cops, He worked on reforms for the existing regular and irregular military corps. Sons of the Conquerors, one of the irregular troops was subjected to the military reformation. First, a number of Asâkir-i Mansûre officers to train Sons of the Conquerors was sent from Istanbul to Thessaloniki. Then, on the eve of the Ottoman-Russian War (1828-1829), it prepared a new regulation for these troops. The main objective of the 1828 regulation was to restore and modernize the outdated system. Sons of the Conquerors was reorganized as four infantry battalions, each of whom consists of 814 persons. Four infantry battalions were organized under the name "Thirteen Regiments". Sons of the Conquerors' troops combated against Ottoman forces against the Egyptian army. The organization of Sons of the Conquerors, which does not match the existing organizational structure with the Tanzimat reforms, was abolished in 1845.

Keywords: Sons of the Conquerors, Mahmud II, Ottoman State, Rumeli, Settlement

ÖNSÖZ

Evlâd-ı Fâtihân tabiri ilk önce Rumeli'nin fethinde Anadolu'dan göç ettirilip bölgeye yerleştirilen yörükler için kullanılırken XVII. yüzyıl sonlarından itibaren ise yörüklerin askeri bir sınıf olarak düzenlenmesiyle ortaya çıkan yarı muntazam askeri teşkilat için kullanılmaya başlandı. Evlâd-ı Fâtihân'ın askeri teşkilatını oluşturan yörüklerin Rumelideki yerleşim yerleri arasında Manastır, Pirlepe Filorina, Cuma, Tikveş, Radoviş, İştîp, Doyran, Ustrumca, Avrethisarı, Yenice, Vodina, Serez, Demirhisar, Zihne, Drama ve Langaza kazaları bulunmaktaydı.

Osmanlı askeri yapısı içinde yer alan Evlâd-ı Fâtihân, tez çalışmamızın konusunu teşkil etmektedir. Bu tez çalışmasında; Evlâd-ı Fâtihân ile alakalı olarak II. Mahmud Dönemi'nde yapılan düzenlemeler ve ilga edilişi incelenmiştir. Tezin Giriş kısmında, Evlâd-ı Fâtihân'ın tarihsel gelişimi, Rumelini fethi ve buraya yörüklerin iskânı ele alındı. Birinci Bölümde, 1691 yılında Evlâd-ı Fâtihân teşkilatının kuruluşuna kadar olan sürede yörüklerin iskânı, Evlâd-ı Fâtihân'ın kuruluşu ve 1691 düzenlemesinden XIX. yüzyıl başlarına kadar Evlâd-ı Fâtihân'ın geçirdiği tarihsel süreç incelendi. İkinci Bölümde ise II. Mahmud Dönemi yürürlüğe konan 1810 ile 1828 nizamnamelerinin değerlendirmesi, Evlâd-ı Fâtihân'ın askeri yapısı ve seferlere katılımı incelendi. Üçüncü Bölümde ise 3 Kasım 1839 tarihinde Tanzimat'ın İlan'ından 5 Haziran 1845 tarihinde kaldırılışına kadar olan süreçte Evlâd-ı Fâtihân'a yönelik düzenlemeler ve alınan kararlar incelendi.

Evlâd-ı Fâtihân Teşkilat'ını tez olarak araştırmam konusunda beni cesaretlendiren ve çalışmam boyunca desteği ve yardımını hiç esirgemeyen hocam sayın Prof. Dr. Ahmet Yaramış'a en içten teşekkürlerimi bir borç bilirim. Bu tezi hazırlamam sürecinde her daim yanımda olan ve benim bu yolda yürümeme en kalbi duyguları ile destek veren annem Emine Bodur'a, babam Ahmet Bodur'a ve abim Hüseyin Bodur'a teşekkür ederim. Yine bu tez çalışması sürecinde hep destek olan değerli arkadaşım İhsan Selçuk Erol'a da teşekkür ederim.

Ali BODUR

Afyonkarahisar 2016

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	I
TEZ JÜRİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	II
TEZ ÖZETİ.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR DİZİNİ	X
GİRİŞ	1
1. OSMANLI DEVLETİ'NİN RUMELİ'Yİ FETHİ	1
2. RUMELİ'NİN İSKÂNİ	6

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖRÜK TEŞKİLATI VE EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI'NIN KURULUŞU İLE TARİHSEL GELİŞİMİ

1. 1691 NİZAMNAMESİNE KADAR YÖRÜK TEŞKİLAT YAPISI.....	11
2. RUMELİ'DE YÖRÜK GRUPLARI	15
2. 1. NALDÖKEN YÖRÜKLERİ.....	15
2. 2. TANRIDAĞI (KARAGÖZ) YÖRÜKLERİ	15
2. 3. SELANİK YÖRÜKLERİ.....	16
2. 4. OFCABOLU YÖRÜKLERİ	17
2. 5. VİZE YÖRÜKLERİ.....	18
2. 6. KOCACIK YÖRÜKLERİ.....	19
3. YÖRÜK ÇERİBAŞISI.....	20

4. YÖRÜKLERİN VAZİFELERİ	21
5. EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI'NIN KURULUŞU	23
5. 1. 1691 NİZAMNAMESİ VE EVLÂD-I FÂTİHÂN TESMİYESİ	23
5. 2. EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATLANMASINDA İLK DÜZENLEMELER: ASKERİ YAPISI, MUAFİYETLERİ VE GÖREVLENDİRİLMELERİ	24
6. XIX. YÜZYIL BAŞLARINDA EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI'NIN GÖREVLERİ VE MUAFİYETLERİ	28

İKİNCİ BÖLÜM

II. MAHMUD DÖNEMİ EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI

1. 1810 NİZAMNAMESİ VE EVLÂD-I FÂTİHÂN	30
2. YUNAN İSYANI VE EVLÂD-I FÂTİHÂN	31
3. AHMED TEVFİK BEY'İN EVLÂD-I FÂTİHÂN ASKERLERİNİN TALİM VE TAALLÜMLERİ İÇİN HAZIRLADIĞI LAYİHA	35
4. 1828 TARİHLİ EVLÂD-I FÂTİHÂN NİZAMNAMESİ VE GETİRDİĞİ YENİLİKLER	38
4. 1. ASKERİ TEŞKİLATLANMASI	40
4. 2. TERFİ VE NİŞAN	41
4. 3. ASKER ALIMI	42
4. 4. ASKERİ KİSVE VE SİLAH.....	42
4. 5. ASKERİN EMEKLİLİĞİ.....	43
4. 6. ASKER FİRARI VE CEZASI	43
4. 7. KIRSERDARLIĞI	44
4. 8. İMAM TAYİNİ VE HAC İZİNİ	45
4. 9. TABİP VE CERRAH TAYİNİ	46
4. 10. MAAŞ VE TAYİNAT	46
4. 11. TALİM VE TAALLÜMLERİ.....	51
4. 12. NEFERLERİN “HİZMETKÂR” OLARAK İSTİHDAMI MESELESİ.....	51

5. 1828 NİZAMNAMESİNE GÖRE EVLÂD-I FÂTİHÂN'IN VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ	51
6. 1828-1829 OSMANLI - RUS SAVAŞI'NDA EVLÂD-I FÂTİHÂN	53
6. 1. OSMANLI-RUS SAVAŞI'NDA EVLÂD-I FÂTİHÂN NEFERLERİNİN FİRARI.....	58
7. MISIR MESELESİ'NDE EVLÂD-I FÂTİHÂN	59
8. EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI'NIN YENİDEN DÜZENLENMESİ VE EVLÂD-I FÂTİHÂN'DAN TEŞKİL EDİLEN ON ÜÇÜNCÜ ALAY	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TANZİMAT FERMANI'NIN İLANINDAN KALDIRILMASINA KADAR

EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI

1. TANZİMAT FERMANI VE EVLÂD-I FÂTİHÂN.....	67
2. EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI'NIN KALDIRILMASI	73
SONUÇ.....	77
KAYNAKÇA	79
EKLER.....	87

TABLÖLAR LİSTESİ

sayfa

Tablo 1: 1701-1704 Tarihleri Arası Niğbolu ve Silistre Sancaklarında İkamet Eden Evlâd-ı Fâtihan'ın Mevcut Olan ve Mevcut Olmayan Neferleri.....	27
Tablo 2: Bir Taburdaki Rütbeli Askerler Miktarı ve Maaşı.....	48
Tablo 3: Evlâd-ı Fâtihân'ın Bir Taburdan Teşkilatının Personeli ve Onlara Tahsis Olunan Levazımat ve Nişan.....	49
Tablo 4: On Üçüncü Alayın Üçüncü Taburu.....	64
Tablo 5: Evlâd-ı Fâtihân'dan Teşkil Olan On Üçüncü Alay'ın Personeli ve Onlara Tahsis Olunan Levazımat ve Nişan.....	65-66

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C. AS	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Tasnifi Askeriye Evrakı
C. DH	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Tasnifi Dâhiliye Evrakı
C. ML	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Tasnifi Maliye Evrakı
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DTCF	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
HAT	: Hatt-ı Hümayun
IRCICA	: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
İ.MVL	: İrade- Meclis-i Vâlâ
İA	: Milli eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
MVL	: Meclis-i Vâlâ Evrakı
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
s.g.t.	: Son Görüntüleme Tarihi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: ve devamı
vr.	: Varak

GİRİŞ

1. OSMANLI DEVLETİ'NİN RUMELİ'Yİ FETHİ

Türklerin Rumeli'ye¹ ilk olarak geçişleri VI. yüzyıldadır. Bu yüzyıldan itibaren Türklerin bölgeye gelerek yerleşmeleri aralıklarla devam etti.² Türklerin Anadolu tarafından Rumeli'ye doğru göçleri, XIII. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşti. Anadolu Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus(1246-1262), 1262 yılında Selçuklar'dan kaçarak Bizans İmparatoru VIII. Mihail Palaiologos'a sığındı. Emrindeki askerler ile kendisinin yanında yer alan Sarı Saltuk Baba ile Dobruca iline yerleşti.³ M. Tayyip Gökbilgin, Osmanlı Döneminde Anadolu'dan Rumeli'ye geçen ilk Türkler⁴ olarak Konyarlar'dan söz etmektedir. Gölbilgin, Konyar adının Konya'dan geldikleri için verildiğini ifade eder. Ancak Gökbilgin'e göre Konyarlar,

¹Bizanslılar'ın kendileri ve ülkeleri için kullandıkları Romaioi ve Romania kelimeleri, İslam dünyasında onların Rum olarak tanınmasına sağladı. Daha sonra Türklerin Anadolu'ya gelmesiyle Anadolu'daki Bizans toprakları için coğrafi bir ad olarak kullanıldı. Osmanlı Devleti, Balkanlar için Rumeli ismini "Romania" kelimesinden aldılar. Rumeli ismini "Anadolu'ya karşı denizin ötesinde" Bizanslılar'dan fethettikleri bölgeler için kullandılar. Ayrıntılı bilgi için bkz. Halil İnalçık, "Rumeli", *DİA*, C. XXXV, İstanbul 2008, s. 232.

²Serap Toprak, *16. Yüzyılda Balkanlarda İslamlaşma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, s. 1. Bu yüzyılda Balkan Yarımadası'na gelen Türk boyları, bölgenin yerli halkı ile karışarak asimile olmuşlardır ve Türklüklerini devam ettirememişlerdir. Bu Türk boylarının önemlisi ve Hristiyan olan Kıpçaklar (Kumanlar), Dobruca'dan Akkırman'a kadar olan bölgeye yerleşerek XII – XIV. Yüzyıllarda bu bölgede etkilerini hissettirmişlerdir. Bkz. Halil İnalçık, "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlar*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul 1993, s. 9.

³ Halil İnalçık, "Rumeli", s. 232. Dobruca'ya yerleşen bu topluluğun tekrar Anadolu'ya dönmesi hakkında ayrıca bkz. Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 11, (Ekim 1951-Temmuz 1952), s. 65. II. Keykâvus hakkında detaylı bilgi için bkz. Faruk Sümer, "Keykâvus II", *DİA*, C. XXV, Ankara 2002, s. 355-357.

⁴Konyarlar'ın hangi tarihte Rumeli'ye geçtiği veya yerleştiği ve hatta isminin nereden geldiğine dair hakkında araştırmacılar arasında farklı görüşler vardır. Lejean göre, XIV. Yüzyılda ilk Türk istilasıyla gelmiş olabilecekleri; Jireek'e göre, muhtelif zamanlarda, bir kısmının 200 sene evvel geldikleri; Tuma'ya göre, XIV. yüzyılda başlarında Moglene'ya hicret etikleri ve bunların Fatihanın ahfıtları olabileceği; Franchel d'Espery'e göre, XII. Yüzyılda çağrıldıkları; Traegerdir'e göre, 1390 yılında Makedonya'ya hicret ettikleri ve Obermmer'a göre, X. Yüzyıldan itibaren yerleştikleri ifade edilmiştir. Bkz. M. Tayyip Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, Osmanlı Yalçın Matbaası, İstanbul 1954, s. 9-12.

kimi tarihçiler tarafından 1691’de Evlâd-ı Fâtihân adını alan Yörük taifesiyile karıştırıldı.⁵

Ayrıca Osmanlı Beyliğinden önce Aydınoğulları, Saruhanoğulları ve Karesi Beyliklerine bağlı askeri birliklerin Ege Denizi yoluyla Balkan Yarımadası’na geçtiği bilinmektedir.⁶ Aydınoğlu Beyi Umur Bey, 1335-1345 yılları arasında bir yandan donanması ile Yunanistan, Makedonya ve Trakya kıyılarına akınlar yaptı, bir yandan da Balkan devletlerinin kendi aralarındaki mücadelelerine karışarak mücadelenin tarafı oldu.⁷ Umur Bey’in 1348 yılında vefat etmesi ve bu dönemde beyliğin Latinler ile olan mücadelesi ister istemez Aydınoğlu Beyliği’nin Balkanlara yönelik fetih hareketini durdurdu. Balkanlara yönelik bu fetih hareketi bir süre sonra Osmanlı Beyliği tarafından devam ettirildi.⁸

Osmanlı Devleti’nin 1345 yılında Karesioğulları Beyliği’ni idaresi altına alması ile beyliğin deniz gücünü de eline geçirmiş oldu⁹. Osmanlı hizmetine giren Ece Yakup, Gazi Fazıl, Hacı İlbeyi ve Evrenos Bey gibi güzide Karesi komutanlarının desteğiyle Osmanlı Devleti, kısa zaman içinde Rumeli’de büyük bir ilerleme kaydetti.¹⁰

XIV. Yüzyılın bilhassa ikinci yarısında Balkan Yarımadası’ndaki Hristiyan devletlerin birbirleriyle mücadeleleri ve Bizans İmparatorluğu içindeki taht

⁵Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 9-12. Mehmet Zeki Pakalın’ın eserinde Evlâd-ı Fâtihân ile ilgili kısımda ‘‘Konyarlar’’ hususuna değilmış ve şöyle ifade edilmiştir: ‘‘Rumeli’nin fethi üzerine Anadolu’nun Türk halkından aileleriyle birlikte nakil ve iskan olunanlara verilen addır. Konya, Aksaray ve civarı halkından nakledilmiş olan bu Türklere ‘‘Konyar’’ derlerdi. Mesela Manastır ile Filorina arasında büyük bir köy olan Kınalı o cümledendir.’’ Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 571.

⁶ İnalçık, ‘‘Rumeli’’, s. 232.

⁷Toprak, *a. g. t.*, s. 1; Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğuşu*, Kaynak Yayınları, Ankara 1985, s.47-48; Erdoğan Meriç, ‘‘Aydınoğulları’’, *DİA*, C. IV, İstanbul 1991, s. 239-241.

⁸İnalçık, ‘‘Rumeli’’, s. 232; Ayrıca Umur Bey’in faaliyetleri hakkında detaylı bilgi için bkz: Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar – I*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2010, s. 46-50; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1972, s. 133-134; Meriç, *a. g. m.*, s. 240.

⁹Karesi Beyliği’nin ilhak edilmesi Osmanlı Devleti’ne Edremit Körfezi ve Kapıdağı arasındaki bölgeyi kazandırdı. Böylece Osmanlılar, Rumeli toprakları ile karşı karşıya gelmiş oldular; Mehmet İnbâşi, ‘‘Yeni Belgeler Işığında Rumeli Yörükleri’’, *Osmanlı*, C. 4, Ankara 1999, s. 151.

¹⁰Ahmet Şimşirgil, ‘‘Efsaneleştirilen Gerçek: Osmanlıların Rumeli’ye Geçiş’’, <http://ahmetsimsirgil.com/ilm-i-makaleler>, s. 1, (S.G.T: 24.09.2016).

mücadeleleri Osmanlı Devleti'nin bu bölgeye yerleşmesini ve ilerlemesini kolaylaştırdı. Bu dönemde Balkan yarımadasının doğu ve kuzeyi Bulgaristan Krallığı; Doğu Trakya, Selanik ve çevresi, bazı sahilleri hariç Mora Yarımadası ve Güney Epir bölgesi Bizans İmparatorluğu; Yukarı Sırbistan, Serez ve Drama ise Sırp Krallığı idaresi altında bulunmaktaydı.¹¹

Osmanlı Devleti'nin Bizans'ın taht mücadelelerine karışması, ilk olarak Orhan Bey döneminde gerçekleşti. 1344 yılında Aydınolu Beyi Umur Bey'in artık Bizans İmparatoru Kantakuzenos'a yardım edemeyeceğini, bundan sonra yardımı Orhan Bey'den almasını tavsiye etmesi ile Osmanlı Devleti'nin Bizans İmparatorluğu'nun işlerine karışması süreci başlamış oldu.¹²

Osmanlılar ilk olarak 1345 yılında V. İoannes'e karşı Kantakuzenos'a yardımda bulundu ve Kantakuzenos'un Edirne ile Karadeniz sahillerini kendisine bağlamasını sağladı. Bu seferlerin ganimetler açısından verimli olması nedeniyle gazilerin bundan sonraki fetihlerin Rumeli yönünde yapılması talepleri, Orhan Bey'e ulaştırılmıştır. Ayrıca 1345 yılında Karesioğulları Beyliği'nin Osmanlı Devleti'ne ilhak edilmesiyle beyliğin kara ve deniz gücü Osmanlı Devleti'nin hizmetine girmiştir.¹³

Kantakuzenos, V. İoannes Palaiologos'un Sırp ve Bulgarlardan destek alarak Kantakuzenos'un oğlu Mathaios'a ait Edirne şehrini kuşatması üzerine Osmanlı Devleti'nden yardım istedi. Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa¹⁴'yı on - on iki bin

¹¹Toprak, *a. g. t.*, s. 2.

¹²Uzunçarşılı, *a. g. e.*, s.156; Wittek, *a. g. e.*, s. 55-56.

¹³Uzunçarşılı, *a. g. e.*, s.156; Wittek, *a. g. e.*, s. 55-56; H. A. Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Ankara 1998, s. 83-84. Osmanlı Devleti'nin, Aydınolu'ndan sonra Rumeli'ye yapılan akınların öncüsü olmasından 1345 yılında Karesioğulları Beyliği'nin Osmanlı topraklarına katılmasının payı büyüktür. Karesioğulları Beyliği bulunduğu jeopolitik konum açısından hem kara hem de deniz devleti olma özelliği taşımaktaydı ve bu beyliğin 40.000 atlı askeri ve etkili bir donanması bulunmaktaydı. Karesi Beyliği'nin denizcilikte ileri seviyede olması Osmanlı deniz kuvveti için bir kaynak ve örnek teşkil etmiştir. Bu bağlamda Osmanlılar tarafından ilhak edilen Karesioğulları Beyliği Osmanlılar'ın askeri ve siyasi olarak genişlemesini sağlamıştır. Süleyman Paşa, Rumeli fetihlerinin bütün aşamalarında Karesi ümerasından ayrıca destek görmüştür. Bkz. Zerrin Günel Öden, "Karesioğulları", *DİA*, C. 24, İstanbul 2001, s. 488-489.

¹⁴ Süleyman Paşa'nın Hayatı ve Rumeli'ye Yönelik Faaliyetleri Hakkında Detaylı bilgi için bkz: Salih Pay, "Rumeli Fatih Osmanlı Şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVIII/1, 2009, s.279-297.

kişilik bir kuvvetle Edirne'ye gönderdi. Edirne'yi kurtaran Süleyman Paşa, ardından Sırp ve Bulgar kuvvetlerini de mağlup etti.¹⁵ Bu muharebeden sonra Türk birliklerinin Bulgaristan'a akınlar yaptığını ve Süleyman Paşa'nın, askerlerinin kışı geçirmesi için ele geçirdiği Çimbi Kalesi'ne onları geçici olarak yerleştirdiğini görmekteyiz.¹⁶ Böylece Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye yerleşme fırsatı doğdu. Kantakuzenos'un Çimbi Kalesi'ni Süleyman Paşa'dan boşaltmasını istemesine rağmen buranın stratejik önemini kavrayan Süleyman Paşa, bu teklif kabul etmedi. Kale yeni kuvvetler ile güçlendirildi ve boş olan evlere Türk aileler yerleştirildi. Çimbi Kalesi, iskân edilen Osmanlılar'ın Rumeli'deki ilk yerleşim yeri oldu.¹⁷ Süleyman Paşa daha sonra sırasıyla Bolayır'ı ve Gelibolu'yu fethi. Buralara Anadolu'dan Türkleri getirerek yerleştirdi. Bu süreçte Bolayır ve Gelibolu, Osmanlılar için Balkanların içlerine doğru yapılacak harekâtın merkezi oldu.¹⁸

1354 yılında Balkanların askeri ve ekonomik olarak en güçlü devleti olan Sırp Devleti, Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda ilerlemesine engel olacak en büyük tehditti. Ancak 1355 yılında Kral Stefan Duşan'ın ölmesiyle oğulları arasında taht kavgaları yaşandı ve devlet parçalandı. Böylece Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da rahatça yayılması veya fetih hareketlerinde bulunma fırsatı ortaya çıkmış oldu.¹⁹

Osmanlı Devleti, Gelibolu'ya yerleştikten sonra Rumelinin içlerine doğru üç istikamette uçlar oluşturarak fetih hareketlerini sürdürdü. Rumeli'deki zaferler mevcut uç sistemi korunarak sağlandı ve fetihler ilerledikçe uçlar üç koldan ileri bölgelere kaydırıldı. Bu üç istikamet; sağ kol, sol kol ve orta kol olarak zamanla Rumeli'nin sancaklarını meydana getirdi. Bu üç kol boyunca Türk göçü ve yerleşmesi, fetih hareketlerinin ardından kendini gösterdi.²⁰ Sultan I. Murad, şehzadeliği döneminde Rumeli'deki fetih kollarını yeniden düzenlemişti. Hacı İlbeyi

¹⁵1352 sonbaharında kazanılan bu zafer Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de yerleşmesini sağlayan bir dönüm noktasıdır. Bkz. Halil İnalçık, "Rumeli", s. 232.

¹⁶ Halil İnalçık, "Orhan", *DİA*, C. XXXIII, İstanbul 2007, s. 378-379. Çimbi Kalesi hakkında detaylı bilgi için bkz. M. Münir Aktepe, "Osmanlıların Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimbi Kal'ası", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, I/1-2, İstanbul 1950, s. 283-307.

¹⁷İnalçık, *a. g. e.*, s. 51; Gibbons, *a. g. e.*, s. 84; N. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. I, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005, s. 194; Uzunçarşılı, *a. g. e.*, s. 137.

¹⁸İnalçık, *a. g. e.*, s. 51; İnalçık, "Rumeli", s. 232-233; İnalçık, "Türkler ve Balkanlar", s. 11.

¹⁹İnalçık, "Türkler ve Balkanlar", s. 14; Toprak, *a. g. t.*, s. 2-3.

²⁰İnalçık, "Rumeli", s. 233.

ile Evrenos Bey'i Rumeli'deki sağ ve sol kollara tayin etti ve onların fetihlere devam etmelerini istedi.²¹ Osmanlıların Balkanlara iyice yerleşmesini sağlayan bir başka gelişmede, 1361 yılında Sazlıdere savaşı ile Edirne'nin alınmasıdır. Edirne'nin fethi Osmanlı için bir merkez üs kazanması yanında Bulgaristan'ın fethi içinde bir başlangıç sayılmaktadır.²²

1364 yılında Lala Şahin Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetleri Filibe'yi aldılar. Filibe'nin fethi, Bulgaristan'ın geri kalan kısmının ele geçirilmesinde önemli bir üs merkezi görevi ifa etti²³. 1364 yılında Haçlılara karşı kazanılan Sırp sındığı Savaşı ile Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki hâkimiyeti arttı ve buradaki toprakların güvenliğinin sağlanması daha kolay hale geldi.²⁴

1371 yılına gelindiğine Sırp Kralı Jovan Uglyeşa, I. Murad'ın Anadolu'da bulunmasını fırsat bilerek saldırıya geçti. Sırp Ordusu, Çirmen mevkiine geldiğinde Hacı İlbeyi kumandasındaki Osmanlı kuvvetlerinin ani bir baskın yapmasıyla büyük bir bozguna uğradı. Bu savaş Osmanlı kuvvetlerinin Tuna ve Adriyatik'e doğru ilerlemesini kolaylaştırdı.²⁵

Sultan I. Murad'ın şehit düştüğü ve Osmanlı Devleti'nin Balkanlara bundan sonra kesin bir şekilde yerleşmesine imkân tanıyan I. Kosova Savaşı, Balkan tarihi açısından çok önemlidir. Bu savaş ile hem İstanbul'un Avrupa ile bağlantısı kesildi hem de Sırp'ların Osmanlı Devleti karşısına son çıkışı oldu.²⁶

Sultan I. Murad'ın ardından tahta geçen I. Beyazıt, nâm-ı diğer Yıldırım Beyazıt Han, Anadolu'ya geçmeden önce Balkanların fethi ile yakından ilgilendi.

²¹Şimşirgil, *a. g. m.*, s. 9.

²²İnalçık, *a. g. e.*, s. 55; Halil İnalçık, "Murad I", *DİA*, C. XXXI, İstanbul 2006, s. 156.

²³Gibbons, *a. g. e.*, s. 95.

²⁴Uzunçarşılı, *a. g. e.*, s. 167-168; Uzunçarşılı, *a. g. m.*, s. 589; Stanford Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Çev: Mehmet Harmancı, C.I, E Yayınları, İstanbul 1982, s.42. I. Murat dönemi fetih hareketleri için ayrıca bkz. İnalçık, "Murad I", s. 157; Uzunçarşılı, *a. g. m.*, s. 589.

²⁵İnalçık, "Murad I", s. 157-158.

²⁶Toprak, *a. g. t.*, s.7.

Paşa Yiğit Bey²⁷'in kumandasındaki Osmanlı kuvvetleri 1391 yılında Üsküp'ü aldı ve buraya Türk aileler yerleştirildi. Üsküp, daha sonra Bosna ve Arnavutluk'a yönelecek Osmanlı kuvvetleri için de bir üs oldu. Mihaloğlu Firuz Bey, Vidin'i aldı ve Eflak üzerine yürüdü.²⁸ Ardından I.Beyazıt, Bulgarların Macarlar ile birleşme ihtimalini önlemek ve Bulgar krallığına tamamen son vermek için harekete geçti. Osmanlı kuvvetleri önce Tırnova'yı, ardından Tuna sahillerindeki Silistre, Niğbolu ve Vidin'i ele geçirdi.²⁹ 1396 yılında Osmanlı Devleti Haçlılara karşı kazandığı Niğbolu zaferiyle Balkanlardaki hâkimiyetini güçlendirdi ve Macaristan için Osmanlı tehditi daha fazla artmış oldu³⁰.

Sultan II. Murad dönemi(1421-1451), Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda tek hâkim güç haline gelmesini sağladı. Osmanlı Ordusu Haçlı ordularını Varna ve II. Kosova muharebelerinde mağlup etti. Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında Bizans İmparatorluğu'na son vererek İstanbul'u feth etmesiyle Balkanlardaki hâkimiyeti daha fazla pekişti.³¹ Bu yıldan itibaren Osmanlı Devleti, Mora'dan Tuna'ya kadar uzanan Balkan bölgesini kendi hâkimiyetine aldı, ardından Dalmaçya, Karadağ, Arnavutluk, Mora, Eğriboz ve Ege Adalarındaki Venedik kolonilerini ele geçirmek için mücadele etti.³²

2. RUMELİ'NİN İSKÂNİ

Osmanlı Devleti, topraklarını Anadolu'dan Rumeliye genişletmesiyle beraber Anadolu'nun çeşitli yerleşim yerlerinden çok sayıda Türk aileyi Rumeli'de iskân etmiştir. Bu husus aynı zamanda yeni fetihleri de beraberinde getirmiştir. Zira yeni ele geçirilen yerlerde iskân edilen nüfus sayesinde ordu, fetihlerini daha ileriye

²⁷Barkan, *a. g. m.*, s. 70-78; Mehmet İnbaşı, "Üsküp", *DİA*, İstanbul 2012, s. 377. Ayrıca Turahan Bey'in babası Paşa Yiğit hakkında karşılaştırma için bkz. Feridun Emecen, "Turahan Bey", *DİA*, C. 41, İstanbul 2002, s. 405.

²⁸Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid I", *İA*, C. II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1961, s.369-370.

²⁹Yinanç, *a. g. m.*, s. 373.

³⁰Yinanç, *a. g. m.*, s. 376; Halil İnalçık, "Bayezid I", *DİA*, C. V, İstanbul 1992, s. 232.

³¹Mehmet İnbaşı, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", *Türkler*, C. IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 157.

³²Toprak, *a. g. t.*, s. 7; İnalçık, "Türkler ve Balkanlar", s. 12.

götürdü. İskân sayesinde ordunun asker, barınma, gıda, binek hayvanı gibi ihtiyaçları da karşılanmış oldu.³³

Osmanlı Devleti'nin iskân ve sürgün politikasında yeni fethettiği yerlerin güvenliğini temin etmek, öncelikli olarak hedeflenmiştir. Başboş kimseler, köy ve şehirlerde güvenlik ve asayiş bozanlar, sürgün edilerek başka yerlere iskân edilmekteydi. Ayrıca Moğol baskısı sonucu kalabalık olarak Anadolu'ya gelen Türkler için de, Rumeli'de yurt tutmak fikri cazip gelmekteydi.³⁴

XIV. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin Balkan yarımadasında karşısına çıkan devletlerin ordularını mağlup etmesinde ve topraklarını genişletmesinde; devletlerin birbirleriyle mücadeleleri, Bizans İmparatorluğu içinde yaşanan taht mücadeleleri ve Doğu– Batı kiliselerinin birbiriyle kavgalı olması yardımcı oldu. Doğu– Batı kiliselerinin birbirleri arasındaki mücadeleyi ve kavgayı İtalyan şairi ve hümanist Petrargeu (1304-1380), Papa V. Urban'a (1362-1380) yazdığı mektupta şöyle anlatır: “... *Osmanlılar sadece düşmanlardır, rafizi Rumlar ise düşmanlardan daha beterlerdir. Osmanlılar bize karşı o kadar kin beslemezler, çünkü o kadar korkmazlar, hâlbuki Rumlar bütün ruhlariyle hem bizden korkar, hem nefret ederler...*”³⁵

Osmanlı Devleti, Rumeli'de fethettiği şehirlere, köylere veya kurduğu yeni yerleşim yerlerine Anadolu'dan Türkleri getirerek yerleştirdi³⁶. İlk iskân ettirilen yörükler, XIV. yüzyılın ikinci yarısının hemen başlarında Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa tarafından Karesi bölgesinden getirilerek Gelibolu'ya yerleştirilenlerdir. Aşıkpaşazade tarihine göre Rumeli'ye geçirilenler yörükler, ilk önce Hayrabolu'yu yurt tuttular ve gaza ile meşgul oldular³⁷. Bu tarihten itibaren Osmanlı Devleti sistemli bir iskân politikası yürütmeye başladı. Bu sayede yörüklerin yerleşim yerleri genişlerken, devletin topraklarını genişletmesiyle paralel

³³Yusuf Halaçoğlu, *18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2004, s. 1.

³⁴İnbaşı, “Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti”, s. 157.

³⁵M. Münir Aktepe, “XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskânına Dair”, *Türkiyat Mecmuası*, X, İstanbul 1953, s. 299-300. Yine dönemin Doğu Batı kiliselerinin çatışmaları hakkında bkz. Samiha Ayverdi, *Bağ Bozumu*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2005, s. 137-139.

³⁶Aktepe, *a. g. m.*, s. 299-300.

³⁷Aktepe, *a. g. m.*, s. 300; Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 14.

olarak asker ihtiyacı da arttı. Bundan dolayı iskâna tabi tutulan yörükler, Osmanlı askeri teşkilatı içine alındılar ve kendilerine münhasır kanun ve nizamnameler düzenlendi.³⁸

Aşıkpaşazade, Rumeli Fatihî Süleyman Paşa'nın babası Orhan Gazi'nin Rumeli'de fethettiği yerlere müslümanları yerleştirmek isteğini şöyle anlatmaktadır: “ ... Rumeli'nin fethedildiği ve ele geçirilen hisarlara, memleketlere mamur olmaları için Müslümanlardan çok adam gerektiğinden, ele geçirilen hisarlara yerleştirilmek üzere yarar gazi yoldaşlardan gönderiniz denilmektedir. Orhan Gazi'de bunu kabul etti ve Karasi iline gelen göçer Arap evlerini Rumeli'ye geçirdi... ”.³⁹ Öyle ki, bu dönemde Rumeli'deki fetih hareketlerine Karesi ilinden katılanlardan başka, diğer yörelerden de Rumeli'ye giderek fetihlere katılmak için evlerini bırakanlar, hayvanları satıp at ve silah alanlar çok fazlaydı. Bu insanlar, gittikleri yerlerde yeni şehir ve köyler kurdular.⁴⁰ Yörüklerin yerleşik hayata geçmiş olanlara göre daha savaşçı olması, askeri açıdan disiplinli ve teşkilatlı olmaları, onların Rumeli'deki fethedilen yerlere yerleştirilmelerinde etkili oldu.⁴¹

Süleyman Paşa'nın fethettiği ve idaresi altına aldığı şehirlerde, kasabalarda ve köylerde yaşayanlara iyi muamelede bulunması, bunların Osmanlı egemenliği ve idaresini benimsemesinde etkili oldu.⁴² Yörüklerin Rumeli'ye yerleştirilmesi Sultan I. Murad ve I. Beyazıt dönemlerinde de devam etti.⁴³ 1385 yılında Saruhan'daki yörükler Serez'e ve ardından Filibe'ye yerleştirildiler.⁴⁴ Bu durum Aşıkpaşazade'de şöyle anlatılmaktadır: “...Saruhan ilinin göçer halkı vardı. Menemen ovasında kışarlardı. O iklimde tuz yasağı vardı. Onlar o yasağı kabul etmezlerdi. Beyazıt Han'a bildirdiler. Han dahi oğlu Ertuğrul'a haber gönderdi ki: O göçer evleri, her ne kadar varsa, iyice düzene alasin dedi. Ertuğrul dahi babasının sözünü kabul etti. Şöyle ki: Ne buyurmuş ise ziyadesini yaptı. O göçer evleri gönderdi. Getirip Filibe yöresine kondurdular. Şimdiki zamanda Rumeli'de Saruhan Beğli dedikleri

³⁸İnbaşı, “Yeni Belgeler Işığında Rumeli Yörükleri”, s. 152.

³⁹H. Nihal Atsız, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Milli eğitim Basımevi, İstanbul 1970, s. 54.

⁴⁰Barkan, a. g. m., s. 61.

⁴¹Halaçoğlu, a. g. e., s. 3.

⁴²İnalcık, “Rumeli”, s. 233.

⁴³Gökbilgin, a. g. e., s. 14.

⁴⁴Aktepe, a. g. m., s. 300-301.

onlardandır. Paşa Yiğit Beğ o halkın ulusu idi. O zamanda onlarla birlikte gelmişti...”⁴⁵ Metinden anlaşıldığı üzere Osmanlı Devleti zaman içinde göçleri bir sistem çerçevesinde yapmaya başladı. Yıldırım Beyazıt, Üsküp ve Niş arasındaki bölgeye Müslüman göçerleri yani yörükleri yerleştirerek bölgenin şenlenmesini sağladı.⁴⁶

1402 yılında I. Beyazıt ile Timur arasında cereyan eden Ankara Savaşında I. Beyazıt'ın yenilmesi ve ardından ölümü ile başlayan Fetret Dönemi(1402-1413) süresince Anadolu'dan Rumeli'ye geçişlerde azalma olmadı. Buna misal olarak; İskilip ve Kastamonu'dan Filibe bölgesine iskân ettirilen Tatar ve Yörük topluluklarının iskânı verilebilir⁴⁷. Fetret Devri'nde kardeşler arasındaki taht mücadeleleri ve beyliklerin yeniden kurulması, Osmanlı Devleti açısından Rumeli'nin önemini daha da artırdı.⁴⁸

Osmanlı Devleti Anadolu'dan getirdiği yörükleri ya hâlihazırdaki şehirlere ya da yeni kurduğu şehirlere yerleştirdi ve buraların Türkleşmesini temin etti. Bu şehirlere örnek olarak; Edirne, Filibe, Serez, Üsküp, Sofya, Silistre, Tırhala, Yenişehir ve Manastır şehirleri verilebilir.⁴⁹

Rumeli'de fetihlerin ilk mimarları olan şeyh ve dervişler, Ömer Lütfi Barkan'ın ifadesiyle “kolonizatör Türkler”, fetihden önce bölge halkını fethetme hazırlık hale getirme görevi ifa etmişlerdir.⁵⁰ Bunlar; kendilerine mahsus yöntemleri ile Rumeli'de Türkleştirme, İslamlaştırma ve imar faaliyetlerinde bulundular. Sarı Saltuk gibi erenler, kurdukları zaviyelerin etraflarına insanların gelerek yerleşim yerleri kurmalarına vesile oldular.⁵¹

⁴⁵Atsız, *a. g. e.*, s. 79. Saruhan yörüklerin reisi Paşa Yiğit'in faaliyetleri ve oğlu Turhan Bey hakkında detaylı bilgi için bkz. Barkan, *a. g. m.*, s.70-77. Yine Paşa Yiğit hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet İnbaşı, “Üsküp”, *DİA*, İstanbul 2012, C. 42, s. 377; Feridun Emecen, “Turahan By”, *DİA*, C. 41, s. 405.

⁴⁶Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 15.

⁴⁷Mehmet İnbaşı, “Yeni Belgeler Işığında Rumeli Yörükleri”, s. 152-153.

⁴⁸İnalçık, “Rumeli”, s. 233; Wittek, *a. g. e.*, s. 60.

⁴⁹İnalçık, “Rumeli”, s. 233.

⁵⁰İnbaşı, “Yeni Belgeler Işığında Rumeli Yörükleri”, s. 152.

⁵¹Ömer Lütfi Barkan, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Yayınları, İstanbul, s. 31-32; Halaçoğlu, *a. g. e.*, s. 3.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da kalıcı olmasında halka karşı uyguladığı hoşgörü, eski ifadesiyle istimalet, politikasının etkisi büyüktür. Devletin Balkan halklarını baskı altında tutmadan, eski durumlarından daha iyi bir yaşam sürmelerini temin etmesi neticesinde; gayr-i Müslim halk, Osmanlıların kendi dinlerini kaldırmak için gelmediğini gördü ve bu yüzden Osmanlı hâkimiyetini tanıması daha çabuk oldu. Çünkü toprak rejimi yeniden düzenlendi ve angaryalar asgari seviyeye indirildi. Böylece devletin temelleri sağlam bir şekilde uygulanan adaletli ve hoşgörülü politikalar sayesinde atıldı.⁵²

Anadolu'dan Rumeli'ye iskân edilen yörükler buraya dilini ve kültürünü götürdü. Yörükler buralarda yeni köyler ve şehirler kurdular. Yörükler yaşadıkları yerlere han, hamam, köprü, medrese, zaviye, imaret, tekke, cami ve mescit gibi Türk-İslam eserleri inşa ettiler.⁵³

XVI. yüzyıl sonuna kadar Anadolu'dan Rumeli'ye göç devam etti. XVI. yüzyıl başlarında 37.435 nefer Balkanlar'a yerleştirildi. Daha sonraki dönemlere bakacak olursak; 1520-1530 yılları arasında Balkanlar'daki 77.268 olan yörük miktarı, 1570-1580 yıllarında % 51 artarak 116.219'a yükseldi.⁵⁴ Bu durumda Trakya, Doğu Bulgaristan, Meriç Vadisi ve Dobruca'da Türk nüfusu yerel halkı geçti. Nüfus çoğunluğunun Türkler'e geçmesi Osmanlı Devleti'nin yürüttüğü iskân politikasının tabii bir neticesiydi.⁵⁵ Osmanlılar'ın Rumeli'ye ilk geçişlerinin ardından göç edenler arasında çoğunluğu oluşturan ve bölgenin Türkleşmesinde, İslamlaşmasında etkili olan Yörüklerin, askeri bir sınıf olarak teşkilatlandırılmasına giden süreç böylece başlamıştır.

⁵²İnalcık, *a. g. m.*, s. 16-17; İnalcık, "Rumeli", s. 233. İstimâlet: kendine meylettirme, kendi tarafına kazanma anlamına gelmektedir.

⁵³İnbaşı, "Balkanlar'da Osmanlı Hakimiyeti ve İskan Siyaseti", s. 159; Barkan, *a. g. m.*, s.64.

⁵⁴İnbaşı, "Yeni Belgeler Işığında Rumeli Yörükleri", s. 153; İnbaşı, "Balkanlar'da Osmanlı Hakimiyeti ve İskan Siyaseti", s. 160.

⁵⁵İnalcık, "Rumeli", s. 233.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖRÜK TEŞKİLATI VE EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI'NIN KURULUŞU İLE TARİHSEL GELİŞİMİ

1. 1691 NİZAMNAMESİNE KADAR YÖRÜK TEŞKİLAT YAPISI

Yörükler, Anadolu ve Rumeli’de yaşayan Türkmen topluluklarının müşterek adıdır. Osmanlı Devleti tarafından Rumeli’de bir nizam üzere muayyen ve geniş bir coğrafi bölgede iskân edildiler.⁵⁶ Rumeli’de iskân edilen yörükler, başlarındaki reislerin adı, diğer yörüklerden ayırıcı özellikleri veya yaşadıkları bölgelerin adları (Tanrıdağı, Vize, Naldöken, Selanik, Tanrıdağı (Karagöz), Ofcabolu ve Kocacık yörükleri vs.) ile çağrıldılar. Anadolu’daki yörükler gibi bir aşiret yapısı içinde örgütlenmediler.⁵⁷ Osmanlı Devleti idaresi tarafından bu isimler ile anıldılar ve her bir yörük topluluğu için ayrı ayrı defterler tutuldu. Bir yörük topluluğu için tutulan defter, iki nüsha olarak tanzim edildi. Bunların birisi İstanbul’a gönderilirken diğeri ise yörük bey’ine teslim edildi.⁵⁸

Osmanlı Devleti’nin Rumeli’yi iskân siyasetinde önemli mevki işgal eden yörükler, Rumeli’de geniş bir coğrafyaya dağıldılar ve çoğaldılar. Osmanlı İdaresi, askeri ihtiyaç nedeniyle yörüklerden yararlanmak için kanuni düzenlemeler yaptı. Sultan II. Murad Döneminde teşkil edilen Tımarlı Sipahi ve Acemi Oğlan Ocağı ile ilgili yapılan düzenlemelerde, yörüklerin örgütlenmesi ile alakalı bilgi bulunmaktadır.⁵⁹ Fatih Kanunnamesinde, yörükler hakkında kısa da olsa

⁵⁶Faruk Sümer, ‘‘Yörükler’’, *DİA*, C. 43, s. 570-573;Vahid Çabuk, ‘‘Yürükler’’, *İA*, s. 432; Selahaddin Çetintürk, ‘‘Osmanlı İmparatorluğunda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statüleri’’, *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. II, Ankara 1943, s. 110.

⁵⁷Harun Yeni, ‘‘Hangi Yörük? 16. Yüzyıl Batı Trakya’sında Yörüklüğün Halleri Üzerine Bazı Notlar’’, *Kebikeç Dergisi*, S.35, 2013, s. 144.

⁵⁸İnbaşı, ‘‘Yeni Belgeler Işığında Rumeli Yörükleri’’, s. 153.

⁵⁹Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 19. Rumeli’deki yörüklerin Fatih Sultan Mehmet döneminden önce teşkilatlanmaya başlamış olmaları ve zaman içinde gelişerek Fatih Kanunnamesinde bahsedilmeleri ve kanunen düzenlenme ihtiyacı duyulan ayrı bir teşkilat halini alması mümkündür. Ayrıca yörük teşkilatının iç organizasyonu bakımından benzerlik gösteren Anadolu’daki Yaya ve Müsellem teşkilatı öncülük ve örnek teşkil etmiş olabilir. Buna bahse örnek olarak; yörük teşkilatındaki ‘‘çeribaşlar’’ ile yaya teşkilatındaki ‘‘yayabaşlar’’ benzer görev ve ayrıcalıklara sahipti. Bkz. Sema Altunan, *XVI ve*

bahsedilmektedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının sonlarına doğru yörüklerin hukuki statüsü ile askeri ve mali yükümlülüklerini içeren yeni kanunnameler çıkarıldı. Yörükler, XVI. yüzyıl ortasına gelindiğinde Osmanlı askeri siteminde bir yardımcı askeri sınıf olarak görülmeye başladılar. Bu bağlamda Osmanlı Devletinin resmi yazışmalarda “yörük” kelimesi, Rumeli yörükleri için “etnik” manadan çok “askeri sınıf” olarak ifade edilmektedir.⁶⁰

Rumeli Yörükleri, “ocak”⁶¹ denilen belli sayıdaki aile topluluğunun bir araya gelmesiyle oluşan yapı dâhilinde teşkil edildiler. Her yıl nöbete gitmekle görevli olan eşkincilerden biri, “benevbet” usulü üzere vazifesini yerine getirirdi. Ocaklar, zeamet olarak düzenlenirken, başında bir zaim ile ihtiyaç olduğu kadar subaşı ve kadı bulundurulurdu⁶². Askeri ve idari maksatlarla oluşturulan yörük teşkilatının zaman içinde askeri gücünde artış veya azalmalar olduğu görülmektedir⁶³.

Fatih Kanunnamesinde(1487-1488) “Kânûn-ı Yörükân” kısmında bahsedilen yörükler, ilk önce yirmi dörder kişilik kollara ayrıldılar. Her bir kol, bir süre sonra “ocak” adı ile anılmaya başlandı. 1543 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından çıkarılan kanunnamede ise yirmi beşer kişilik kısımlara ayrılarak yeniden düzenlendiler. Fatih Kanunnamesinde, yörük teşkilatında mevcut olan yirmi dört kişiden biri eşkinci, üçü çatal ve yirmisi yamak olarak tanzim edildi. Bir ocaktan dört kişi nöbetleşe sefere giderdi. XV. yüzyıl sonlarında eşkinci sayısı, beşe tamamlandı ve sefere gitme uygulaması eskiden olduğu gibi nöbet usulüyle devam etti. Eşkinci, kendi işi ve geçimiyle uğraşır, sefer zamanı ise bağlı olduğu kanun gereğince, dönemin savaş araç-gereçleriyle eksiksiz olarak sefere katılırdı. Sefer zamanı eşkincilerin tamamı değil, o yıl nevbette olan nöbetliler sefere katılırlardı. Bunların

XVII Yüzyıllarda Rumeli Yürükleri ve Naldöken Yürük Grubu, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 1999, s. 106-107.

⁶⁰Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 19-20; İnbaşı, *a. g. m.*, s. 153.

⁶¹“Ocak” kelimesi Fatih kanunnamesinde kullanılmamıştır. Bu kelime değişik mahiyetteki askeri birlikler (Yeniçeri Ocağı, Sipahi Ocağı vs.) için kullanılmaktaydı. Yörüklerde askeri bir kuvvet olduklarından böyle adlandırıldılar. Bu terimin bütün sınıflara ve dolayısıyla yörükler için kullanılmasına XVI. Yüzyılda birçok kanun ve nizamların kurucusu Kemal Paşazade zamanında başlandığı kabul edilir. Ayrıca Evlâd-ı Fâtiḥân teşkilatında ocak ayrımı yapılmadığı dönemin kaynakları incelendiğinde görülmektedir. “Ocak” terimi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 38-40.

⁶²İnbaşı, *a. g. m.*, s. 153.

⁶³Çetintürk, *a. g. m.*, s. 111.

tümü eşkincilerin beşte biri idi. Yamakların miktarı ise eşkinci miktarının dört katıdır⁶⁴. Üç kişi olan çatalların görevi kesin bir şekilde tespit edilememektedir. Ancak çatalların bir önceki sefere gidip, yeni sefere gitmeyen cebelü olmaları kuvvetli ihtimaldir. Yamak ise savaşa giden askerlere para verme yükümlülüğü altına giren kimsedir.⁶⁵ XVI. yüzyıl sonlarında veya XVII. yüzyıl başlarında yapılan düzenleme ile eşkincilerin uzak seferlerde ve ağır hizmetlerde görevlendirilmeleri göz önüne alınarak her ocaktaki yamak sayısı beş nefer daha arttırıldı. Böylece ocakların mevcudu otuz kişiye çıkarıldı. Bu düzenleme uyarınca her ocak, beş eşkinci ve yirmi beş yamak olmak üzere toplam otuz neferden meydana gelmekteydi.⁶⁶

Yörük kanunnamelerinde eşkinci oğlunun eşkinci, yamağın oğlunun yamak yazılıcağı hükmü bulunmaktaydı. Bu hükmün amacı, yörük teşkilatlarının devamlılığını temin etmek, nizam ve intizamlarının iyi bir şekilde devam etmesini sağlamak ve oluşacak aksaklıkların önüne geçmektir.⁶⁷ Yörük kanunnamelerinde eşkincilerin yükümlülükleri seferlere katılmak, yamakların ise eşkincilere 50'şer akçe ödemektir. Yamaklar 50'şer akçeyi "Avâriz-ı Dîvâniye" olarak sefere giden eşkinciye verirlerdi⁶⁸. Ayrıca yörük kanunnamesinde geçen önemli bir hususta, eşkinciler sefere veya vazifeye gittiklerinden dolayı yamaklardan, subaşılar ve çeribaşılarda olduğu gibi, evli (müzevvec) veya bekâr (mücerred) olmasına bakılmadan onlardan "resm-i yamak" tabir edilen ellişer akçe vergi alırlar, karşılığında ise yamaklar, avarızdan muaf tutulurlardı.⁶⁹

Daha öncede ifade ettiğimiz üzere ocakların kişi sayısı otuza tamamlanıp sefer sırasında bunların beşi askere alınmaya başlandığından itibaren eski usul terkedilmiş oldu. Bu eski usulun terkedilmesinde eşkincilere verilen harçlıkların

⁶⁴Enver M. Şerifgil, "Rumeli'de Eşkinci Yürükler" *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, C. 2/12, Haziran 1981, s. 71.

⁶⁵Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 30-31; Çetintürk, *a. g. m.*, s.111; Sümer, *a. g. m.*, s. 572; Altunan, *a. g. t.*, s. 110.

⁶⁶Altunan, *a. g. t.*, s. 111; Sümer, *a. g. m.*, s. 572.

⁶⁷Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 40-42.

⁶⁸Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 42-44.

⁶⁹Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 44.

yeterli gelmemesi ve mîrî hazine için yeni gelir oluşturma fikri bulunmaktaydı. Artık harçlıklar sadece seferlere katılanlara değil hazineye de verilecekti.⁷⁰

Yamaklardan başka yörük kanunnamelerinde subaşların ve seraskerlerin de kendi emirleri altında bulunan yamakları vardı. Bunlar her yıl Mart başında sefer olsun veya olmasın kendi yamaklarından olan evlilerinden 50 akçe, bekârlarından 25 akçe “resm-i yamak” toplamaktaydılar. Subaşı ve seraskerlerin aldıkları bu miktar onlara yıllık gelir olarak yazılırdı.⁷¹

Osmanlı Devlet idaresi, yörüklerin nizamının korunmasına önem vermekteydi. Yörük kanunnamelerinde eşkinci ve yamakların doğancılık, toyculuk, çeltikçilik, tuzculuk, yağcılık, kürecilik mesleklerini ifa etmeleri, hatta müsellemlik ve akıncılık gibi askeri teşkilatlara girmeleri halinde dahi yine eşkincilik ve yamaklık halleri devam ettirilmekteydi. Eşkinciler, yamaklar ve onların oğulları, her hal ve vaziyette eşkinci ve yamaktılar.⁷² Osmanlı Ordusu içinde muharebelere katılan yörükler, merkezi ordunun güçlenmesiyle birlikte, özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminde artık ordunun geri hizmetlerinde görevlendirilmeye başlandılar.⁷³ Bu yeni statüleriyle yörükler, yol ve kale tamiri, madenlerde çalışmak, top ve cephaneye hazırlanması gibi hizmetlerde görevlendirildiler. Bu geri hizmet işlerinin aksamaması için yörük ocaklarının sayısının tam olmasına özen gösterildi. Eşkincilerin arasında ihtiyarlık veya hastalık sebebiyle görevlerini yerine getiremeyecekler arasında mali yükümlülüklerini yerine getiremeyecek kadar fakir düşenlerin yerleri, kabul etmeleri şartıyla işe yarar yamaklar ile değiştirilmekteydi. Bu durumdaki eşkinci, yamak; yamakta eşkinci yapılmaktaydı. Ocakların yükümlülüklerinin ve vazifelerinin aksamaması, yörüklerin sayıca tam olmasına bağlıydı. Bu sebeple yörüklerin hizmetkârları veya aralarına karışan Hristiyanlar dahi eşkinci ve yamak olarak defterlere kaydedildiği de olmaktaydı.⁷⁴

⁷⁰Ali Rıza Gökbunar, ‘Osmanlı Devletinde Yörüklerin Göçerlikten Yerleşik Yaşama Geçirilmesinde Uygulanan Vergi Politikaları Ve Sosyal Sonuçları’, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. I, S. 2, Manisa 2003, s. 62; Çetintürk, *a. g. m.*, s. 111.

⁷¹Altunan, *a. g. t.*, s. 113.

⁷²Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 52.

⁷³Altunan, *a. g. t.*, s. 115-116.

⁷⁴Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 52.

Herhangi bir vazifeye atanacak yörükler, genellikle o yörük grubunun subaşlarına veya bu yörüklerin ikamet ettikleri yerlerin kadılarına hükümler gönderilerek görevlendirilirdi. Bazen ise istisnai olarak Rumeli beylerbeyi marifetiyle de görevlendirildikleri olurdu.⁷⁵

2. RUMELİ'DE YÖRÜK GRUPLARI⁷⁶

2. 1. NALDÖKEN YÖRÜKLERİ

Naldöken yörükleri, Selanik ve Tanrıdağı yörüklerinden sonra en kalabalık yörük taifesidir. Naldöken yörükleri, XV. yüzyılın başlarından itibaren Edirne, Filibe, Şumnu, Niğbolu, Varna, Silistre gibi geniş bir alana yayılmışlardır. XVII. Yüzyılın başlarına kadar teşkilatlarını ve birliğini korumuş, sayılarını sürekli arttırmışlardır⁷⁷. Naldöken Yörüklerinin ocak sayısı yıllara göre değişkenlik arz etmektedir. Buna göre; ocak sayısı 1544'te 196, 1566'da 216, 1574'te 231, 1585'teki birinci kayıta 243 ve 1585'te ki ikinci kayıta 242, 1597'de 243, 1602'de 233, 1609'da 110 ve 1675'te 69 idi⁷⁸. Naldöken Yörüklerinin nefer miktarı ise 1544 yılında 5.240, 1566 yılında 6.731, 1574 yılında 7.427, 1597 yılında 8.435, 1602 yılında 9.306 ve 1609 yılında 2.666 olarak kaydedilmiştir.⁷⁹

2. 2. TANRIDAĞI (KARAGÖZ)⁸⁰ YÖRÜKLERİ

⁷⁵Altunan, *a. g. e.*, s. 71.

⁷⁶Bu başlığın hazırlanmasında özellikle Mehmet İnbaşı'nın "Yeni Belgeler Işığında Rumeli Yörükleri" adlı makalesinden yararlanılmıştır. Mehmet İnbaşı çalışmasını, Gökbilgin ve Altunan'dan farklı olarak yeni belgeler çerçevesinde yapmıştır. Ayrıca Gökbilgin'in eserindeki bazı hataları düzeltmiştir. Bu bağlamda karşılaştırma yapılabilmesi için hem Gökbilgin'in hem de Altunan'ın eserleri de referans olarak verildi.

⁷⁷Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 55.

⁷⁸İnbaşı, *a. g. m.*, s. 160.

⁷⁹İnbaşı, *a. g. m.*, s. 161. Karşılaştırma yapmak ve Naldöken Yörükleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Altunan, *a. g. t.*, s. 121 vd.; Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 56-57.

⁸⁰Tanrıdağı Yörükleri'nin ismi hakkında bazı görüşler ileri sürülmüştür. Ahmet Refik; Tekir Dağı, Tengri Dağı, Tengiri Dağı gibi çeşitli isimleri zikretmiştir. Tekir Dağ ile Tekfurdağ aynı yeri işaret etmekte olup bugünkü Tekir Dağını göstermektedir. Osmanlıca yazılışına bakıldığında Tanrıdağı'nın Tekfurdağı şeklinde okunması mümkün değildir. Ayrıca Tanrıdağı Yörükleri Tekirdağı'nda azdırlar. Bu nedenle ismin Ahmet Refik'in iddia ettiği gibi Tekirdağ'dan gelmediği söylenebilir. Bir kısım yörüklerin Rumeli'ye geçişlerinde yoğun olarak buldukları Gümülcine havalisinde bir dağa Tanrıdağı ismini verdikleri, sonradan kuvvetli bir ihtimalle buna göre isim almış olmalıdırlar. Bu

Rumeli'deki yörük grupları içerisinde en kalabalık olan Yörük taifesidir. Tanrıdağı Yörükleri yoğun olarak Gümölcine ile Yenice-i Karasu ve havalisinde bulunmaktadır. Tanrıdağı Yörükleri 1544'te 328, 1591'de 426, 1641'de 141, 1669'da 96 ve 1675'te 144 ocak olarak kaydedilmişlerdir.⁸¹

Tanrıdağı Yörükleri'nin görevlileri; zaim, yamak-ı zaim, serasker, yamak-ı serasker, eşkinci ve yamak-ı eşkincidir. Bunların yıllara göre nefer miktarı 1544'te 8.697, 1584'te 4.053, 1641'de 3.946 ve 1669'da 3.134 ve 1675'te yılında ise 2.452 idi. Tanrıdağı Yörükleri'nin tahmini nüfusu ise 1544'de 43.000, 1591'de 84.000 ve 1675'te 12.000 kişiydi.⁸²

Tanrıdağı Yörükleri 1570 yılında Kıbrıs seferine katılırken; 1572 yılında Selanik kalesi inşası ile 1574 yılında Vize yörükleri, Ofçabolı yörükleri ve Çingene müsellemleriyle birlikte donanma hizmetinde görev ifa etmişlerdir. 1575 yılında Bosna madeninde top yuvarlağı dökme ve 1581 yılında İstanbul hisarının tamiri gibi işlerde istihdam edilmişlerdir. Zaman zaman görevlerini aksattıkları da vaki olmuştur. Örneğin, 1579 yılında Tanrıdağı yörükleri sefer nöbetinin kendilerinde olmadığını öne sürerek Karadeniz seferine gitmemişlerdir.⁸³

2. 3. SELANİK YÖRÜKLERİ

Selanik yörükleri başlıca olarak Selanik ve çevresinde bulunmakla beraber Makedonya'da Avrethisarı ve Ustrumca'da; Teselya'da ise Yenişehir, Çatalca, Florina ve Serfice'de bulunuyorlardı. Az da olsa Bulgaristan ve Dobruca'ya yayılmışlardı. Selanik Yörükleri, Silistre'de Naldöken Yörükleri ve Tanrıdağı

bağlamda Evliya Çelebi'de Ferecik'in batısında Tanrı-birdi Dağı'nın olduğunu kaydetmiştir. Bu dağ günümüzdeki Rodop Dağları'nın yüksek tepesi olabilir. Karagöz ismine sonrada rastlanılmaktadır. Bu isim muhtemelen bu yörük grubunun ileri gelen bir şahsiyetinin ismine izafeten verilmiş olmalıdır. Bu Yörük taifesi yörüklerin tahrir edilmelerinden önce veya o esnada başlarında bulunan adamın adı veya lakabıdır. Tanrıdağı ismine ilk olarak 1591 tarihli defterde "*Kânûnâme-i Yörükân-ı Tanrıdağı nâm-ı diğerk Karagöz*" şeklinde geçmektedir. İnbaşı, *a. g. m.*, s. 162; Ayrıca bkz. Gölbilgin, *a. g. e.*, s. 64-68.

⁸¹İnbaşı, *a. g. m.*, s. 163; Ayrıca karşılaştırma için bkz. Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 70-71; Altunan, *a. g. t.*, s. 75-76.

⁸²İnbaşı, *a. g. m.*, s. 164. Ayrıca karşılaştırma için bkz. Altunan, *a. g. t.*, s. 77-82.

⁸³Altunan, *a. g. t.*, s. 82-83.

Yörüklerinden daha kalabalık idi.⁸⁴ XVI. Yüzyıl ortalarında Rumeli yörük grupları arasında en geniş alana yayılanıydı. Selanik Yörüklerinin Rumeli’de 31 farklı yerde tahriri yapılmıştır. 1544 tarihinde 492⁸⁵ ve 1675 tarihinde 162 ocağa sahipti. 1544 tarihli kayıtta Selanik Yörükleri’nin 13 serasker, 518 serasker yamağı, 2.460 eşkinci ve 9.840 yamağı bulunmaktaydı. Her ocakta 5 eşkinci ve 20 yamak yer almaktaydı. 1544 tarihinde Selanik yörüklerinin zaim, serasker, yamak-ı serasker, eşkinci ve yamak-ı eşkinci olarak toplam sayısı 12.832 kişi idi. Toplam nüfusu ise yaklaşık 64.000 kişiydi. 1691 yılında Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı’na dâhil edildi.⁸⁶

- Selanik Yörükleri;
- 1559’da suyolu hizmetinde,
- 1564’te Selanik şehrinin muhafazasında,
- 1565’te Ofçabolu Yörükleri ile beraber top hizmeti için su sığırı sürülmesinde,
- 1570’de Kocacık, Vize, Tanrıdağı ve yol üzerinde bulunan diğer yörüklerle beraber Kıbrıs seferinde,
- 1573’te Tanrıdağı ve Ofçabolu yörükleriyle beraber donanma hizmetinde,
- 1575’te Navarin Kalesi’nin inşasında,
- 1579’da Bosna’da Kamengrad madeninde,
- 1583’te İran üzerine yapılan Doğu Seferi ve benzeri hizmetlerde görevlendirildiler.⁸⁷

2. 4. OFCABOLU YÖRÜKLERİ

Ofcabolu; Üsküp ile İştib arasındaki engebeli göçebe hayat tarzına münasip bir bölgenin adıdır. Merkez kasabası İştib’tir. Mevcut yörük taifeleri içinde en batıda

⁸⁴Altunan, *a. g. e.*, s. 66; Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 75.

⁸⁵Gökbilgin, Selanik Yörükleri’ne ait olarak 225 numaralı ve 1543 tarihli tek bir defterin olduğunu bahsetmiştir. Bu defter 5-15 Mart 1544 tarihlidir. İnbaşı, *a. g. m.*, s. 165.

⁸⁶İnbaşı, *a. g. m.*, s. 165-166. Ayrıca Selanik Yörüklerinin ocak mevcutlarına ilişkin değerlendirmeler için bkz. Altunan, *a. g. t.*, s. 66-71; Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 74-78.

⁸⁷Altunan, *a. g. e.*, s. 71.

ve sayıca en az bulunanıdır. Kosova ve Manastır arasındaki Üsküp, Nökeric, İştib, Tatarpazarı, Filibe, Silistre, Tırnova, İhtiman ve Yanbolu'da iskân edilmişlerdir.⁸⁸

Ofcabolu Yörükleri, 1544 yılında 94, 1566 yılında 97 ve 1675 yılında 18 ocak olarak kaydedilmişlerdir. Ayrıca Ofcabolu yörükleri, 1608'deki Aynî Ali Risalesi'nde 88, 1653'te Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi'nde 323 ocak olarak kaydedilmiştir. Ofcabolu Yörükleri'nin nefer miktarı –zaim, serasker, eşkinci, yamak olmak üzere- 1544 yılında 2.352 ve 1566 yılında 2.452 kişidir.⁸⁹

2. 5. VİZE YÖRÜKLERİ

Fatih Sultan Mehmed zamanındaki tahrir defterlerinde, Hayrabolu yörükleri olarak kaydedilen Vize yörükleri, Vize ve havalisinde daha yoğun olarak yaşadıkları için sonraları Vize yörükleri olarak kayıtlara geçmiştir. İskân edildikleri alanlar Vize, Silivre, Hayrabolu, Çorlu, Bergos, Pınarhisar, Hasköy, Kırkkilise, Edirne, Eskibava, Keşan, Malkara, Dimetoka ve İncügez'dir. Ayrıca 1613 yılı tahririnde Saray-ı Ayas Paşa, Köprü, Uzuncaova ve Ruscuk'ta; 1641 tahririnde ise Çatalca'da da görülmektedirler⁹⁰. Vize yörükleri 1544'te 105; 1557'de 107; 1609'da 53; 1642'de 30 ve 1675'te ise 32 ocak olarak kayıtlıdır.⁹¹

Vize yörükleri'nin nefer miktarı –zaim, yamak-ı zaim, serasker, yamak-ı serasker, eşkinci, yamak-ı eşkinci olmak üzere toplam- 1544 yılında 2.942; 1557 yılında 2.992; 1609 yılında 1.973 ve 1675 yılında 64'tür. Tahmini nüfusları ise XVI. Yüzyılda 15.000, XVII. Yüzyıl başlarında ise 10.000 ve bu yüzyılın sonlarında 320 kişidir. Vize yörüklerinin nüfusunun bu denli azalmasının nedeni olarak; XVII. yüzyıl sonlarına doğru Balkanlar'da savaşların uzaması ve bu savaşların neden

⁸⁸Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 78-79; İnbaşı, *a. g. m.*, s. 158.

⁸⁹İnbaşı, *a. g. m.*, s.158-159; Karşılaştırma için bkz. Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 78-81; Ayrıca nefer sayısı, nüfus ve ocak miktarı karşılaştırması için bkz. Altunan, *a. g. t.*, s. 96-98.

⁹⁰Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 82; Altunan, *a. g. t.*, s. 88-89. Vize Yörükleri ile ilgili idari yapı ve vakıfları hakkında bilgi için bkz. Mehtap Özdeğer, "Vize Kazası Vakıfları –XVI. yüzyıl Arşiv Kaynaklarına Göre, Marmara Üniversitesi", *İ.İ.B.F. Dergisi*, C XXII, S. I, 2007, s. 165-187.

⁹¹İnbaşı, *a. g. m.*, s.166-167; karşılaştırma için bkz. Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 84-85; Altunan s. 89-90.

olduğu insan kayıpları gösterilebilir.⁹² Bu dönemde meydana gelen nüfus azalması Vize yörükleri dâhil diğer yörük taifelerini de kapsamaktadır.

Vize Yörükleri;

- 1565 yılında tatar ve canbazlar ile beraber gemi hizmetinde;
- 1567 yılında canbazlar ile Silivri köprüsü hizmetinde;
- 1569 yılında Ejderhan Seferinde;
- 1570 yılında başka yörük grupları ile Kıbrıs Seferinde;
- 1573 ve 1574 yıllarında donanma hizmetinde;
- 1577 yılında Bender Kalesinin tamirinde;
- 1584 yılında Edirne'deki Sultan Selim Camii tamirinde;
- 1585 yılında Vezir-i azam Osman Paşa ile beraber İran üzerine Doğu

Seferinde görevlendirilmişlerdir.⁹³

2. 6. KOCACIK YÖRÜKLERİ⁹⁴

Kocacık Yörükleri, XVI. yüzyılın ortalarında -1543 tarihli yörük defterine göre- Filibe, Edirne, Kırıkkilise, Eskibaba, Yanbolu, Kızılağa, Şumnu, Karinabad, Ahyolu, Ruskasrı, Aydos, Pravadi, Varna, Tekfurgölü, Hırsova, Silistre ve Dobruca'da görölmektedir. 1584 tarihli yörük defterine göre ise Dobruca dışında Bergos, Akkirman, Bender ve Kile'de de görölmektedirler.⁹⁵

⁹²İnbaşı, *a. g. m.*, s.167.

⁹³Altunan, *a. g. t.*,s. 94.

⁹⁴Kocacık ismi Yörük Koca Hamza'nın isminden neşet etmiş ve zaman içinde Kocacık haline dönüşmüştür. Kocacık yörüklerine ismini veren Koca Hamza'nın kimliği hakkında net bir bilgi yoktur. Edirne, Kızıl Ağaç ve Yanbolu'da ayrı bir teşkilat olarak görölmekte ve Koca Hamza Yörükleri'nin devamı olduğu söylenebilir. Ankara'daki Kocacık Yörükleri'nin XV. ve XVI. Yüzyıllarda Rumeli'ye iskan edildiği ve bu nedenle Kocacık adını aldığı da iddia edilmektedir. Ancak bu kanıtlanmaya muhtaçtır. Bkz. İnbaşı, *a. g. e.*, s.156; Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 90-91.

⁹⁵Altunan, *a. g. t.*, s. 83.

Kocacık yörükleri 1543'te 132; 1584'te 182; 1637'de 65; 1675'te ise 18 ocak olarak kaydedilmişlerdir⁹⁶. Kocacık yörükleri 1543 tarihli tahrir kaydında, seraskerlik bölgelerinden biri Çöke, Yanbolu ve Edirne, diğeri ise Karinabad, Silistre, Varna, Aydos ve Ahyolu olmak üzere iki seraskerlik bölgesine ayrılmıştır. Bu seraskerlik bölgelerinin her ikisinde de iki serasker kayıtlı idi.⁹⁷

Yine 1543 tarihinde Kocacık yörükleri; serasker 4, serasker yamakları 161, eşkinci ve yamak olmak üzere toplam 6.500 kişi olarak kayıtlıdır.⁹⁸

XVI. yüzyılın ortalarında Kocacık yörükleri 15.578 kişi ile Ofcabolu ve Vize yörüklerinden nüfus bakımından önde, Naldöken, Tanrıdağı ve Selanik yörüklerinden ise geridedir. 1584 yılında nüfusları 38.529 kişi idi.⁹⁹

Kocacık Yörükleri; 1570 yılında Selanik yörükleri, Vize yörükleri ve başkaca yörük grupları ile Kıbrıs Seferine görevlendirilmişlerdir. Bundan başka 1572 yılında Rudnik madeninde ve 1575 yılında Bender kalesinin tamirinde istihdam edilmişlerdir. Diğer yörük grupları gibi zaman zaman vazifelendirildikleri hizmetlere gitmemişlerdir.¹⁰⁰

3.YÖRÜK ÇERİBAŞISI

Çeribaşı, yörük teşkilatındaki zabitlerden birisine verilen addır. Yörük çeribaşısı, yörük defterlerinde seraskerân, yörük kanunnamelerinde çeribaşı olarak geçmektedir. Tayinleri genellikle kendi içlerinden yapılmaktadır. Çeribaşılar, yörük eşkincilerini sefere gönderirdi. Yine seferde ve barışta, maiyyetindeki yamaklardan resim alırlardı. Eşkinci ve yamaklarda olduğu gibi çeribaşılar arasında da dışarıdan seçilenler olabilirdi. Bunlar, “yörüğe halt olan” ifadesiyle ocağa karışanlar ve ihtida edenlerdi. Bunların serasker dahi olsalar eşkinci ve yamaklıktan çıkamayacakları kanunnameye belirtilmektedir. Bunun nedeni ise yörük teşkilatının bozulmasının önüne geçmek içindi. Bu yüzden genellikle berat sahiplerinin çeribaşılık görevine

⁹⁶İnbaşı, *a. g. m.*, s. 157. Ayrıca karşılaştırma için bkz. Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 92; Altunan, *a. g. t.*, s. 84.

⁹⁷Altunan, *a. g. t.*, s. 85.

⁹⁸Altunan, *a. g. t.*, s. 85.

⁹⁹Altunan, *a. g. t.*, s. 85-87.

¹⁰⁰Altunan, *a. g. t.*, s. 87- 88.

getirildiği görülmektedir. Aralarında Kurt, Saltuk, Gökmen, Kulkal gibi göçebe Türklere ait isimlerin görülmesi, bu görevi alabildiklerini göstermektedir.¹⁰¹

XVII. Yüzyıl sonlarında çeribaşı tayini, yörük muharririnin lüzum görmesi, teklif ve inhası ile alakadar kimsenin “*ibtida mahlûl olacak zeamet ve timarın çeribaşılık şartıyla*” verilmesi yolundaki dilekçesi üzerine merkezden yapılırdı. Atama hakkında bölge alay beyi de bilgilendirilirdi. Bu durumdan yörük çeribaşlarının önceleri de aynı usul üzere tayin edilmiş olabileceği çıkarımı yapılabilir. Yörük çeribaşları, sipahi çeribaşları ile aynı hak ve yetkilere sahipti¹⁰². XVI. Yüzyıl sonlarından itibaren yörük çeribaşlarının sayıları artmıştır. Yörük çeribaşlarının sayılarındaki değişiklik, çeribaşı bölgelerinin zamana ve ihtiyaca göre bölünüp değiştirilmiş olmasındandı. Yine çeribaşı sayısı arttıkça, yönetimleri altındaki alanlar da haliyle küçülmüştür.¹⁰³

Çeribaşlarının birçoğu eşkinci ve yamakların bulunduğu köylerde, bazıları kasabalarda, bazıları ise görev yerlerinden biraz uzak yerlerde ikamet etmekteydi. Bu bağlamda çeribaşlarının nerede ikamet edeceklerine dair kural bulunmamaktadır. Her sene sefere gitsin gitmesin, yamakları arasında evli olmayanlardan 25’şer, evli olanlarından 50’er akçe bedel alma ruhsatı kanunname gereği kendilerine verilmişti¹⁰⁴.

4. YÖRÜKLERİN VAZİFELERİ¹⁰⁵

Yörükler, Osmanlı Devleti idaresi tarafından Rumeli’de iskân edilmeye başlanmasından sonra farklı hizmetler ile görevlendirilmişlerdir. Yörükler, ifa ettikleri hizmetler bakımından askeri ve askeri olmayanlar olarak iki kısımda değerlendirilebilir. Fatih Sultan Mehmed zamanında askeri bir güç olarak görev ifa eden yörükler, Kanuni Sultan Süleyman zamanından itibaren daha çok savaşlarda

¹⁰¹ Abdülkadir Özcan, “Çeribaşılık”, *DİA*, C. VIII, İstanbul 1993, s.270; Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 62.

¹⁰² Özcan, “Çeribaşılık”, s. 271; Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 62.

¹⁰³ Özcan, “Çeribaşılık”, s. 271.

¹⁰⁴ Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 63.

¹⁰⁵ Ayrıntılı Bilgi için bkz. Ahmet Refik, *Anadolu’da Türk Aşiretleri*, Devlet Matbaası, İstanbul 1930.

kullanılan kuvvet olarak değil; muhafızlık, inşaat, imar, madencilik vb. işlerde kullanıldılar.¹⁰⁶

Genel itibarıyla yörüklerin Rumeli'ye iskânı sonrası ifa etmiş oldukları katkı ve hizmetleri şöyle sıralayabiliriz:

- Rumeli'nin Türkleştirilmesi,
- Köylüye damızlık hayvan sağlamak,
- Seferlere katılmak ve seferlere katılanlara harçlık vermek,
- Ordulara erzak ve mühimmat sağlamak,
- Kale tamir etmek,
- Top çekmek,
- Madenlerde top yuvarlağı dökmek,
- Kalelerin korunmasında bulunmak,
- Kamu binalarının yapımında amele hizmeti görmek,
- İç ayaklanmaların bastırılmasında veya emniyet sağlayan inzibat kuvveti olarak göre almak,
- Gemi malzemesi temin etmek ve gemi yapmak,
- Büyük yolların tamiri, suyollarının yapılması,
- Köprü yapmak veya tamir etmek ve korunması,
- Gemi malzemesinin temini ve yapımı,
- Yolların emniyetini sağlamak, tamir ve bakımını yapmak,
- Derbentçilik hizmeti yapmak,
- Pirinç yetiştirmek,
- Ordu için at yetiştirmek ve eğitmek,
- Madenleri işlemek.¹⁰⁷

Yörükler, yukarıda ifa edilen katkı ve hizmetleri neticesinde devlet tarafından bir kısım vergilerden muaf tutulmuşlardır. Ayrıca sefere gittikleri ve sefere gidenlere

¹⁰⁶Çetintürk, *a. g. m.*, s. 111.

¹⁰⁷Ali Rıza Gökbnar, *a. g. m.*, s.60-61; İnbaşı, *a. g. m.*, s.155; Çetintürk, *a. g. m.*, s. 111-112; Halaçoğlu, *a. g. e.*, s. 20.

harçlık vermeleri şartıyla reayanın ödemek zorunda olduğu vergilerden muaf iken; sefere çıkmadıkları vakit sadece *ağnam vergisi* ödemekle yükümlüydüler.¹⁰⁸

5. EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI'NIN KURULUŞU

5. 1. 1691 NİZAMNAMESİ VE EVLÂD-I FÂTİHÂN TESMİYESİ

Evlâd-ı Fâtiyhân tabiri ilk önce Rumeli'nin fethinde Anadolu'dan göç ettirilip bölgeye yerleştirilen yörükler için kullanılırken, daha sonra ise XVII. Yüzyıl sonlarından itibaren yörüklerden teşkil edilen askeri teşkilat için kullanılmıştır.¹⁰⁹ Evlâd-ı Fâtiyhân teşkilatı içine alınmış olan yörükler, Manastır, Pirlepe Filorina, Cuma, Tikveş, Radoviş, İştîp, Doyran, Ustrumca, Avrethisarı, Yenice, Vodina, Serez, Demirhisar, Zihne, Drama ve Langaza kazalarında bulunmaktaydılar.¹¹⁰

XVI. yüzyıl sonlarında başlayarak, takip eden yüzyıllarda Osmanlı Devleti için büyük bir sorun haline alan iç karışıklıklar ve uzun yıllar süren savaşların meydana getirdiği iktisadi sıkıntılar, insanlar üzerinde baskı oluşturdu. Bunların yerlerini terk ederek kendileri için daha güvenli bölgelere göçmeleri nedeniyle; pek çok yerleşim yeri harap oldu. Bu durum; Osmanlı Devleti'nin zirai gelirlerinin azalmasına neden oldu.¹¹¹ XVII. yüzyılda yörüklerin Rumeli'deki teşkilatı dağılmakta, yörük yazılanlarda düşüş meydana gelmekte ve pek çoğu göçebelikten çıkarak yerleşik hayata geçmekteydi. Yoklamalarda eşkinici ve yamakların çoğu görünmemekte ve savaşlarda kendilerine verilen vazifeleri yerine getirmemekteydiler. 1683 yılında II. Viyana kuşatması ve ardından başlayan Avusturya savaşlarında, bu durum kendini fazlasıyla gösterdi. Çünkü II. Viyana kuşatması ile başlayan bozgun¹¹² neticesinde yörüklerin bozulmuş olan nizamlarının

¹⁰⁸ Abdülkadir Özcan, "Eşkinici", *DİA*, C. XI, İstanbul 1995, s. 469.

¹⁰⁹ Yusuf Halaçoğlu, "Evlâd-ı Fâtiyhân", *DİA*, C. XI, İstanbul 1995, s. 524.

¹¹⁰ Pakalın, *a. g. e.*, s. 571.

¹¹¹ Halaçoğlu, *a. g. e.*, s. 4-5. Osmanlı Devleti'nin 1683-1696 yılları arasında içinde bulunduğu seferberlik hali ile siyasi ve ekonomik ahvali için bkz. Cengiz Orhonlu, *a. g. e.*, s. 1- 5.

¹¹² II. Viyana kuşatması sonrası başlayan seferberlik halinde daha fazla askere ihtiyaç duyulması yüzünden, Osmanlı Devleti tarafından eskiden beri yararlanılan konar-göçer halkın yeni bir kuvvet olarak muharebelere katılması istendi. 1690 yılında Rumeli ve Anadolu'daki konar-göçerlere o yıl yapılacak sefer için davetnameler gönderildi. Savaşa katılacak 2940 nefer Anadolu'dan ve 2299

daha da bozulacağı açıktı. Yörükler, iyiden iyiye nizam ve intizamlarını kaybetmiş, kendilerine verilen cezaları ise umursamamaktaydılar.¹¹³ Bu durumu dikkate alan Osmanlı idaresi, yörük teşkilatının yeni bir nizam altına alınmasının lüzumuna binaen yeni bir düzenleme yaptı. 1691 yılında yörük taifeleri, Evlâd-ı Fâtihân adı altında ve Rumeli'nin sağ, sol ve orta kollarında olmak üzere yeniden düzenlendiler. Böylece yörüklerin askeri gücünden daha iyi yararlanmak için yeni bir askeri teşkilat ortaya çıkarılmış oldu.¹¹⁴

1828 tarihli nizamnamede Evlâd-ı Fâtihân; “...öteden berü devlet-i aliyyenin güzîde ve cengâver ve mûfî ve fermanber asâkir-i nusret ma’şerinden olub efsâr-ı sâbıkada küffâr-ı feleksâr ile vuku’ bulan muharebatda kendülerine nice yararlık ve yüz aklıkları zuhur itmiş mine’l- kadim yararlık ve şecaatle beyne’l-enâm meşhûr ve müteârif olmuş ve yüzlerinden bunca fütühât-ı celîle zuhura gelmiş...”¹¹⁵ bir askeri taife olarak tarif edilmektedir.

5. 2. EVLÂD-I FÂTİHÂN’IN TEŞKİLATLANMASINDA İLK DÜZENLEMELER: ASKERİ YAPISI, MUAFİYETLERİ VE GÖREVLENDİRİLMELERİ

Evlâd-ı Fâtihân teşkilatının ne zaman kurulduğu ve nizamları ile alakalı bilgiler içeren 1698/1699 tarihli Evlâd-ı Fâtihân zâbiti Vezir Hasan Paşa’ya hitaben bir hükümde, Rumeli’de bulunan yörüklerin Evlâd-ı Fâtihân adı altında 1691 tarihinden itibaren tahrir edilmeye başlandığı ifade edilmektedir. Yine aynı hükümde, Evlâd-ı Fâtihân’a tanınan muafiyetler şöyle ifade edilmektedir: “...Evlâd-

tüfenk-endaz nefer Rumeli’deki Evlâd-ı Fâtihân’dan olmak üzere tespit edildi. Bkz. Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskan Teşebbüsü (1691-1696)*, İstanbul Üniversitesi Basımevi, İstanbul 1963 s. 26; Çetintürk, *a. g. m.*, s. 115-116. Ayrıca bkz. Mehmet Eröz, *Yörükler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1991, s. 247-248.*

¹¹³Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 255; Çetintürk, *a. g. m.*, s.115.

¹¹⁴Halaçoğlu, *a. g. m.*, s.524-525; Cengiz Orhonlu, *a. g. e.*, s, 4. 1691 yılından meydana gelen olaylar bağlamında şunları ilave edebiliriz: ‘‘Fazıl Mustafa Paşa 1691 yazında son seferine çıktı. Bu seferde vuku bulan Slankamen meydan muharebesinde, sağ kolda bulunan konar-göçer oymaklara mensup süvariler düşman ateşinden ürküüp kaçtılar; bu kanattaki sipahi kuvvetleri yardım edemeyerek geriçekince, düşmanın ordu içine girmesini önlemek için ileriye atılan Sadrazam umumi hücum emri verdi. Düşman kesin bir yenilgiye uğramak üzere idi, fakat karşısından atılan bir kurşun Mustafa Paşa’yi şehit etti. Bu haberin yayılması ile ordunun maneviyatı bozulunca, muharebe Osmanlılar aleyhine döndü, ordu Belgrad’a çekildi..’’ Cengiz Orhonlu, *a. g. e.*, s. 5.

¹¹⁵BOA, HAT, 1584-44; A_{DVNSKNA_d.}, 2:45a.

ı Fâtihân'dan gerek bazı kasaba ve köylerde sefere gitmek koşuluyla doğrudan doğruya eşkinci yazılanların, gerekse bazı yerlerden aynen piyade tabir olunan her altı neferinden bir nefer eşkincileri sefer oldukça hizmet edecekler ve bunun karşılığında avarız, nüzül ve celebkeşan ağnamı, geçit bacı ve diğer bütün vergilerden muaf ve müsellemler olacaklardı. Diğer taraftan, eşkinci neferlerine, sefer zamanında evlerinde ve yurdlarında kalmaları karşılığında, masrafı için, aralarında 50'şer kuruş toplayıp vereceklerdi. Sefer olmayıp ve bir yerin muhafazası için de tayin olunmaları icap etmediği senelerde 50'şer kuruşu, hudutlarda bulunan askerler masrafı, diğer kal'alar muhafızları v.s. için tamamen mîri için tahsil...¹¹⁶ edilecekti.

Yine bir başka belgede ise Evlâd-ı Fâtihân'ın vazifeleri ve muafiyetleri şöyle ifade edilmektedir: "...Rum İli'nde dahi bin iki yüz iki senesinden beru tahrir ve sebtî defter olunan Evlâd-ı Fâtihân bazı kasabat ve kurada sefer eşmek şartile maktuan eşkinci kayıd olunanların ve bazı yerlerde dahi aynen piyade tabir olunan her altı neferinden bir nefer eşkincileri seferi hümayunum vaki oldukça ihraç ve edayi hizmet eyledikleri mukabelede avarız ve nezil ve celebkeşan ağnamı ve geçid bacı ve bilcümle tekâlifî saireden muaf ve müsellemler tutuldu. Sefere gitmeyip evlerinde kalanlar, sefere giden eşkincinin masrafı için beyinlerinde ellîşer guruş verirlerdi. Sefer olmadığı seneler ise bu parayı hududların muhafazasına me'mur kalelerin mevacibi ve sair masrafları için tesviye ederlerdi. Bu nizam yürükleri hakkındaki nizamın aynı idi..."¹¹⁷

Bu iki belgeden anlaşıldığı üzere Evlâd-ı Fâtihân teşkilatı aslında önemli yenilikleri içermemekte, XVI. Yüzyıldaki yürüklerin tabi oldukları düzen yeniden bir biçimde hayata döndürülmekteydi.¹¹⁸

1691 düzenlemesi ile Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı, her biri altı neferden ibaret olarak, toplamda 1113 eşkinci tımarından oluşmakta ve Evlâd-ı Fâtihân taifesinin senelik vergi muafiyet bedeli 1 yük 33018,5 kuruştur.¹¹⁹ Evlâd-ı Fâtihân'a zabıt olarak dergâh-ı âlî kapucubaşlarından birisi atanırken, birkaç kazaya bir tane olmak

¹¹⁶BOA, HAT, 1584-44; Gökbilgin, a. g. e., s. 255-256.

¹¹⁷Refik, a. g. e., s. Mukaddime VIII.

¹¹⁸Halaçoğlu, a. g. m., s. 525.

¹¹⁹BOA, HAT, 1584-44.

üzere çeribaşılar atanacaktı. Örneğin, Manastır, Pirlepe, Vodina ve Florina kazalarının Evlâd-ı Fâtihân çeribaşısı bir taneydi.¹²⁰ Evlâd-ı Fâtihân zabiti İstanbul'da ikamet edecek ve Evlâd-ı Fâtihân'ın merkezde olan işlerine bakacak, çeribaşılardan birisi görevinden ayrıldığında onun yerine layık olan birisini belirleyecek ve bir inha ile Bâb-ı âlî'ye arz edecekti.¹²¹ Yeni düzenleme uyarınca Evlâd-ı Fâtihân, hâlihazırdaki çeribaşılara tabi olacaklardı. Evlâd-ı Fâtihân çeribaşılarının görevleri ise yeni düzenlemede şöyle sıralanmaktadır¹²²:

- Sorumlu oldukları bölgelerde asayişî sağlamak,
- Vergileri toplamak,
- Seferlere gerekli olan eşkincileri göndermekti.

1691 tarihli Defter-i Piyâdegân-ı Evlâd-ı Fâtihân'a göre Evlâd-ı Fâtihân teşkilatı içindeki kazaların listesi şöyledir: Çatalca, Silivri, Rodoscuk (Tekfurdağı), Baba-yı atîk (Babaeski), Hasköy, Hayrabolu, Kırkkilise, Hatunili, Ruskasrı, Aydos, Ahıyolu, Karinabad, Yenice-i Kızılağaç, Yanbolu, İslimiyye, Zağra-i Cedid, Zağra-i atîk, Çirpan, Kızanlık, Tatarpazarı, Filibe, Çirmen, Edirne, Cısr-i Ergene, Sultanyeri, Hayrabolu, Malkara, Kavak, İpsala, Ferecik, Meğri, Dimetoka, Kavala, Bereketli, Timurhisarı, Yenice-i Vardar, Vodine, Toyran, Avrethisarı, Selanik, Karaferye, Eğri-Bucak, Cumapazarı, Çarşanba, Misivri, Ustumruca, Tikveş, Radovişte, İştîp, Dubniçe, Gümülçine, Yenice-i Karasu, Çağlayık, Drama, Ravişte, Serez, Karadağ, Pravadi, Yenipazar, Hacıoğlupazarı, Balçık, Mangalia, Babadağı, Hırsova, Karasu (Tekfurgölü), Silistre, Çartak, Hezargrad, Ruscuk, Yergöği, Tırnova, Ziştoy, Lofca, Hotalıç (Servi), Alakilise (Osmanpazarı), Eskicuma, Şumnu idi. Bu kazalar ve onlara bağlı nahiye ve köylerde toplam 16.582 nefer, 1.116 hane ve 10.552 adet koyun mevcut bulunmaktaydı.¹²³ Bu defter kaydında görüldüğü üzere Evlâd-ı Fâtihân teşkilatının ilk ortaya çıktığı sıradaki nefer sayısı 16.582'dir.

¹²⁰Pakalın, *a. g. e.*, s. 571; Özcan, "Çeribaşılık", s. 271.

¹²¹Pakalın, *a. g. e.*, s. 571.

¹²²Pakalın, *a. g. e.*, s. 571.

¹²³Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 257-272.

Tablo 1:

1701-1704 Seneleri Arasında Niğbolu ve Silistre Sancaklarında
İkamet Eden Evlâd-ı Fâtihân'ın Mevcut Olan ve Olmayan Nefer Miktarı¹²⁴

Sene	Yoksul	Firari	Vefat Eden	Görevi Başında olan
1701	-----	170	-----	2311
1702	116	635	240	2311
1703	116	635	240	2311
1704	116	635	484	2311
Toplam	348	2075	964	9244

1705 senesinde Niğbolu ve Silistre sancaklarında ikamet eden Evlâd-ı Fâtihân'ın yoklamasında toplam nefer sayısı 1081 olarak tespit edilmiştir.¹²⁵ 1716 senesinde Rumeli eyaletindeki Evlâd-ı Fâtihân'ın yoklamasında nefer sayısı 5.583 olarak tespit edilmiştir. Bunların her altı neferi bir eşkinci olarak kaydedilmiştir.¹²⁶

Osmanlı Ordusu içinde Evlâd-ı Fâtihân teşkilatı askerleri bir kısım seferlere iştirak etmişlerdir. Örneğin 1698 senesinde Evlâd-ı Fâtihân askerleri Osmanlı ordusu ile Macaristan seferine ¹²⁷ ve 1765 senesinde Osmanlı Ordusu ile Gürcistan üzerine olan sefere katılmışlardır.¹²⁸

¹²⁴Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 279 vd.

¹²⁵Gölbilgin. *a. g. e.*, s.279-285.

¹²⁶Gökbilgin,*a. g. e.*, s.290-306.

¹²⁷Refik, *a. g. e.*, s. 114-116.

¹²⁸Pakalın, *a. g. e.*, s. 571.

6. XIX. YÜZYIL BAŞLARINDA EVLÂD-I FÂTİHÂN'IN GÖREVLERİ VE MUAFİYETLERİ

XIX. Yüzyıl başlarına gelindiğinde Osmanlı Devleti, Evlâd-ı Fâtihân taifesini önceden beri muaf tuttuğu “*hane-i avarız, bedel-i nezl, celebkeşan ağnamı ve diğer tekâlif-i örfiyye ve şakka*” vergilerinden muafiyetleri uygulamasını devam ettirmekteydi¹²⁹. 1810 nizamnamesinin getirdiği yeniliklerin kaldırılmasına kadar ki süreçte, seferlerde görevlendirildikleri senelerde bedel-i muafiyet-i mirileri talep edilmeyecekti. Seferlerde ‘*hıdmet-i muhafazada sebât ve kıyâm*’ edeceklerdi. Sefer olmadığı senelerde ‘*bedel-i muafiyet-i maktu’a-i mîrilerini*’ zabitlerine tamamen ödeyeceklerdi. Bundan sonra bütün işleri ve meseleleri zabitleri marifetiyle görülecekti. Zabitlerinden başka işlerine kimsenin karışmasına müsaade edilmeyecekti. Eğer ki ‘*bedel-i muafiyet-i mîrilerini*’ ödememekte inat eden ve muhalefet gösteren Evlâd-ı Fâtihân kurasının piyade ve eşkinci neferleri tenzil veya Fâtihân statüsünden alınması, yerlerine hane-i avarız kurasının Fâtihâna dâhil edilmesi ve diğer hususlar Evlâd-ı Fâtihân zabitlerinin arz ve inhalarıyla tanzim olunacak ve Selanik mutasarrıfları tarafından bilgilendirilmedikçe kendilerine müsaade edilmeyecekti.¹³⁰

1810 tarihinde darbhane-i amire, ifraz yoluyla 41.900 kuruş faiz itibarıyla olan Evlâd-ı Fatihân mukataatasının yarı hissesini Sirozi Yusuf Paşa’ya, dörtte bir hissesini Bosna Valisi Esbak Selim Sırrı Paşa’ya ve diğer dörtte bir hissesi Evlâd-ı Fâtihân zabiti kapucubaşı Ahmed Tevfik Bey’e toplamda üç yüz otuz beş bin sekiz yüz elli iki kuruş malikâne olarak verildi. Fakat git gide başka kazaların ahali ve reayası muafiyet alarak Evlâd-ı Fâtihân’a girmiş olduğundan mukataa sahipleri bildiklerini Evlâd-ı Fâtihân olarak, bilmediklerini ihraç ederek Evlâd-ı Fâtihân

¹²⁹BOA, C.ML_ 80-3652. 1812 tarihli belgede Evlâd-ı Fâtihân taifesinin tekâkif-i şakkadan muafiyetlerinin yenilenmiş olduğu görülmektedir. BOA, HAT, 670-32735.

¹³⁰BOA, C.ML_80-3652; BOA, C.ML_637-26181. 1826 yılı başlarına ait bir belgede, Selanik Sancağına bağlı Yenice Kazasında bulunan Evlâd-ı Fâtihân kuralarının üçününün “...*emvâl-i mîriye ve asâkir-i techîziyesi hissesinin...*” ödenmesine muhalefet ettiklerinden Fatihânlık şartı üzere bunların teşkilattan çıkarılması gündeme gelmiştir. Bu üç kuranın yerine *avarız hanesinden* olan karyelerin Fâtihân’a dâhil edilmesi meselesi, bunların birbirleri ile denkliğin olup olmadığı yani Fâtihânlıktan çıkacak olan ahalinin ve Fatihânlık statüsüne alınacak ahalinin yükümlülükleri ve herhangi bir engellerin olup olmadığının araştırılması emredilmektedir. Bkz. BOA, C.ML_80-3652.

taifesinin nizam ve intizamlarını bozdu.¹³¹ Buradan anlaşıldığı üzere 1810 nizamnamesinden kaynaklanan Evlâd-ı Fâtihân teşkilatı üzerindeki aksaklıklar, 1828 yılında teşkil edilen yeni nizamnameye kadar devam etti.

XIX. yüzyılın başlarında Napolyon Fransası ile İngiltere'nin başını çektiği koalisyon devletleri arasında cereyan eden savaşların Osmanlı topraklarına sıçraması tehlikesine karşılık, Bâb-ı âlî, hudut boylarına asker sevki yapma ihtiyacı hissetmiştir. Bundan dolayı Tikveş'ten 1130 Evlâd-ı Fâtihân neferi eşkinci olarak yazılmasına karar verilmiştir¹³². Avrupa'daki hareketlilik neticesi hazırlanan Osmanlı ordusu İsmail ve Mora taraflarında ikame olunacaktı. 1808 senesinde 1130 Evlâd-ı Fâtihân neferi Tikveş çeribaşısı Kantur Süleyman Ağa'nın başbuğluğu ile İsmail tarafına sevk edilmesi istenmiştir. Bu Evlâd-ı Fâtihân askerlerinin bir tanesinin bile yaralı, kör ve işe yaramaz olmamasına, tamamının “...işe yarar ve tuvâna ve şecî ve bahadır ve harb u darbe kâdir güzide...”¹³³ yiğitlerden olması istenmektedir.

Yine, Sırp isyanı sırasında Kara Yorgi ve emrindeki isyancıların elinden alınan yerlerin muhafazası için serasker Hurşid Ahmed Paşa, Sirâzi İsmail Bey'den iki bin Evlâd-ı Fâtihân neferi göndermesini istedi. Bunu üzerine Evlâd-ı Fâtihân zâbiti Selim Bey, emrindeki iki bin Evlâd-ı Fâtihân neferiyle yola çıkarak emredilen yere gitti.¹³⁴

¹³¹BOA, HAT, 1584-44.

¹³²BOA, C.AS, 68-3202.

¹³³BOA, C.AS,68-3202.

¹³⁴Süleyman Uygun, “Sırp İsyanı ve Hurşid Ahmet Paşa”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.4, S.17, s.427.

İKİNCİ BÖLÜM

II. MAHMUD DÖNEMİ EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI

1. 1810 NİZAMNAMESİ VE EVLÂD-I FÂTİHÂN

XIX. yüzyıl başlarında Evlâd-ı Fatihân taifesi Manastır, Pirlepe, Filorina, Rodnik, Cuma, Ocak, Tikveş, Radovişte, İştıp, Doyran, Ustrumca Avrethisarı, Yenice, Dobruca, Serez, Demirhisar, Zihne, Drama, Buğdan, Langaza, Pazargah, Kelemeriye gibi Rumeli'nin çeşitli şehirleri ve onlara bağlı köylerde yaşamlarını sürdürmekteydiler.¹³⁵

Padişah II. Mahmud tahta geçer geçmez kurduğu Sekbân-ı Cedîd Ocağı ile III. Selim'in başlattığı ancak yeniçeriler¹³⁶ tarafından ilga edilmek zorunda kalınan Nizâm-ı Cedîd Ocağı'nı adeta yeniden diriltmek istemişti. Ancak Sekbân-ı Cedîd Ocağı kuruluşundan birkaç ay sonra yeniçerilerin çıkardıkları isyan sonucu kaldırılmak zorunda kaldı. II. Mahmud; askeri alanda yeni bir ocak kurulmasının mümkün olmadığını görünce, mevcut muntazam ve muntazam olmayan askeri teşkilatları daha talimli ve disiplinli kılmak için gayret göstermeye başladı. Bu bağlamda II. Mahmud, Osmanlı ordusunun askere olan gereksinimini gidermek için Evlâd-ı Fâtihân taifesinden daha fazla yararlanmak istedi. Bu amaçla 1810 yılında Evlâd-ı Fâtihân için bir nizamname hazırlattı ve yürürlüğe koydu. 1691 nizamnamesinin yerini alan 1810 nizamnamesi, Evlâd-ı Fâtihân'ı askeri açıdan güçlü kılmak ve orduya daha fazla asker vermesini temin etmek için hazırlanmıştır.

6 Şubat 1810 (1 Muharrem 1225) tarihinden itibaren darbhane-i amire, ifraz yoluyla Evlâd-ı Fâtihândan tahsil edilecek olan senelik 41.900 kuruş, faiz itibarıyla mukataa olarak yarı hissesini Sirozi Yusuf Paşa'ya, dörtte bir hissesini Bosna Valisi Esbak Selim Sırrı Paşa'ya ve diğer dörtte bir hissesi Evlâd-ı Fâtihân zabiti kapucubaşı Ahmed Tevfik Bey'e malikâne olarak tevcih edildi. Toplamda üç yüz

¹³⁵Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 255; Pakalın, *a. g. e.*, s. 571.

¹³⁶ Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması süreci ve bu bağlamda yeni orduya geçilmesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Ahmet Yaramış, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması Ve Yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'nin Kurulması", *Türkler*, C. XII, Yeni Tüekiye Yayınları, Ankara 2002, s. 697 – 702.

otuz beş bin sekiz yüz elli iki kuruş, malikâne olarak verildi¹³⁷. Bu düzenlemeye gidilmesinin sebebi, Evlâd-ı Fâtihân taifesinin nizamının bozulmuş olmasındandı. Bu düzenleme ile 1691 tarihli Evlâd-ı Fâtihân düzenlemesi ortadan kalktı¹³⁸. Bu nedenle Evlâd-ı Fâtihân'ın nizam ve intizamlarının yeniden düzenlenmesi, askerinin talim ve taallümünün iyileştirilmesi ile ilgili olarak "...ve lillâhi'l-hamd ve'l-minne hasr-ı bâhirü'n-nasr hazret-i kişver küşâda mücerred düşman-ı dîne galibiyet ve ilâ-yı kelimetullâhi'l-ulyâyâ mazhariyet niyet-i halisesiyle bi'l-cümle asâkir-i berriyye ve bahriyyenin nizâm ve intizâmları istihsâl ve talim ve taallümlerine say-ı peymân kılınmakta olup da mine'l-kadîm pür olup ve şecaatle beyne'l-enâm meşhur ve mütearif olmuş ve yüzlerinden bunca fütühât-ı celîle zuhûra gelmiş olan işbu Evlâd-ı Fâtihân askerinin nizâm-ı hallerine bakılmayarak şöylece bir ağlaması lâyük ve revâ olmadığından tâife-i merkûmenin muâfiyet-i kadîmelerinin...."¹³⁹ devam ettirileceği ve kanuna mugayir uygulamalara son verileceği nizamnamede ifade edilmektedir. II. Mahmud, Evlâd-ı Fâtihân ile ilgili olarak 1828 yılına kadar başka bir düzenleme yapmadı.

2. YUNAN İSYANI VE EVLÂD-I FÂTİHÂN

Rum tebası, Osmanlı Devleti'nde diğer gayr-i Müslim cemaatlere nazaran ayrıcalıklı statüye sahiptiler ve geniş bir coğrafi alanda yaşamlarını sürdürmekteydiler. Rumlar; Mora, Yunan Adaları ve Teselya gibi yerlerde çoğunluğu oluşturmaktaydılar. Rumlar, Osmanlı Devletinin onlara tanıdığı kültürel ve ekonomik ayrıcalık ile bahşettiği haklar sayesinde uzun bir süre, huzur ve refah içinde yaşadılar. Denizcilikte ilerlediler ve Akdeniz ticaretinde söz sahibi oldular. Odesa, Marsilya, Triyeste ve Londra gibi şehirlerde ticaret acentaları açtılar. 1816 yılı itibarıyla Rumlar, 600 civarında bir ticaret gemisi filosuna sahip bulunmaktaydılar. Ticaret ile uğraşanlar dışında; İstanbul'da ikamet eden Fenerli

¹³⁷BOA, HAT, 1584-44.

¹³⁸Ahmet Yaramış, "II. Mahmut'un Evlâd-ı Fâtihân'ı Islahat Çabası -1828 Tarihli Düzenleme", *Balkan Tarihi*, C. II, (Editörler: Zafer Gölen, Abidin Temizer), Osmanlı Mirası ve Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, Burdur 2016, s. 317.

¹³⁹Evlâd-ı Fâtihân 'ın eski muafiyetlerinin uygulanması babında belgede, Pirlepe kadısına ve Pirlepe voyvodasına şöyle bildirilmektedir: "...Pirlepe'de olan Evlâd-ı Fâtihân taifesine hilaf-ı nizam memleket tarafından ellişer gurus tarh ve tahsil olunarak taife-i merkumeye mucib-i gadr olduğundan..." bahisle eski muafiyetlerinin korunması ve 2400 kise akçeden başka bir şey alınmaması hususu belirtilmektedir Bkz. BOA, C.ML,319-13114.

Rumlar, devletin önemli kademelerinde görev aldılar. Rum Patrikhanesi ayrıcalıklı bir konuma sahipti.¹⁴⁰

Osmanlı Devleti egemenliği altında uzun bir süre huzurlu bir yaşam imkânı bulan Rumlar, XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren ayrılıkçı faaliyetler içinde yer almaya başladılar. Bu faaliyetlerin altında Rus teşviki ve tahriki bulunmaktaydı. Bununla beraber Rumlar'da, Rusya'nın kendilerini desteklemesi için elinden gelen çabayı göstermekteydi. Yine Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı, milliyetçik düşüncesi ve insan hakları bildirisi, eğitilmiş Rumlar tarafından destek görerek, özgür bir Yunanistan hayali kurmaya başlamalarına neden oldu. Napolyon Bonapart'ın Yedi Yunan adasına yerleştikten sonra Rumları kışkırtması ve 1799-1805 yılları arasında aynı şekilde Rusya'nın kışkırtmaları, Rumları ayaklanma çıkarmada cesaretlendirdi. Ayaklanma başlatmak için yıllardır hazırlık yapan Rumlar, 1812 yılında silahlı ayaklanma başlatacak duruma geldiler. 1814 yılında Rum ayrılıkçılar Bükreş, Moskova ve Odessa gibi şehirlerde örgütlendiler ve Osmanlı Devleti'nin vilayetlerinde isyan çıkarmayı hedefleyen "Etnik-i Eteryaya" yı kurdular. 1820 yılında General Aleksander İpsilanti, Rum ayrılıkçıların liderliğine seçildi ve isyanın Boğdan ve Eflâk'ta başlatılmasına karar verildi. Bu sırada Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa, devlete karşı isyan edince; Mayıs 1820'de Rumlara özgürlük vaat ederek, onları kendi tarafına çekmeye çalıştı¹⁴¹. Tepedelenli Ali Paşa'nın isyanı, Rum isyanının çıkmasını ve yayılmasını kolaylaştırdı. Çünkü bu sırada Osmanlı kuvvetleri Tepedelenli Ali Paşa isyanı ile meşgul olmaktaydı. General İpsilanti, 3.000 kişilik bir kuvvet ile isyan başlatarak Yaş şehrine girdi. Eflak ve Boğdan'daki Osmanlı birlikleri, İpsilanti'nin kuvvetlerini dağıttı ve onu Avusturya'ya kaçmak zorunda bıraktı. İpsilanti'nin isyanını Eflak ve Boğdan'da başlatmaktaki ısrarının sebebi;

¹⁴⁰Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. V, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988, s. 107-108.

¹⁴¹Karal, *a. g. e.*, s. 108; Kemal Beydilli, "Tepedelenli Ali Paşa", *DİA*, C. 40, İstanbul 2011, s. 146-479; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu*, Çev: Nilüfer Epeçeli, C. V, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005, s. 207-213. Etniki Eteryaya Cemiyeti, gizli faaliyetlerde bulunarak Yunan isyanını hazırladı ve yönetti. İki kişi Rum, biri Bulgar olmak üzere üç tüccar tarafından 1814 yılında Odesa'da kuruldu. Cemiyet, kuruluş amacını eğitim ve öğretimi Osmanlı Hristiyanları arasında yaymak olarak gösterdi. Ancak gerçek amacı, İstanbul'daki Yunan patriğinin idaresinde olmak üzere, Bizans İmparatorluğu'nu kurmak istiyorlardı. Rus Çar'ı cemiyetten haberdardı. İzmir, Sakız, Misolongi, Bükreş, Yaş, Yanya, ve Triyeste şehirlerinde şubeleri açıldı. Karal, *a. g. e.*, s. 109.

onun, Eflâk'taki Etnik-i Eteryâ cemiyetinin gücüne güvenmesindendi.¹⁴² Rus Çarı I. Aleksandr, yaveri İpsilanti'ye "...gizli bir cemiyetin tahriklerine iştirak etmek suretiyle Osmanlı Devleti'nin mahvına çalışmanın bir imparator için mezellet..." olduğunu ifade ederek, kendisinin Rum ayaklanmasında alakası olmadığını göstermek istedi.¹⁴³

12 Şubat 1821'de Mora'da Rumlar, Patras başpiskoposu Germanos önderliğinde isyan başlattı. Başpiskopos Germanos, Rumları Türklere karşı isyana çağırdı. Böylelikle isyanın boyutu milli ve dini bir hal aldı. İsyancılar, Mora'da yeterli askerin olmaması ve Hurşid Ahmed Paşa'nın ordu ile Tepedelendi Ali Paşa üzerine yürümesini fırsat bilerek, 25 Mart 1821'de Mora'da isyan başlattılar.¹⁴⁴ Mora'da isyan, kısa süre içinde geniş bir bölgeye yayıldı ve bu bölgede yaşayan müslümanların kalelere sığınmasına neden oldu. Kuşatılan kaleler kısa bir süre sonra isyancılar tarafından ele geçirildi. Serasker Hurşid Ahmed Paşa'nın gönderdiği az sayıdaki kuvvet, bazı başarılar elde etmesine rağmen, Trapoliçe'ye geri çekilmek zorunda kaldı. İsyancılar; sırasıyla Patras, Navarin, Missolonghi, Anabolu gibi şehirleri ele geçirdi. Uzun süre kuşatmaya dayanan Mora'nın idari merkezi olan Trapoliçe'de, 5 Ekim 1821'de ele geçirildi ve burada binlerce müslüman katledildi. Mevcut isyancılar arasında Fransa ve İngiltere'den gemiler ile getirilen gönüllüler de vardı. Bunlara dışarıdan malzeme ve para yardımı da yapılmaktaydı. İsyancıların 180 gemilik bir deniz gücü filosuna sahip olması da, Mora isyanının geç bastırılmasında önemli bir etken olmuştur.¹⁴⁵ Çünkü mevcut gemiler, savaş gemisi haline getirilerek Osmanlı donanmasına karşı kullanıldı ve isyanın etraftaki adalara yayılmasına yardımcı yardımcı oldu.¹⁴⁶

Mora isyanının başladığı ilk vakitlerde ve Mora'daki isyanın öneminin kavranmadığı anlarda Sirozi Yusuf Paşa, Badre Kalesi'nden yardım istenince, İnebahtı'ndan Mora'ya askerlerini geçirerek buradaki asileri dağıttı. Ancak daha fazla askere ihtiyacı olduğunu düşünerek Serasker Hurşid Ahmed Paşa'dan Mora'da

¹⁴²Karal, *a. g. e.*, s. 112; Ahmet Yavuz Şahin, *Sultan II. Mahmut ve Dönemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilim Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 92.

¹⁴³Ziya Nur Aksun, *Osmanlı Tarihi*, C. III, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999, s. 160.

¹⁴⁴Aksun, *a. g. e.*, s. 158-159; Karal, *a. g. e.*, s.112.

¹⁴⁵Aksun, *a. g. e.*, s. 160-161.

¹⁴⁶Karal, *a. g. e.*, s. 113.

Rumların isyan ettiğini ve kendisine asker göndermesi talebinde bulundu. Bunun üzerine Serasker Hurşid Ahmed Paşa, Bâb-1 âlî'den bir miktar Evlâd-ı Fâtihân askeri istedi. Kendisinin Yanya'daki Tepedelenli Ali Paşa isyanı ile meşgul olması nedeniyle Mora isyanıyla yeterince ilgilenemedi. Serasker Hurşid Ahmed Paşa'nın Evlâd-ı Fâtihân askerlerini istemesindeki maksat, onların dışarıdan toplanarak bölgeye sevk edilecek askerlerden daha disiplinli olmasıydı. Zira Selanik'teki Evlâd-ı Fâtihân askerleri, ihtiyaca cevap verecek mahiyette ve iş görür durumdaydı. Yanya'da Tepedelenli Ali Paşa isyanının Mora'daki isyana kıyasla daha önemli ve aciliyeti olduğu düşünülerek bir an önce bitirilmesi için Evlâd-ı Fâtihân askerlerinin Mora'ya sevki uygun görülmedi ve yerinde kalması emredildi. İleride herhangi bir zaruri durumda bu askerlerin gönderileceğini bildirdi. Fakat Mora isyanının kısa süre içinde büyümesi sadece Evlâd-ı Fâtihân askerlerinin gönderilmesi ile halledebilecek bir isyan olmaktan çıktı.¹⁴⁷ İstanbul Rum Patriği Gregorius, Mora'daki isyancılar ile haberleştiği ve onları desteklediği için 22 Nisan 1821'de idam edildi.¹⁴⁸

16 Ocak 1823 tarihli bir belgede¹⁴⁹ Sirozi Yusuf Paşa, isyancıların gemileri ile Badre Körfezi'ni kapatmaları nedeniyle Anabolu ve çevresindeki kalelere zahire ulaştırılmadığı ve bu yüzden zahire kıtlığı çekildiğini bildirmekteydi. Paşa, bu isyancı gemilerin oradan sökülüp atılması için on beş kadar gemilik bir donanma kuvvetinin gönderilmesini ve zahire sevkinin temininin yeniden başlatılmasını Bâb-1 âlî'den talep etti. Ayrıca Paşa, Yunan isyanının bastırılmasında Arnavut gönüllülerin tek başlarına kullanılmasının uygun olmadığı ve onlarla birlikte Rumeli Türklerinden ve Evlâd-ı Fâtihân taifesinden de askerler gönderilmesinin daha uygun olacağını tahriratında bildirmektedir.¹⁵⁰

Rumeli bölgesi Evlâd-ı Fâtihân taifesinin yaşadığı bir bölge olması hasebiyle, bölgede meydana gelen isyanlar ve ordunun seferleri, Evlâd-ı Fâtihân taifesini ve

¹⁴⁷Serap Toprak, *XIX. Yüzyılda Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri ve Avrupa Devletlerinin Balkanlar Politikası*, Yayınlanmamış Doktora Tez, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011, s. 177. Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, C. XI, Üçdal Neşriyat, İstanbul, s. 199-200.

¹⁴⁸Stanford J. Shaw – Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C.II, E Yayınları, İstanbul 1983, s. 45; Şahin, *a. g. t.*, s. 95.

¹⁴⁹BOA, HAT, 919-39983.

¹⁵⁰BOA, HAT, 919-39983. Evlâd-ı Fâtihân askerleri Rum isyanında belli tarihlerde görevleri bittiği halde yaz tertibi olarak buldukları yerlerde tekrar görevlendirilmeye çalışılmıştır. Bkz. BOA, HAT, 39688; B, 875-38788-F, 853-38198.

neferlerini doğrudan ilgilendirmektedir. Evlâd-ı fâtiyhân neferleri bölgeyi iyi tanımaktadırlar. Bu nedenle ordu seraskerlerinin bölgede yaşanan isyanlar sebebiyle Evlâd-ı Fâtiyhân taifesinden yararlanmak istemesi pek tabiiydi. Ocak 1823'e gelindiğinde Kaptan-ı Derya Kara Mehmed Paşa, Anadolu'ya yeterince erzak bırakmayıp, ardından Burcu Kalesindeki Rumları takip etmek yerine, itaat halinde bulunan adalara doğru yelken açması, Anadolu kalesinin isyancıların eline geçmesine sebep oldu.¹⁵¹

1823 yılı başlarından itibaren Rum isyanının genişlemesi ve bir türlü bastırılmaması; Osmanlı Devlet idaresini, isyanın bastırılması için yeni tedbirler almaya sevketti. Padişah II. Mahmud'un isteği üzerine 1824 yılının ortalarında Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'dan yardım istenmesi ile Mora isyanının seyri değişti. Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, Mora Valiliği'ne tayin edildi. 1824 yılının sonlarında Mora'ya gelen İbrahim Paşa, kendi birlikleri ve Osmanlı kuvvetleri ile birlikte kısa zamanda Mora'nın Anadolu haricindeki bütün yerlerini isyancılar tarafından temizledi.¹⁵²

3. AHMED TEVFİK BEY'İN EVLÂD-I FÂTİHÂN ASKERLERİNİN TALİM VE TAALLÜMLERİ İÇİN HAZIRLADIĞI LAYİHA¹⁵³

Padişah II. Mahmud, Yeniçeri Ocağını kaldırıp yerine Asâkir-i Mansûre'yi teşkil ettikten kısa bir süre sonra Evlâd-ı Fâtiyhân taifesinin de askeri bir nizam ve intizam altına alınmasını emretti. Padişah, Evlâd-ı Fâtiyhân teşkilatının kısa sürede talim ve taallümden geçirilip, askeri bir görev için hazır hale getirilmesini arzu etmekteydi. Padişah, Evlâd-ı Fâtiyhân'ın Asâkir-i Mansûre askerleri gibi talim ve taallüm ettirilmesi emrini verirken, bu görevi yerine getirmek üzere dergâh-ı âlî kapucubaşlarından Selanikli Ahmed Tevfik Bey'i görevlendirdi. Görevi üzerine alan Ahmed Tevfik Bey, ilk önce Evlâd-ı Fâtiyhân çeribaşları ile bir araya gelip onlarla durumu müzakere etti ve ardından bir layiha hazırladı.¹⁵⁴

¹⁵¹Jorga, *a. g. e.*, s. 245.

¹⁵²Aksun, *a. g. e.*, s. 171-172; Karal, *a. g. e.*, s. 115.

¹⁵³BOA, HAT, 297-17657-A.

¹⁵⁴BOA, HAT, 1584-44.

Evlâd-ı Fâtihân'nın talim ve taallümlerine dair hazırlanan layihanın ilk bendinde şu öneri yer almaktadır: Evlâd-ı Fâtihân neferlerine talim yaptırmak üzere İstanbul'dan Asâkir-i Mansûre zabitleri “muallim” olarak tayin olacaktı. Bu talimciler, sayısı on bin civarında olan neferlere, kazalarda oluşturulacak talimgâhlarda talim eğitimi vereceklerdi. Her kazada bulunan Evlâd-ı Fâtihân mahallelerinde yaşayan “*tüfek erbabi*”nin haftada iki, kazaya yakın yerlerde ikamet edenlerin ise haftada üç defa talim etmeleri sağlanacaktı. Talimgâh yapılan kazaya bazı mahallerin uzaklıkları dört-beş ve bazılarının da altı saat olması sebebiyle bunlar haftada iki defa talim edeceklerdi. Talim nedeniyle işini bırakıp kazaya gelenler, her hafta üç-beş gün işlerinden geri kalacaklardı. Bundan dolayı Evlâd-ı Fâtihân taifesinin çoğunluğu fakirdi ve bu durum onların daha da fakirleşmesine ve sıkıntıya düzmesine sebebiyet verecekti. Ayrıca bu neferlerin yağmurlu ve karlı hava şartlarından korunmaları için kalacakları yerlerin inşa edilmesi de gerekecekti.¹⁵⁵

Evlâd-ı Fâtihân'nın talim ve taallümlerine dair hazırlanan layihanın ikinci bendinde şu öneri yer almaktadır: Talimgâhlar ile Evlâd-ı Fâtihân neferlerinin ikamet ettikleri yerlerin uzaklığının bir veya iki saatten fazla olmamasına dikkat edilecekti. Bu nedenle kazaların durumuna göre üç ila beş saat arası mesafede talimgâh hazırlamak gerekecekti. Talimgâh olarak kullanılacak mahallerin genellikle küçük olmasından dolayı talim için toplanacak neferlere yağmurdan ve kardan sığınacak yerler olmadığından birer ikişer gece zorunlu olarak gecelemeleri gerekecekti. Ayrıca İstanbul'dan gönderilecek olan muallimlerin kalacakları yerler için de hafif kereste ile “*kara yapı*” olmak üzere “*taşra hanları*” şeklinde birer bina yapılması gerekecekti. Yine yiyecek getirme hususu neferlere sıkıntı doğuracağı belli olduğundan talim günleri neferlerin yiyeceklerinin hazırlanması zaruri olacaktı. Bu şekilde binaların kurulması ve yiyecek hazırlanması hususları masraflı olacaktı. Yine talimgâha gelecek olan neferlerin haftada iki veya üç gün işlerinden, kazançlarından ve çiftlerinden geri kalmaları da onlar için bir hayli sıkıntı doğuracaktı.¹⁵⁶

Evlâd-ı Fâtihân'ın talim ve taallümlerine dair hazırlanan layihanın üçüncü bendinde şu öneri yer almaktadır: Evlâd-ı Fâtihân'ın dokuz on ay, nihayet bir yıl

¹⁵⁵BOA, HAT, 297-17657-A.

¹⁵⁶BOA, HAT, 297-17657-A.

içinde yararlı askeri eğitimi almaları için her mahalde talimgâh binaları yapılması gerekecek ve Evlâd-ı Fâtihân taifesinin işlerinden geri kalmaları da önlenmiş olacaktır. Bütün kazalarda Evlâd-ı Fâtihân mahalleleri beş yüz kadar olup, her bir mahalleden birer müste'id ve işe yarar delikanlı seçilerek toplanacaktır. Bunlar için ya kazada ya da civarda uygun bir yerde talimgâh kurulacaktır. Ancak bunun için hanlar boşaltılacaktır. Beş yüz mahallede neferlerin yiyecekleri ve maaşları Evlâd-ı Fâtihân taifesi tarafından karşılanacaktır. Neferler, talimciler tarafından gece gündüz layıkıyla talim ettirilecektir. Böylece neferler, Evlâd-ı Fâtihân zâbiti Ahmed Tevfik Bey tarafından gözetilerek altı ay gibi kısa bir sürede gereği gibi savaş sanatında maharet kazanmaları sağlanacaktır. Bundan sonra talim gören neferlerin her biri köylere tayin olacaklar, mahallelerin imam ve ihtiyarları da bu neferlere nezaret etmek üzere tayin olacaklardır. Çeribaşılar da teftişi elden bırakmayacak ve devamlı kontrol edeceklerdir. Evlâd-ı Fâtihân taifesi her gün talim yaparak beş- altı ay zarfında savaş sanatında maharet sahibi olacaklardır.¹⁵⁷

Evlâd-ı Fâtihân'ın talim ve taallümlerine dair hazırlanan layihanın dördüncü ve son bendinde şu öneri yer almaktadır: Evlâd-ı Fâtihân neferlerinin talimlerinin bir seneye uzamaması ve kısa sürede tamamlanması istenildiği takdirde bütün kazalarda mevcut olan beş yüz Evlâd-ı Fâtihân, mahallelerinden beşer onar haneli birbirine yakın bulunanlardan bir kaçını bir sayarak talim günleri ahalilerini bir yere getirmek üzere iki yüz mahalle tahsis olunacaktır. Her bir mahalle için İstanbul'da bulunan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'nin istidatlı ve becerikli neferlerinden iki yüz nefer seçilecektir. İstanbul'dan gönderilecek 250 nefer, her bir mahalle tayin olacaklardır. Mahalle imamları ve ihtiyarlar bu talimleri gece gündüz gözeticektir. Hatta çeribaşılar dahi devamlı dolaşarak teftişte bulunacaklardır. Evlâd-ı Fâtihân zâbiti de talim yerlerini ziyaret ederek teftişte bulunacaktır¹⁵⁸.Evlâd-ı Fâtihân neferleri her sabah layıkıyla talim yapacaklar ardından işlerine gideceklerdir. Bu şekilde her gün taallüm etmek suretiyle Evlâd-ı Fâtihân neferleri beş altı ay zarfında savaş sanatında mahir ve üstat olacaklar, üstelikte işlerinden de geri kalmayacaklardır.¹⁵⁹

¹⁵⁷BOA, HAT, 297-17657-A.

¹⁵⁸BOA, HAT, 311-18383.

¹⁵⁹BOA, HAT, 297-17567-A.

Yukarda ifade edilen bendlerin içinde kabul edilen ise dördüncü bend olmuştur. Buna göre İstanbul'dan seçilen neferler gönderilecek ve belirlenen mahallerde talime başlanacaktı. Ahmed Tevfik Bey'in layihasını değerlendirilmesinin ardından Evlâd-ı Fâtihan'a yönelik yenilik çalışmalarına hız verildi. Çünkü Padişah II. Mahmud, 20 Ekim 1827'de Osmanlı donanmasının Navarin'de yok edilmesi üzerine Rusya ile daha önce imzalanan Akkirman Antlaşmasının yürürlüğünü kaldırdı ve Çanakkale Boğazı'nı Rus gemilerine kapattı. Rusya'ya karşı yapılan bu hamleler Rusya ile savaşın çıkmasını kaçınılmaz hale getirmiş oldu. II. Mahmud, Rusya ile çıkacak bir savaş için hazırlıklara başladı. Bu bağlamda Evlâd-ı Fâtihân'ın da askerlerinin savaş için hazır hale getirilmesi zaruriydi. II Mahmud, bir yandan Asâkir-i Mansûre'nin eksiklerini gidermeye çalışırken, bir yandan da gerekli görüldüğü takdirde savaşta kullanmak için Evlâd-ı Fâtihân'ı düzenlemeye çalıştı.¹⁶⁰

İstanbul'dan gelen iki yüz Asâkir-i Mansûre neferi tarafından talimli hale getirilen Evlâd-ı Fâtihân neferleri, köylerine gönderilmeden önce isimleri ve ikamet yerleri deftere kaydedildi. Tutulan defter, Evlâd-ı Fâtihân zabiti Ahmed Tevfik Bey tarafından saklanacak ve bir nüshası da İstanbul'a gönderilecekti.¹⁶¹

Âmir-i Zabitan Ahmed Tevfik Bey, Evlâd-ı Fâtihân'dan tertiplenmesine ve tamamlanmasına emir buyrulan dört tabur Asâkir-i Mansûre'nin teşkil edilmesine gayret etti. Kazalara görevliler yollayarak, mevcut neferlerin genç ve dinç olanları seçilerek Selanik'e yollanacak ve buradakiler de miralay nezaretinde tekrar seçilecekti. Öncelikle iki taburun tamamlanması için çaba zarfetti. Ardından diğer iki taburun tamamlanması için de az bir nefer eksik kalmıştı. Ahmed Tevfik Bey, bu taburların eksik neferlerinin de kısa sürede tamamlanarak kayıtlarının yapılacağı yoklama defterlerinin sunulacağını Bâb-ı âlf'ye tahriratında bildirmektedir.¹⁶²

4. 1828 TARİHLİ EVLÂD-I FÂTİHÂN NİZAMNAMESİ VE GETİRDİĞİ YENİLİKLER

¹⁶⁰Yaramış, *a. g. m.*, s. 318.

¹⁶¹BOA, HAT, 297-17567,-B, 311-18383

¹⁶²BOA, HAT, 301-17916-C.

Padişah II. Mahmud, saltanatı süresince Osmanlı Devleti'nin teşkilatlarını yeniden ele alarak düzenledi. Yeniçeri Ocağı'nın, tarihimizde Vaka-i Hayriye olarak yer edinen hadise neticesinde kaldırılması, bilhassa askeri alandaki yeniliklerin önünü açtı. Yeniçeri Ocağı ile beraber Kapıkulu Süvari Bölükleri, Acemi Oğlan Ocağı, Harbeciler ve Boğaz Yamakları gibi askeri ocaklar da kaldırıldı. Bu ocaklarının yerinin doldurulması için Asâkir-i Mansûre kuruldu. Teşkil edilen yeni ordunun yanında Topçu, Arabacı, Bostancı, Cebeci ve Humbaracı gibi muntazam; Tımarlı Sipahi ve Evlâd-ı Fâtihân gibi yarı muntazam askeri teşkilatların ıslahı için nizamnameler çıkarıldı. Bu nizamnamelerde askeri teşkilatların görev tanımları ve örgütlenme yapıları yeniden tanzim edildi. Mevcut muntazam ve yarı muntazam teşkilatlarda görevli zabıt ve neferlerin bu nizamnamelerde yer bulmasıyla genelinin görevlerine devam etmelerine müsaade edildi. Bu durumda Asâkir-i Mansûre kanunnamesi örnek alınarak mevcut teşkilatların nizamnameleri hazırlandı¹⁶³. On yedinci yüzyılın sonunda kurulan bu yarı muntazam askeri teşkilat, II. Mahmud'un askeri ıslahatlarından nasibini aldı. 1828 yılında esaslı bir ıslahata tabi tutularak onlardan savaşlarda azami ölçüde yararlanılacak bir kuvvet teşkil edilmek istendi.¹⁶⁴

Evlâd-ı Fâtihân taifesinin mahallelerine önceden yoklamacılar gönderilerek tahrir edilmişlerdi. Nüfusları otuz binden fazla olduğu görüldüğünden bunlardan gereği kadar Asâkir-i Mansure tahriri yapılacaktı. 1810 nizamnamesiyle getirilen malikâne kaydı kaldırılacak ve Evlâd-ı Fâtihân taifesi tekâliften muaf kılınacaktı. Buna karşılık senelik uygun miktar vergi tahsil için görüşmeler yapılmak üzere Ahmed Tevfik Bey İstanbul'a gönderildi. Bu görüşmeler Mukataa Nazırı marifetiyle yapıldı. Görüşmelere Ahmed Tevfik Bey beraberinde birkaç çeribaşı ile gitmiş ve burada bir layiha kaleme almıştır.¹⁶⁵

Bu görüşmelerde Evlâd-ı Fâtihân taifesinin, o an ki durumuna bakılarak içlerinden beş altı tabur Asâkir-i Mansûre kuvveti tahriri ve senelik üç beş bin kese akçe tahsili mülahaza edildi. Fakat Evlâd-ı Fâtihân taifesine bir süreden beri bakılmamış olduğundan ve eski muafiyetleri bozulmuş olduğundan, beş-altı tabur kurulmasının kendilerini zaafa uğratacağından bahisle şimdilik dört tabur piyade

¹⁶³Yaramış, *a. g. m.*, s. 314.

¹⁶⁴Yaramış, *a. g. m.*, s. 314.

¹⁶⁵BOA, HAT, 1854-44.

Âsakir-i Mansûre tertib edilmesi kararı alındı. Ayrıca masrafları içinde senelik iki bin dört yüz kese akçe mukataat hazinesine tahsis olunmasına karar verildi. Bu kararlar neticesinde “...sene-i cedide muharremü’l-haramına kadar ber-minvâl-i muharrer dört tabur Asâkir-i Mansûre’nin tahrîr ve ikmâline...”¹⁶⁶ başlanması yoluna gidildi.

17 -26 Mart 1828 (Evail-i Ramazan 1243) tarihinde yürürlüğe konulan yeni nizamname¹⁶⁷, Evlâd-ı Fâtihân taifesine yönelik önmeli değişiklikler ve yenilikleri içermektedir:

4. 1. ASKERİ TEŞKİLATLANMASI

1828 tarihli Evlâd-ı Fâtihân nizamnamesine göre¹⁶⁸; Evlâd-ı Fâtihân taifesinden tertib ve tahrir olunacak askerler, Asâkir-i Mansûre’ye bağlı dört piyade taburu olarak düzenlenecekti. Her bir tabur, zabitan ve neferleriyle beraber 814 askerden teşkil edilecekti. Kurulacak olan dört taburun asker mevcudu, 3256 kişiden ibaret olacaktı. Dört taburda bulunacak askerlerin tamamı Evlâd-ı Fâtihân taifesinden seçilecekti. On beş ile kırk yaşları arasında sağlıklı, güçlü, kuvvetli ve yiğit olanlar tertib ve tahrir olunacaktı. Tahrir olan askerler, Âsakir-i Mansûre askerleri gibi talim ve taallüm göreceklardı. Böylece silah kullanımını ve harp sanatını talim ve taallüm ile çok çalışarak öğreneceklerdi. Mevcut dört taburun askeri savaşta ve barışta görevli oldukları mahallerde yaz ve kış olmak üzere her daim hazır halde bulunacaklardı. Bu esnada vefat edenleri olur ise ondan boşalan yere yine Evlâd-ı Fâtihân taifesinden birisi tahrir olunacaktı. Bir nefer dahi noksan olmaması hususuna dikkat edilecek ve özen gösterilerek tamamlanacaktı. Böylelikle Evlâd-ı Fâtihân taifesi haricinden kimsenin tertib ve tahrir edilmesine müsaade edilmeyerek, teşkilatın etnik kimliği korunmuştur.

Kurulacak olan dört tabur için ayrı ayrı görevlendirilecek sağ kolağaları ve sol kolağaları, yüzbaşı, sancaktar, mülazım, çavuş ve onbaşı gibi zabitler Evlâd-ı Fâtihân taifesi içinden seçilecekti. Binbaşılar dahi halen görevi başında bulunan

¹⁶⁶BOA, HAT, 1584-44.

¹⁶⁷Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), vr. 46a-48b. Yine Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde Hattı Hümayun tasnifinde bulunan sureti için bkz. BOA, HAT, 1584-44.

¹⁶⁸BOA, (A. {DVNSKNA.d.}), vr. 46a-48b.

çeribaşılar arasından seçilecekti. Çeribaşılardan bahadır ve muktedir olanlar binbaşılığa tayin edilecekti. Bütün zabıtların ve neferlerin üzerine amir ve zabıt olarak halen Evlâd-ı Fâtihân zabiti olan Ahmed Tevfik Bey, eskisi gibi “Âmir-i Zâbitân” olarak tayin olunacaktı. Ahmet Tevfik Bey’e senelik 40.000 kuruş maaş tahsis kılınacaktı.

Evlâd-ı Fâtihân’dan teşkil olunan dört tabur, diğer taşra taburları gibi Asâkir-i Mansûre seraskeri ve nazır efendi’nin idareleri ve nezaretleri altında olacaktı. Ancak mahallelerinde “...zabt-u rabt ve a’mal ve istihdâm ve te’dib ve terbiyelerine dair her bir hususât-ı vâkıaları...” Evlâd-ı Fâtihân zabiti Ahmed Tevfik Bey tarafından görülecek ve idare edilecekti. Bundan böyle başta Ahmed Tevfik Bey, binbaşılar ve diğer zabitanın belirlenmesi, tayin işleri ve Evlâd-ı Fâtihân ile ilgili diğer meseleler Asâkir-i Mansûre seraskeri ile nazırının ortaklaşa arzı ve inhalarıyla icra olunacaktı.

Binbaşı tayin olunacak çeribaşılardan dışarda kalacak olan diğer çeribaşılar eskisi gibi idarelerinde olan Evlâd-ı Fâtihân’ı kendilerinden herhangi bir nesne almamak üzere kayd-ı hayat şartıyla idare etmeye devam edecekti. Buna karşılık her bir çeribaşıya Mukataat Hazinesi’nden aylık 750 kuruş maaş verilecekti. Bu çeribaşılardan birinin vefat etmesi veya suç işlemesi durumunda azli ve tedibi konusunda Bab-ı Seraskeri yetkili olacaktı. Gerek görülür ise yerlerine başkaları tayin olunacaktı.

Evlâd-ı Fâtihân taburlarının her birinde bir binbaşı, sağ kolağası ve sol kolağası, dört imam, bir sancaktar, iki nefer kâtibi, sekiz nefer yüzbaşı, on altı nefer mülazim, otuz iki nefer çavuş, altmış dört nefer onbaşı, altı yüz kırk tüfenk-endaz nefer, sekiz nefer saka, bir tranpet çavuşu, bir tranpet onbaşısı, otuz nefer trapetçi, dört nefer baltacı bulunacaktı.

4. 2. TERFİ VE NİŞAN

Nizamnameye göre Evlâd-ı Fâtihân askerinin terfi ve nişan işlemi Asâkir-i Mansûre Kanunnamesi¹⁶⁹ üzere yürütülecekti. Askerlerin terfi meselesi, kıdem ve liyakat esaslarına göre yapılacaktı. Öncelikle bir kimse “*Tüfenk-endaz*” neferi olur ise zamanla silsile üzere üst rütbelere geçebilme imkânına sahipti. Bir rütbeye tayin olunacak askerin, askeri bilgi ve becerisi yok ise bir alt rütbedeki kabiliyetli ve becerikli birisi tayin olabilecekti. Bir nefer, terfi yoluyla sırasıyla onbaşı, çavuş, yüzbaşı mülazım, sancaktar, yüzbaşı, sol kolağası, sağ kolağası ve binbaşı rütbesine terfi edebilecekti. Bu kolağaları arasında hangisi eski ve bilgili ise binbaşılığa tayin olunacaktı. Binbaşılar kabiliyet ve istihkakına göre devlette başka üst görevlere tayin olabileceklerdi. Binbaşı ve kolağalarının tayininde Bab-ı Seraskeri’nin müsaadesinin alınması bir zorunluluktu.

Zabitler ve neferlerin içinde savaşlarda “*yüz aklık*” gösterenlere hizmet ve yararlıklarına göre altın ve benzeri mücevher nişanlar ita ve ihsan edilecekti. Yine bu yüz aklığı gösterenlere maaş artırımını, üst rütbeye terfi gibi taltifler uygun görülebilecekti. Böylece askerin savaşlardaki cesaret ve kahramanlığı ödüllendirilmekte ve diğer askerler böylelikle teşvik edilmekteydi.

4. 3. ASKER ALIMI

Nizamnameye göre Evlâd-ı Fâtihân taburlarına alınan zabitan ve neferlerin tahriri zamanında yapılacak, askere alınanların seçimlerinde dikkatli ve özenli davranılacaktı. Bu şartlar altında tahrir olunacak askerler taahhüd ve kefaletle birbirlerine bağlanacaktı. Bu yolla her zabitin sorumluluğu altına alacağı bir askeri olacaktı. Onbaşılar neferatına, yüz başılar onbaşılara, kolağaları yüzbaşılara ve binbaşılar kolağalarına kefil olacaklardı.

4. 4. ASKERİ KİSVE VE SİLAH

Nizamnameye göre Evlâd-ı Fâtihân askerleri esas itibarıyla Asâkir-i Mansûre askerlerinin kisvesini giyecekler ve silahlarını kullanacaklardı. Bu kisve ve silahların

¹⁶⁹Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ile ilgili ayrıntılı bilgi ve karşılaştırma için bkz. Ahmet Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002, s. 148-168.

bazısı devlet tarafından askerlere verilecek, bazısı da kendileri satın almak suretiyle temin edeceklerdi.

Dört taburun onbaşlılarıyla neferlerine devlet tarafından birer tüfek ve birer palaska verilecekti. Diğer eksik kalan elbiselerini Asâkir-i Mansûre elbisesine benzer olarak kendileri tedarik edeceklerdi. Binbaşı ve diğer zabitan da giyecekleri elbise ve kullanacakları silahları Asâkir-i Mansûre zabitanınıninki gibi kendileri tedarik edeceklerdi.

4. 5. ASKERİN EMEKLİLİĞİ

Nizamnameye göre Evlâd-ı Fâtihân askerlerinin emeklilik koşulları Asâkir-i Mansûre Kanunnamesine göre tanzim edilecekti. Buna göre sulh döneminde görevli olan zabitlerden hastalanan, sakatlanan, kör olan veya iş görmeye gücü yetmeyenler, maaşlarının yarısı miktarında bir ücretle emekli edilecekler; bunlardan savaşlarda yaralanan ve iş göremez hale gelenler ve büsbütün elden ayaktan düşenler yarı maaşla veyahut hal istihkakına göre yarı maaşından daha fazla bir maaşla emekli olabileceklerdi.

Yine Nizamnamede belirtildiği üzere; sulh döneminde neferlerden hastalananlar, aylıklarının üçte biri veyahut duruma göre aylıklarının tamamı ile emekli olabileceklerdi. Savaş zamanında yaralanarak iş göremez olanlar, maaşlarının üçte biri veya tamamı ve hatta fazlasıyla emeklilik hak kazanacaklardı. Bu hususlara dikkat ve ihtimam olunacaktı.

Emekli olacak askerler içerisinde mahallinden İstanbul'a gelmeye gücü ve imkânı olmayanlar Evlâd-ı Fâtihân zabiti ve neferlerin buldukları mahallerin vali, mutasarrıf ve hâkimleri taraflarından gerektiği üzere tahkik ve tetkik olunacak, ardından Bab-1 Seraskeri'ye bildirilecekti.

4. 6. ASKER FİRARI VE CEZASI

Nizamnameye göre Evlâd-ı Fâtihân taburlarında mevcut askerlerden firar eden veya gerektiği için izin alarak vilayetlerine gidenlerden izinli olduğu süreyi geçirenler olur ise, zabitleri tarafından hemen yakalanacaklardı. Ardından, bu firar edip zabitleri tarafından yakalanan askerlere nizamname uyarınca gerekli disiplin hükümleri uygulanacaktı.

Nizamnameye aykırı her kimde tembellik ve kusur görülür ise hemen vakit kaybetmeden cezalandırılacaklardı. Bir neferin suç işlemesi halinde taahhüt ve kefalet usulü oluşturulan silsile üzere onbaşı yüzbaşuya, yüzbaşı kolağasına ve kolağası da binbaşuya ifade verecekti. Suçun büyüklüğüne bakılarak nefere verilecek ceza, binbaşı ve zabitler tarafından yerine getirilecekti. Kolağaları ve binbaşılar bir suç, diğer bir ifadeyle “*hanca*” işlerler ise Bab-ı Seraskeri’ye bildirilecekti. Serasker ile nazır efendi tarafından suçun büyüklüğüne veya ağırlığına göre birlikte bir ceza kararlaştırılacak ve ceza yerine getirilecekti.

Yine Evlâd-ı Fâtihân zabıt veya neferinden birinin suç işlemesi durumunda, suçun büyüklüğüne göre ta’zir, darb veyahut idam gibi lazım gelen cezalar verilecekti. Ayrıca suç işleyenlerden “*cerime*” namı adıyla para talep edilmeyeceğini, edenler olur ise gerekli cezaların verileceği şöyle belirtilmektedir: “...sâir vülât ve hükkâm ve kaza ayanları ve zâbitân-ı saire taraflarından cerime namı ve nâm-ı ahirle bir akçe dahi ahz ve tahsîl olunmaya... Şöyle ki bunlardan cerime nâmı ve nâm-ı âhir ile hafî ve celî bir akçe viresiye alınmak ve tevzî ve tahsîline ba-emr-i âlî ruhsat verilecek akçeden mâada tecrîm iden ve kendü nefsi için hilâf-ı irâde akçe ahzına cesâret eyleyen her kim olur ise olsun bilâ-emân te’dîb kılınacaklardır...”¹⁷⁰

4. 7. KIRSERDARLIĞI

1828 nizamnamesi, Evlâd-ı Fâtihân teşkilatında eskiden beri uygulanan kırserdarlığı uygulamasını devam ettirmekteydi. Kırserdarlığının devam ettirilmesi o mahallin coğrafi koşullarından dolayı idi.

¹⁷⁰BOA., (A.{DVNSKNA.d.},2,vr.47b.

Evlâd-ı Fâtihân teşkilatının yirmi dört mahalle itibarıyla, yerleşik oldukları kaza ve köylerin dışında bulunan mahallerin güvenliğini sağlayan kırsardarları, ihtiyaç duyulmayan mahallerde görevlendirilmeyecekti. Bundaki asıl gaye ortaya çıkan karışıklıkları gidermekti. Bunun için kaza müdürü olan çeribaşılar tarafından durumlarına dikkat edilecek ve hatta Evlâd-ı Fâtihân zabiti bulunanlar da bu hususa özen göstereceklerdi. Çünkü bunlar, mahallerdeki fakara halka gereksiz masraf olmakta veya zarar vermekteydi.

Bundan böyle istisna olarak Vardar Ovası gibi kır zabiti gibi görevlilerin olmasının gerekli olduğu bazı mahallerde kırsardarlığı uygulamasına devam edilecekti. Münasip bir maaş ile gerek görülen mahallere kır zabiti istihdamı yapılacaktı.

Bazı mahallerde görevlendirilen kırsardarlarına görevleri esnasında yardımcı olması için sekiz veya on adam tayin edilecekti. İstihdam edilecek olan kırsardarlarının ve bu mevcut sekiz - on adamın maaşları ve masrafları görev yaptıkları kaza ve köylerin sakinleri tarafından toplanarak verilmeye devam edecekti. Yine nizamname gereğince hali vakti yerinde olmayanların paylarına düşen miktarı ödemekte günlük çekmelerine dikkat edilecekti. Lüzumu görülmeyen mahallerde kırsardarlığı uygulamasına son verilecekti.¹⁷¹

4. 8. İMAM TAYİNİ VE HAC İZİNİ

Nizamname gereği taburlara imam tayin edilmesi gerekmektedir. İmamlar mahallerindeki kadılar ve müftüler marifetiyle imtihan ile seçilecek, taburlara tayin edileceklerdi. İmamlar, Evlâd-ı Fâtihân askerlerinin bilmeleri gereken dini meseleleri öğretecekler ve bunun içinde Birgivi Risalesi'ni¹⁷² Evlâd-ı Fâtihân taburlarındaki askerlere sürekli okuyup, anlatacaklardı. Ayrıca neferlerin beş vakit namazlarını düzenli olarak cemaatle eda etmelerine zabitler özen göstereceklerdi.

¹⁷¹Ayrıca Bkz. Gölbilgin, *a. g. e.*, s. 336-340.

¹⁷²Asıl adı Takıyyüddin Mehmed'dir. İmam Birgivi olarak bilinir ve 1523- 1573 yılları arasında yaşadı. Hayatı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Emrullah Yüksel, "Birgivi", *DİA*, C. VI, İstanbul 1992, s. 191-194.

Nizamnamede hac meselesine de açıklık getirilmekteydi. Zabıtlardan ve neferlerden hali vakti yerinde olanlar, hac vazifesini yerine getirmek isterlerse izin verilecekti. Askerlerin hacca vazifesini yerine getirmesine yalnız sulh zamanında izin verilecekti. Sefer vakti hasta olanlar haricinde herkes savaşta görevlendirilecekti. Dolayısıyla savaş zamanında hac izni almak isteyenlere ise izin verilmeyecekti. Hacca gitmelerine izin verilen askerlerin biriken maaşları döndüklerinde kendilerine verilecekti.

Ayrıca hac vazifesini yaparken veya başka nedenle vefat edenlerin işleyen maaşları ile mirasçısı olmayıp vefat edenlerin malları, Mukataat Hazinesine ait olmak üzere Evlâd-ı Fâtihân zabiti tarafından bir tutanakla gönderilecekti.

4. 9. TABİP VE CERRAH TAYİNİ

Nizamnameye göre Evlâd-ı Fâtihân taburlarının her birine birer tabip ve cerrah tayin olunacaktı. Bu tabip ve cerrahlar, Tıbhane-i amire'den tayin ve tertib olunacaklardı. Bunlar, zabıt ve neferlerden hasta olanlarının sağlıklarına kavuşmalarını sağlayacaklardı.

Evlâd-ı Fâtihân neferlerinin sağlıklarına öncelikle Evlâd-ı Fâtihân zabiti Ahmed Tevfik Bey başta olmak üzere tüm zabitan, dikkat ve ihtimam gösterecekti. Evlâd-ı Fâtihân taburlarındaki askerlerin sıhhatleri ile sürekli meşgul olan, tabip ve cerrahların maaşları, lazım olan ilaçların ücreti ve benzeri masraflar, Mukataat Hazinesinden ödenecekti.

4. 10. MAAŞ VE TAYİNAT

Nizamname gereği Evlâd-ı Fâtihân taburlarının zabıt ve çeribaşlarının maaş, mahiye ve ta'yinat ile bedel-i muafiyet ve diğer masraflarının tamamı Mukataat Hazinesi tarafından ödenecekti. Savaşa katılmadıkları zaman memleketlerinde ikamet eden neferlerin bu süre zarfında tayinatları verilmeyecekti. Ancak bu süre zarfında maaşlarının üçte ikisini alacaklardı. Bir mahalde görevlendirildiklerinde maaşlarını ve tayinatlarını tam alacaklardı.

Evlâd-ı Fâtihân taburlarındaki askerlerin maaş ve ta'yinat miktarları, Âmir-i Zâbitân tarafından defterlere geçirilecek ve her ay Bâb-ı Seraskeri'ye gönderilecekti. Bu aylık gönderilen defter, Asâkir-i Mansûre seraskeri ve nazırı efendi tarafından incelenecek, onaylanacak ve sonra telhis ile Mukataat Hazinesine verilecekti. Tüm bu işlemlerden sonra gereğinin yapılmasına bakılacaktı.

Yine nizamnameye göre Evlâd-ı Fâtihân askerleri bir mahalde görevlendirilmesi durumunda, istihdamlarına göre, mum, zeytinyağı, kış mevsiminde kömür verilmesi uygun görülmüş ve bunların da ayrı bir kaydı âmir-i zâbitân ve binbaşılar tarafından tutulaca, ardından Mukataat Hazinesinde muhasebesi görülecekti.

Tablo 2:

1828 Nizamnamesine Göre Evlâd-ı Fâtihân Taburu

Rütbe	Sayı	Ma'aş/Mahiye (Beherine verilen kuruş)
Binbaşı	1	750
Sağ Kolağası	1	300
Sol Kolağası	1	300
Yüzbaşı	8	Beherine 50 / Toplam: 400
Yüzbaşı Mülazımı	16	Beherine 30 / Toplam: 480
Sancakdar	1	40
Çavuş	32	Beherine 25 / Toplam: 800
Onbaşı	64	Beherine 20 / Toplam: 1280
Neferat	640	Beherine 15 / Toplam: 9600
İmam	4	Beherine 40 / Toplam: 160
Sakalar	8	Beherine 20 / Toplam: 160
Nefer Kâtipleri	2	Beherine 40 / Toplam: 80
Tranpet Çavuşu	1	20
Tranpet Onbaşı	1	20
Tranpetçi Nefer	30	Beherine 15 / Toplam: 450
Baltacı	4	Beherine 15 / Toplam: 60
Toplam	814	

Tablo 3:

Evlâd-ı Fâtihân'ın Bir Taburdan Teşkilatının Personeli ve Onlara Tahsis Olunan Levazımat ve Nişan¹⁷³

Binbaşı Kılıcı	Sağ Kolağası Kılıcı	Sol Kolağası Kılıcı	Tabur İmamı
1 Adet	1 Adet	1 Adet	1 Kişi
Nefer Kâtibi	Cerrah	Yüzbaşı Kılıcı	Yüzbaşı Mülazımı Kılıcı
1 Kişi	1 Kişi	8 Adet	16 Adet
Çavuş Kılıcı	Bölük Emini Kılıcı	Trampet basışı Kılıcı	Baltacı Kılıcı
40	8 Adet	1 Adet	4 Adet
Balta	Tüfenk	Binbaşı Nişanı	Sağ Kolağası Nişanı
4 Adet	764	1 Adet	1 Adet
Sol Kolağası Nişanı	Yüzbaşı Nişanı	Mülazım Nişanı	Çavuş Nişanı
1 Adet	8 Adet	16 Adet	40
Bölük Emini Nişanı	Palaska	Çanta	Matara
8 Adet	764	821	823
Düdük	Avcı Borusu	Tranpet	Tranpet Kayışı
8 Adet	2 Adet	14 Adet	14 Adet
Düdük Muhafazası	Trampet Çomağı	Sancak Baltacı Elbisesi	Eşraf Sancağı

¹⁷³BOA, HAT, 312-18479-B.

8 Adet	28 Adet	4 Adet	2 Adet
Sakal Karyesi	Sakal Makası	Kova	Yamak
8 Adet	8 Adet	16 Adet	16 Adet
Büyük Kazan	Karavana	Trampet Çavuşu Taburu	
2 Adet	2 Adet	1 Adet	

4. 11. TALİM VE TAALLÜMLERİ

Evlâd-ı Fatihan askerleri, sefer zamanında hasta olanlardan başka tamamı sefere veya görevli oldukları mahalle gideceklerdi. İstihdam edilen bu askerler kimin maiyetinde görevlendirilirse orada yaz - kış hazır bulunacaklardı. Evlâd-ı Fâtihân taburlarındaki askerler, savaş zamanı veya barış zamanı gereğine göre nöbetleşe istihdam olunacaklardı. Bazı zamanlar taburlardaki askerler istirahat için vilayetlerine gitmelerine izin verilecek ve burada ikamet edeceklerdi. Askerler ikamet ettikleri yerlerde talim ve taallümü hiçbir zaman elden bırakmayacaklardı.

Mevcut dört taburdaki zabitler kısa süre içinde neferlerin harp fenninde ve harp sanatında maharet sahibi hale gelmelerine gayret göstereceklerdi. Evlâd-ı Fâtihân askerlerinin savaş sanatında maharet kazanmaları için âmir-i zâbitân, binbaşılar ve diğer zabitler sorumlu kılındı.

4. 12. NEFERLERİN “HİZMETKÂR” OLARAK İSTİHDAMI MESELESİ

Nizamnamede, Evlâd-ı Fâtihân taburlarındaki neferlerin nizamnamede belirtilen görevlerinden başka iş ile meşgul olmaması ve başka işlerde görevlendirilmemesi kesin olarak karara bağlandı. Zabitler neferleri “hizmetkâr” olarak özel hizmetlerinde kullanamayacaklardı. Eğer zabitler, hizmetkâr istihdam etmek istiyorlar ise maaşlarını kendileri vermek suretiyle dışarıdan birisini özel hizmetinde kullanabileceklerdi. Dışarıdan getirilen hizmetkârın giysileri, neferlerin giysilerinden farklı olmasına özen gösterilecekti. Böylece Evlâd-ı Fâtihân taburlarındaki neferlerin, askeri vasıflarının korunması sağlanmış olacaktı.¹⁷⁴

5. 1828 NİZAMNAMESİNE GÖRE EVLÂD-I FÂTİHÂN’IN VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

1828 nizamnamesi ile Evlâd-ı Fâtihân taifesinden tahsil edilecek olan Sirozi Yusuf Paşa, Bosna Valisi Esbak Sırrı Selim Paşa ve dergâh-ı âli kapucubaşlarından Ahmed Tevfik Bey’in uhdelerine verilen malikânelik hisseleri kaldırıldı. Buna

¹⁷⁴(A. {DVNSKNA.d.},2,vr, 46b.

karşılık 1828 nizamnamesi gereğince Evlâd-ı Fâtihân taifesi, “...zabiti ve çeribaşlarının tayin olunan maaş ve mahiye ve tayinat baha ve bedel-i muafiyet ve sair cüzi ve külli masârif-ı mukteziyenin...” toplamı için Mukataat Hazinesine senede iki taksit olarak Muharrem ve Receb aylarında tahsil edilmek üzere 2400 kise akçe vergi verecekti. 2400 kise akçe Evlâd-ı Fâtihân hanelerinden tahsil edilecek ve bu miktardan başka onlardan ne bir akçe ne de bir buğday tanesi dahi alınmayacaktı.¹⁷⁵

1828 nizamnamesinde vergilerin kimlerden, ne suretle alınacağına ve ne için kullanılacağına açıklık getirilmiştir. Evlâd-ı Fâtihân’ın üzerindeki bu vergi “...*gerek kaza ve kurada mütevattın ve gerek bazı çiftlikatta sakin ve mütemekkin mecmu’ Evlâd-ı Fâtihân ve reayasına tadil ve tesviye şurûtu ve cümle hal ve tahammüllerine göre tarh ve tevzi ve vakt-i zamanıyla tahsîl...*” edilecekti. Toplanan bu meblağ Asâkir-i Mansûre’nin “...*maaş ve himâye ve masarifât-ı sâirelerine tahsisan...*” Mukataat Hazinesi’ne teslim edilecekti. Yine tahsil edilecek verginin toplanmasında herhangi bir suistimalin önüne geçilmesi için yetkililer gereken tedbirleri alacaklardı.¹⁷⁶

Bunun haricinde Evlâd-ı Fatihân taifesinden gerek âmir-i zâbitân, çeribaşlar ve gerekse diğer zabitler tarafından 2400 kise akçeden başka bir vergi alınmayacaktı. Bu nedenle olabilecek bir şikâyetin önüne geçebilmek için, “...*sûret-i tevzi ve taksîmi gösterilerek lazım gelen memhûr ve mümzi defterleri evvel emirde Dersaadet’e irsal ve makam-ı sadarete takdim kılınub mucebince tevzi ve tahsili için emr-i âlî sudûr etmedikçe bir akçe tahsîline ruhsat ve cevaz gösterilmeye...*”¹⁷⁷ şeklinde nizamnamede ifade edildiği görülmektedir.

Ayrıca, âmir-i zâbitân Ahmed Tevfik Bey’in istihdam ettiği ve maaşlarını kendisinin verdiği adamlarına, *hıdmet, avâil ve hayvan ücreti* adlarıyla kaza

¹⁷⁵BOA, HAT, 1584-44; A_{DVNSKNA_d}, 2:45a; Ayrıca bu uygulama hakkında bilgi içermektedir. BOA, C.ML_319-13114.

¹⁷⁶BOA, HAT, 1584-44; A_{DVNSKNA_d}, 2:45a-46b.

¹⁷⁷BOA, HAT, 1584-44; A_{DVNSKNA_d}, 2:45a-46b.

sakinlerinden herhangi bir ücret toplatmayacaktı. Ahmed Tevfik Bey, istihdam ettiği adamlarına maaşlarını kendi cebinden ödeyecekti.¹⁷⁸

Evlâd-ı Fâtihân taifesinin sahip oldukları koyunlarından öteden beri *adet-i ağnam ve adet-i gulamiyye ve resm-i ağıl* alınmaktaydı. Eskiden olduğu gibi bu vergiler, 1828 nizamnamesi gereğince bundan sonrada alınmaya devam edilecekti. Yine ziyade nesne mütalebesiyle rencide ve taaddi kılınmamaları için adet-i ağnam tahsildarları, tayinat-ı miriye dolayısıyla 10 koyunu olanlardan 1 koyun vergi olarak alacaklardı. Verginin toplanması amacıyla hassa kasabbaşısı tarafından tayin olunan saicilerin yanlarına âmir-i zâbitân tarafından memurlar görevlendirilecekti. Vergi tahsildarları Evlâd-ı Fâtihân taifesinden haksız bir şey isterler ise Bâb-ı âlî'den tayin edilecek görevliler tarafından soruşturulacak ve suçlu bulunanlar cezalandırılacaktı.¹⁷⁹

6. 1828-1829 OSMANLI - RUS SAVAŞI'NDA EVLÂD-I FÂTİHÂN

Padişah II. Mahmud, bir yandan Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdıktan sonra kurduğu Asâkir-i Mansûre ordusunun kuruluşu ve diğer askeri teşkilatların yeniden düzenlenmesi ile uğraşırken, diğer yandan da Rusya, İngiltere ve Fransa'nın Mora ve çevresinde muhtar bir Yunanistan Devletini tanıması için yaptıkları baskı ile mücadele ediyordu. Rusya ve İngiltere, 4 Nisan 1827'de imzaladıkları Sen-Petersburg Protokolü ile Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın sözde Mora'daki zulümlerine son vermek istediler. Protokolü daha sonra Fransa Devleti de kabul etti. Daha sonra 6 Temmuz 1827'de Fransa, İngiltere ve Rusya, Londra Muahedesi'ni imzaladılar. Bu devletler, kendi aralarında Yunanistan'ı muhtar bir devlet olarak tanımayı ve Yunanistan'daki Türklerin oradan çıkarılmasını kabul ettiler. Osmanlı Devleti bu muahedeyi tanımadığını ilan etti. Bunun üzerine birleşik İngiliz, Fransız ve Rus donanmaları harekete geçerek 20 Ekim 1827 tarihinde Navarin limanına demirlemiş olan Osmanlı donanmasına saldırdılar. Hazırlıksız

¹⁷⁸BOA, HAT, 1584-44; A_{DVNSKNA_d}, 2:46b.

¹⁷⁹BOA, HAT, 1584-44; A_{DVNSKNA_d}, 2:46b. Tikveş kazasında bulunan Kuşadıklı, Emirli, Daverli ve Sofular mahallerinde yaşayan sekban ve eşkinici Evlâd-ı Fâtihân taifesinin çeribaşısı olan Mustafa Bey'in, sekbanbaşıya 850 kuruş vergi yüklemesi ve bunu zorla tahsil etmek istemesi üzerine şikâyet edilmiştir. Bu dilekçede Evlâd-ı Fâtihân taifesine tanınan muafiyetler sıralanarak, haksızlığın son bulması istenmiştir. Bkz. C.AS. 492-20521.

yakalanan Osmanlı donanması büyük bir zayıf verdi. Bu hadise tarihimize Navarin felaketi olarak geçti.¹⁸⁰

Donanması birleşik İngiliz, Fransız ve Rus donanmaları tarafından yok edilmiş olan Osmanlı Devleti'nin mevcut şartlar altında aynı anda bu üç devlete topyekûn savaş ilan etmesi mümkün değildi. Ancak Rusya ile yakın bir gelecekte savaş yapmanın kaçınılmaz olduğu görülerek sınır boylarına asker takviyesi yapıldı. 14 Nisan 1828'de Rusya'nın Osmanlı topraklarına doğru saldırıya geçmesi üzerine¹⁸¹ Osmanlı Devleti' de, 20 Mayıs 1828'de Rusya'ya karşı harp ilan etti. Ordunun başına serasker olarak Ağa Hüseyin Paşa getirildi ve 24 Mayıs 1828'de ordu, İstanbul'dan cepheye doğru hareket etti.¹⁸²

Osmanlı Devleti'ne karşı Balkanlar'dan saldırıya geçen Ruslar, Eflak ve Boğdan'ı kısa sürede işgal etti ve Bükreş'e girdi. Ardından Isakçı kalesini ele geçirdi; Tolçu, Maçın ve İbrail kalelerini kuşattı. İbrail kalesindeki Osmanlı askerleri ve topçuları, kaleyi kahramanca savunarak Rus ilerleyişini durdurdular ve Ruslara önemli kayıplar verdirdiler. Kaleyi savunan askerlere takviye kuvvetin gelmemesi ve Rusların şiddetli saldırıları sonucu İbrail Kalesi, 18 Temmuz 1828'de Rus kuvvetlerinin eline geçti. Bu kalenin düşmesi Dobruca bölgesinin elden çıkmasına sebebiyet verdi. Serasker Ağa Hüseyin Paşa, Pazarcık'ta Rusları başarılı bir şekilde geri püskürtmesine karşı, Moskof topçusunun karşı saldırısı üzerine geri çekildi. Rus kuvvetleri Varna'yı aylarca süren çetin bir mücadelenin sonucunda 11 Ekim 1828'de¹⁸³ ele geçirdi. Varna'nın düşmesi ile Doğu Bulgaristan Ruslar'ın eline geçti. Kışın gelmesiyle ara verilen savaşa, 1829 yılı baharında yeniden başlandı. Pravadi'deki Sadrazam Reşid Mehmed Paşa, Kozluca'daki Rus kuvvetlerine ağır bir darbe indirdi ise de Ruscuk'ta bulunan Ağa Hüseyin Paşa'dan kendisine yardım

¹⁸⁰Karal, *a. g. e.*, s. 116-119.

¹⁸¹Rusya, "*Rus adının onurunu, devletin itibarını, haklarının dokunulmazlığını ve milli onuru koruma ve öcünü alma bahanesini ileri sürdü*" Bkz.Jorga, *a. g. e.*, s. 282.

¹⁸²Nimet Kurat Akdes, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 55-56; Karal, *a. g. e.*, s. 119; Şahin, *a. g. t.*, s. 54-56.

¹⁸³6 Rebiülevvel 1244 / 16 Eylül 1828 Seraskerin bildirdiğine göre; Ruslar karadan ve denizden Varna Kalesi'ne baskı yapmaktaydı. Bunun üzerine mevcut iki tabur Asâkir-i Mansûre üzerine iki tabur asker daha istendi. Varna üzerindeki düşman askerlerin durumunun iyi olmadığı, Şumnu karşısında olan düşman ordusuna beş bin askerin daha geldiği ve bunun düşman ordusunun hezimetinin neticesi olduğu belirtilmiştir. Bkz. BOA, HAT, 1029-42549.

gelmemesi üzerine Şumnu'ya geri çekilmek zorunda kaldı ve ardından Osmanlı ordusu Kulefçe'de Rus ordusuna mağlup oldu. 13 Temmuz 1829'da Silistre, iki ay müdafaadan sonra Ruslar'ın eline geçti. Böylece Ruslar için Balkan geçidi açıldı. Şumnu'ya yapılan harekâta başarılı olamayan Rus ordusu, Balkanlar'ı aşarak iki koldan İstanbul üzerine yürümeye karar verdi. Misirri, Burgaz, İslimye, Yanbolu'yu ele geçirerek Edirne üzerine yürüdü. 19 Ağustos 1829'da Ruslar 12 bin kişilik kuvvet ile Edirne'yi ele geçirdi. Edirne'de bulunan Rus ordusunun durumunun İstanbul'u işgal etmeye gücünün yetmeyeceği, Şumnu başta olmak üzere Rus ordusuna karşı müdafa halinde bulunan kalelerin olmasına karşın; Bâb- ı âlî Rusya ile sulh yapmaya karar verdi.¹⁸⁴ 14 Eylül 1829 tarihinde Rusya ve Osmanlı Devleti arasında Edirne Antlaşması imzalandı ve sulh sağlandı.¹⁸⁵

17 -26 Mart 1828 (Evail-i Ramazan 1243) tarihinde yürürlüğe konulan Evlâd- ı Fâtihân Nizamnamesi¹⁸⁶ 1828-1829 Osmanlı- Rus Savaşının hemen öncesine rastgeldi. Savaşın başlamasının hemen öncesinde yeniden teşkilatlandırılan Evlâd-ı Fâtihân birlikleri, Osmanlı ordusu içinde cepheye gönderildi. 17 Temmuz 1828 (4 Muharrem 1244) tarihli bir belgede, Evlâd-ı Fâtihân'ın âmir-i zâbitânı olan Ahmed Tevfik Bey'den Vidin kalesinin savunmasının güçlendirilmesi gerektiği ve buraya 2000 asker göndermesi istenmekteydi. 27 Ağustos 1828 tarihinde Vidin'e gönderilmek üzere iki bin aylıklı Evlâd-ı Fâtihân neferi tertib ve ikmaline başlandı. Bu askerin yol masrafları içinde 1828 senesi mâl-ı mîrîsine zam olunmasına karar verildi. Ayrıca bu birlikte bulunan binbaşı, yüzbaşı, onbaşı ve neferlere birer aylık

¹⁸⁴Aksun, *a. g. e.*, s. 205-208. Ayrıca muharebe süreci ve askeri hareket hakkında detaylı bilgi için bkz. Jorga, *a. g. e.*, s. 283-292.

¹⁸⁵Stanford J. Shaw – Ezel Kural Shaw, *a. g. e.*, s. 60. 14 Eylül 1829'da imzalanan Edirne Antlaşması'ndaki bazı maddeler şunlardır: Rusya ele geçirdiği toprakların hepsinden çıkacaktır. Osmanlı-Rus sınırı eskisi gibi Prut nehri olacaktır. Osmanlı Devleti, Rusya ile İran arasında imzalanan 10/22 Şubat 1828 tarihli "Türkmen Çayı" Barışı ile Rusya'ya bırakılan Erivan ve Nahçıvan Hanlıklarının Rusya'ya ait olduğunu tanıyacaktı. Rus ticaret gemilerinin İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından geçişlerine ve taşıdıkları eşyaya hiç bir şekilde karışılmayacaktı. Yunanistan'ın istiklali Bâb-ı âlî tarafından tanınacaktı. Bkz. Akdes Nimet Kurat, *a. g. e.*, s. 57. Osmanlı – Rus Savaşı sürecince ve savaş sonrasında Ruslar'ın, Rumeli'de Hristiyan reayasını kendi topraklarına göçürmesi, Rumeli'nin savaş sonrası harap olmuş durumu ve Osmanlı Devleti'nin bu durumu düzeltmek için yaptığı faaliyetler hakkında bkz. Ufuk Gülsoy, *1828-1829 Osmanlı – Rus Savaşı'nda Rumeli'den Rusya'ya Göçürülen Reaya*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, İstanbul 1993

¹⁸⁶Bab-ı Asafî Divan-ı Hümayun Sicilleri Kanunname-i Askeri Defteri (A.{DVNSKNA.d.}, 2, vr. 46a-48b.; BOA, HAT, 1584-44.

maaş verilmesine de karar verildi¹⁸⁷. Vidin'e gönderilmek üzere asker tertib ve ikmalî tamamlandıktan sonra yola çıkan birliğin bin neferi 16 Eylül 1828 (6 Rebîyü'l-evvel 1244) tarihinde Vidin'e ulaşırken geri kalan bin nefer ise 19 Eylül 1828(9 Rebîyü'l-evvel 1244) tarihinde Sofya'ya vardı.¹⁸⁸

Yine 4 Aralık 1828(26 Cemâziye'l-evvel 1244) tarihli bir belgede, Eğriboz'da bulunan iki Asâkir-i Mansûre taburunun İstanbul'a çağrılmasından dolayı yerlerine aylıklı asker veya Evlâd-ı Fâtihân'dan mürettep iki bin asker tedarik edilmesi için Yanya Mutasarrıfı Mahmud Paşa'dan talepte bulunulduğu görülmektedir. Mahmud Paşa'da kendine gelen emir üzerine istenen askerleri Eğriboz'a göndermiştir.¹⁸⁹

Ayrıca Evlâd-ı Fâtihân'ın bir kısım kuvveti de Osmanlı– Rus Savaşı esnasında donanma hizmetinde görev yapmıştır. Ağustos 1828'de Kapudanpaşa İzzet Mehmed Paşa tarafından donanmanın ihtiyacı olan on bin tüfenk-endaz neferin tamamlanması için gereken üç bin neferin bin kadarının Evlâd-ı Fâtihân'dan tamamlanması yoluna gidilmiştir.¹⁹⁰

14 Temmuz 1828 tarihinde Kapudanpaşa İzzet Mehmed Paşa kendi emrindeki askerler ile Varna yakınlarına gelen on bin kişilik Rus kuvvetini yendi. 21 Temmuz 1828 tarihinde Ruslar, Varna kalesini almak için tekrar hücum ettiler ise de başarılı olamadılar. Varna savunmasını yöneten Kapudanpaşa İzzet Mehmed Paşa, Bâb-ı âli'den asker sayısının yeterli olmadığından asker takviyesi yapılmasını istemekte; askerın dayanma gücünün de iyice zayıfladığını tahririnde haber vermekteydi. Varna Kalesi'ni bin yüz ellisi asker olmak üzere toplam bin sekiz yüz elli kişi savunmaktaydı.¹⁹¹

14 Eylül 1828 (4 Rebîyü'l-evvel 1244) tarihli bir belgede; Varna Kalesi'nin Ruslar tarafından denizden ve karadan kuşatıldığı ve kale muhafazası için takviye askerlerin gönderilmesi gerektiği hususundaki Serasker Ağa Hüseyin Paşa'nın Bâb-ı âli'den olan talebi üzerine Varna'ya sekiz yüz Evlâd-ı Fâtihân neferi gönderildi.

¹⁸⁷ BOA, HAT, 1032-42876.

¹⁸⁸BOA, HAT, 1060-43559.

¹⁸⁹ BOA, HAT, 1075-43940-E,F.

¹⁹⁰BOA, HAT, 899-39499-A.

¹⁹¹Halime Doğru, *XIII. – XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli'de Sağ Kolun Siyasi, Sosyal, Ekonomik Görüntüsü ve Kozluca Kazası*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2000, s. 122-125.

Varna'ya gönderilen sekiz yüz Evlâd-ı Fâtihân'ın başında Yusuf Muhlis Paşa'nın biraderi Mehmed Bey bulunmaktaydı. Evlâd-ı Fâtihân askeri, 7 Eylül 1828'de kaleye vardı.¹⁹² Kalenin muhafızlığına tayin olan Yusuf Muhlis Paşa da birkaç günlük gecikmeyle geldi. Bu sırada Ruslar'ın Varna Kalesi'ni denizden tehdidi üzerine Rus tabyalarına karşı Evlâd-ı Fâtihân askerlerinin de katıldığı bir hücum gerçekleştirildi ise de kuşatma kırılmadı. Üstelik yüz şehit ve bir o kadar da esir verildi. Bir süre daha kalenin savunması devam ettiyse de 11 Ekim 1828 tarihinde kale muhafızı Yusuf Muhlis Paşa, Ruslarla teslim şartlarında anlaştı ve kaleyi onlara teslim etti. 12 Ekim 1828 tarihinde İzzet Mehmed Paşa, dört aydır savunduğu kaleyi yapılan anlaşma gereği askerleriyle birlikte terk etmek zorunda kaldı.¹⁹³

Silistre Valisi Ahmed Paşa ise, Rus ordusunun Silistre Kalesi'ni muhasara etmeye başladığını, kalede bulunan Osmanlı askerlerinin yeterli olmadığını ve bu nedenle yardıma ihtiyaçları olduğunu Bâb-ı âlî'ye bildirmişti. Silistre Valisi Ahmed Paşa'nın bu yardım çağrısı Şumnu'da bulunan Ağa Hüseyin Paşa'ya bildirildi. 17 Kasım 1828(9 Cemâziye'l-evvel 1244)'de Ağa Hüseyin Paşa Silistre'ye bin nefer Kırcalı'den, bin nefer de Evlâd-ı Fâtihân askeri göndermiştir. Ağa Hüseyin Paşa kendi maiyetinde bulunan askerden göndermesi halinde Şumnu'nun korunamayacağını tahririnde ifade etmektedir.¹⁹⁴

1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı boyunca Evlâd-ı Fatihân zabıt ve neferlerinin verdikleri mücadele "...mezkûr dört tabur ber muktezâ-yı irade-yi seniyye-i celâdet mevfü'r mukaddema acele üzere tertib ve mütakiben ordu-yu hümayun canibine tesrîb olundukta bir müddet Şumnu'da ikâme ve istikrarları hengâmında Avrathisar çeribaşısı olup dördüncü tabur binbaşısı olan Mehmet Ağa kulları salimen muharebede biraz neferatıyla şehit ve sağ kolağasının gözü illetlenmekle sol kolağası bi'l-vekâle binbaşı tayininden sonra neferât-ı mevcûdesiyle taburun üçü Silistre'ye ve biri Yergögü'ye bi'l-memure tisyâr olunup Silistre'de bulunanlardan Karadağ çeribaşısı olup üçüncü tabur binbaşısı olan Ömer Ağa kulları biraderi sağ kol ağası bir takım zabitan ve neferat ile şehit ve bi-kaza-lillâhi teala kusûr-ı kayd-ı emre giriftar olarak fakat mecruh olan birinci Binbaşı Kanturzade Mustafa Bey kullarıyla

¹⁹²BOA, HAT, 1029-42849-A.

¹⁹³Cevdet Küçük, 'İzzet Mehmed Paşa, Darendeli', *DİA*, C. 23, s. 559.

¹⁹⁴BOA, HAT, 1062-43622-B.

yaralılarından çend nefer bundan akdem hanelerine gelmiş ve Yergöğü muhafazasında bulunan Doyran çeribaşısı olup ikinci binbaşı olan Hacı Latif Ağa kulları akdemce Ruscuk'a geçib el-an anda ise de maiyetinde ne miktar neferat kaldığı henüz malum olamamış ve inikâd-ı müsâlahadan beri kayd-ı emirden halâs olub üçer beşer gelmekte ise de şiddet-i şitâdan naşi el-an cümlesi gelemediğinden mezkûr taburların telef ve noksanı ve baki kalanları ne miktar idiği bilinememiş olduğu ve birinci Binbaşı Kanturzade Mustafa Bey kulları Silistre'den mecruhan gelip el-an ayaklarında sakatlık baki olup dördüncü tabur sol ağası iken Şumnu'da şehit olan binbaşı yerine bi'l-vekale tabur-ı mezkûr idaresine memur olan Ali Ağa kulları dahi mecruhan vürud ile bu tarafta vefat ettiği ve fatihan taburlarının bu canipte mahsus kışlak ve karargâhları olmadığı ve henüz taburlar hakkında çünkü emr u irade-i seniyye sudûr etmediği cihetle mevcud olub gelenler şimdilik her biri hanelerinde ikamet üzere oldukları ve tabur tertibi emir ve irade buyrulub talim için tayin buyrulacağı zabitan geldikte cem-i nefarât ile tertibine mübâderet olunacağı ...''¹⁹⁵ şeklinde ifade edilmektedir.

14 Eylül 1829'da Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Edirne Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma gereği Rus ordusu Osmanlı topraklarından geri çekilecekti. Rus ordusunun Osmanlı sınırları dışına çıkışına kadar Evlâd-ı Fâtihân çeribaşısı Hacı Ahmed Bey emrindeki Evlâd-ı Fatihan askerleriyle beraber Edirne'de kalmaya devam etti. Evlâd-ı Fâtihân âmir-i zâbitânı Ahmed Tevfik Bey ise, 2 Kasım 1829'da Selanik'ten çıkarak, bin nefer Evlâd-ı Fâtihân askeriyile Edirne'ye gelerek Osmanlı ordusuna katılacaktı. Ahmed Tevfik Bey, Edirne'ye giderken yerine vekil olarak Abdullah Halî Efendi'yi bırakacaktı. Ancak Bâb-ı âlî, Ahmed Tevfik Bey'in askerleriyle beraber Edirne'ye gelmesi emrini iptal ederek; onun, Selanik'te askerlerinin başında durmasını istemiştir.¹⁹⁶

6. 1. OSMANLI-RUS SAVAŞI'NDA EVLÂD-I FÂTİHÂN NEFERLERİNİN FİRARI

Osmanlı – Rus Savaşı sürecinde Evlâd-ı Fâtihân âmiri zâbitânı Ahmed Tevfik Bey, Serasker Halil Rıfat Paşa'dan aldığı emir üzere firari askerleri araştırmaya

¹⁹⁵BOA, HAT, 308-234-A.

¹⁹⁶BOA, HAT, 1083-44123.

koyuldu. Ahmet Tevfik Bey, Evlâd-ı Fâtihân firarilerinin bir kısmını buldu ve onları nizamname gereği tedip etti, cezalandırdı. Evlâd-ı Fâtihân'dan şehit olanlar ve firar edenlerin yerlerine ise akrabaları ve mahallerinden yerlerine başkalarının alınması için görevlendirme yaptı.¹⁹⁷

Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında ise Selanik Mutasarrıfı Mustafa Paşa, firar eden Evlâd-ı Fâtihân askerlerinden kiminin memleketlerine, kiminin de çevrelere dağılmış olduğunu bildirmiştir. Fakat bunların yanında başka memleketlere gidenler daha fazla idi.¹⁹⁸

7. MISIR MESELESİNDE EVLÂD-I FÂTİHÂN

1826 yılı öncesinde Yeniçeri Ocağı'nın disiplinsiz oluşu, nizamlarına riayet etmemeleri ve buna bağlı olarak muharebelerde başarı gösterememeleri üzerine Evlâd-ı Fâtihân askerleri savaşlarda yarı muntazam birlik olarak istihdam edildi. Âsakir-i Mansûre Ordusunun teşkilatına göre yeniden düzenlenen Evlâd-ı Fâtihân askerleri, Osmanlı – Rus Savaşı'nda ve Mısır Meselesi'nde muharip sınıf olarak cephede yer almışlardır.¹⁹⁹

Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Navarin olayından sonra Mora'daki askerlerini geri çekmesi ve 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne yardım etmemesi, II. Mahmud'u büsbütün sinirlendirdi. II. Mahmud, Rusya karşısındaki yenilginin sorumlusu olarak Mehmed Ali Paşa'yı gördü. Yine Mısır'da alışılmışın dışında özerk bir yönetim oluşturulması, II. Mahmud'un Mısır meselesiyle bizzat ilgilenmesine yol açtı. Bu doğrultuda Bâb-ı âlî, Mehmed Ali Paşa'dan kurtulmak için Mısır'da isyan çıkarmayı planladı. Ancak bu durumdan Mehmed Ali Paşa'nın haberi oldu ve Suriye'yi işgal etmek için harekete geçti. Bu maksatla birkaç yabancı devlet ile ittifak arayışına gittiyse de başarı olamadı. Bunun üzerine Suriye'ye kendi gücü ile girmeye karar verdi. İbrahim Paşa'nın

¹⁹⁷BOA, HAT, 1059-43553-B.

¹⁹⁸BOA, HAT, 308-18234-B, 308-18234.

¹⁹⁹Gültekin Yıldız, *Osmanlı Kara Ordusunda Yeniden Yapılanma ve Sosyo-Politik Etkileri (1826-1839)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008, s. 144 dipnot. 490.

komutasındaki 24.000 kişilik Mısır Ordusu, 1 Kasım 1831'den itibaren Suriye üzerinden saldırıya geçti.²⁰⁰

Mehmed Ali Paşa'nın Suriye'yi ele geçirmekte kararlı oluşu üzerine II. Mahmud, Ağa Hüseyin Paşa'yı Halep'e gönderdi. Bu sırada Mısır askerleri tarafından Akka Kalesi 27 Mayıs 1832'de ele geçirildi. Akka'nın ele geçirilmesinin ardından sırayla Şam, Halep, Humus ve Hama şehirleri Mısır askerleri tarafından ele geçirildi.²⁰¹

Mısır Ordusunun ilerleyişini durdurmak isteyen Ağa Hüseyin Paşa, Belen'de karargâhını kurdu.²⁰² Evlâd-ı Fatihan askerlerinin de içinde olduğu Osmanlı ordusu 29 Temmuz 1832'de Belen'de meydana gelen muharebe Mısır ordusunun üstünlüğü ile sonuçlandı. Mısır ordusu İskenderun, Antakya, Adana ve Tarsus'u ele geçirdi. Bu sırada Evlâd-ı Fâtihân taburları diğer askeri kuvvetlerle beraber Gülek Boğazı'nın batısına çekildiler. Bundan yararlanan İbrahim Paşa, hiçbir mukavemetle karşılaşmadan Gülek Boğazı, Ulukışla ve Ereğli'yi ele geçirdi. Osmanlı Devleti, İbrahim Paşa ve ordusunu Konya'da durdurmak niyetindeydi. Bu amaçla ilave asker tedariki için Evlâd-ı Fâtihân askerleri gibi Bosna'dan ve Arnavutluk'tan asker yollandı²⁰³. Rumeli'den gelecek ordunun ve techizatın ne zaman bölgeye varacağı belli değildi. Osmanlı askeri heyeti, Konya'nın dört tarafının açık olması, şehrin savunmasını zorlaştıracığı düşüncesiyle 19 Kasım 1832'de Akşehir'e geri çekilmiştir. Ardından yapılan yeni bir değerlendirme ile Osmanlı ordusu, Karahisâr-ı sâhib'e çekilmiştir.²⁰⁴ Mehmed Ali Paşa, kendisine Anadolu'nun yolunu açan bu savaş sonrasında II. Mahmud'a, Suriye valiliği verilirse Mısır kuvvetlerini geri çekeceğini bildirdi. Ancak II. Mahmud tarafından bu teklif kabul edilmeyince Mısır kuvvetleri Kütahya'ya kadar ilerleyişini sürdürdü.²⁰⁵

²⁰⁰Emine Eren, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı Ve Mısır Meselesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2008, s. 27-29.

²⁰¹Eren, *a. g. t.*, s. 37-38.

²⁰²Eren, *a. g. t.*, s. 38.

²⁰³BOA, HAT, 350-19812.

²⁰⁴Salih Kış, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Anadolu Harekâtı ve Konya Muharebesi", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 23, 2010, s. 148; BOA, HAT, 350-19812.

²⁰⁵Eren, *a. g. t.*, s. 38.

8. EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI'NIN YENİDEN DÜZENLENMESİ VE ON ÜÇÜNCÜ ALAYIN KURULMASI

8 Mayıs 1827'de Ağa Hüseyin Paşa'nın yerine Asâkir-i Mansûre seraskeri olarak tayin olan Hüsrev Mehmed Paşa, Asâkir-i Mansûre'nin örgüt yapılanmasında yenilikler yaptı. Ordu, tertib yerine tabur esasına göre yeniden düzenlendi. Böylece "kol" yerine "tabur" ve "saf" yerine "bölük" terimleri kullanılmaya başlandı. Taburların birleşmesinden "alay" lar oluşturulmaya başlandı. İlk düzenlemeye göre bir alay üç taburdan oluşturulacaktı.²⁰⁶ 1829 yılında ordu içinde miralay eksikliği nedeniyle piyade alayının dört tabur olarak teşkil edilmesine karar verildi. Her tabur kendi içerisinde 822 asker ve her alay da 3228 askerden oluşacaktı. Taşradaki taburların alaylar içinde yeniden düzenlenmesi ancak 1831 yılı sonunda tamamlandı.²⁰⁷

1828 tarihli Evlâd-ı Fâtihân nizamnamesi uyarınca hâlihazırda dört tabur asker tertip edilmişti. Ancak 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşının çıkması sebebiyle dört tabur Evlâd-ı Fâtihân askeri cepheye sürüldü. Bu nedenle nizam ve intizamlarına yeni başlanmış olan Evlâd-ı Fâtihân askerlerinin üzerine titizlikle gidilemedi. Selanik Mutasarrıfı Mustafa Paşa, Osmanlı – Rus Savaşı'nda bu askerlerin içinde muharebede veya eceliyle hayatını kaybedenler ile firar edenler dışındakilerin memleketlerine geri döndüklerini bildirmiştir. Bu askerlerin her biri ikamet ettikleri yerlerde ise de firar edenlerin ise memleketlerine dönmeyip başka yerlerde yerlerde ikamet etmeye başladıkları belgeden anlaşılmaktadır.²⁰⁸

Selanik Mutasarrıfı Mustafa Paşa, memleketlerine dönen bu Evlâd-ı Fâtihân askerlerinin Selanik'te talim ve taallümlerini yerine getirmekle beraber savaş yorgunu olduklarını da tahriratında bildirmektedir. Selanik Mutasarrıfı Mustafa Paşa, tahriratında, Osmanlı – Rus Savaşı sonrası Evlâd-ı Fâtihân'ın "*usûl-i nizâm-ı müstahseneden çıkmış ve talim ve taallümleri emr-i mukteziyesi dahi külliyyen terk edilmiş idiğinden başka zabitan ma'dûm*" olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle Evlâd-ı Fâtihân'ın tekrar "*usûl-i nizâm-ı müstahseneye idhâli müceddeden kayd-ı*

²⁰⁶Yaramış, *a. g. t.*, s. 89-91.

²⁰⁷Yaramış, *a. g. t.*, s. 98.

²⁰⁸BOA, HAT, 308-18234-B.

tahrîr ve ikmâl ve Asâkir-i Mansûre misillü kisveleri” yapılmasıyla üzerlerine bilgili zabitan tayin olunması ile “...*nizâm ve intizâm ve talim ve taallüm de kesb-i tefennün...*” sahibi olacaklarını ifade etmektedir.²⁰⁹

Evlâd-ı Fâtihân âmir-i zâbitânı Ahmed Tevfik Bey’de tahriratında evlerine gelenlerin talim ve taallümleri için İstanbul’dan birkaç zabıt gönderilmesini talep etmekte, muharebeden gelenlerin evlerinde ikamet etmekte olduğu, tabur tertibi emredildiğinde talim için tayin olunacak zabitan geldiğinde tüm neferat ile tertibe başlanacağını bildirmekteydi.²¹⁰

Selanik Mutasarrıfı Mustafa Paşa ve Evlâd-ı Fâtihân zabiti Ahmed Tevfik Bey’in bilgilendirmeleri neticesinde gerekli çarelerin alınmasına bakıldı. Bu bağlamda Serasker Hüsrev Mehmed Paşa, Evlâd-ı Fâtihân taburlarının bir alay olarak düzenlenmesi hususunda Padişah II. Mahmud’a arzda bulundu. Padişah, seraskerin talebini uygun görerek, irade-i seniyyesiyle “on üçüncü alay” ın teşkiline olur verdi. On üçüncü alay, Asâkir-i Mansûre içinde muntazam bir piyade alayı olarak düzenlendi.²¹¹ Böylece Osmanlı-Rus seferi galesi nedeniyle nizamlarına bir türlü bakılamayan Evlâd-ı Fâtihân taburlarının nizam ve intizamları için tedbirler alınmaya böylece başlanmış oldu.

Evlâd-ı Fâtihân âmir-i zâbitânı Ahmed Tevfik Bey’in yanına Asâkir-i Mansûre zabitanından seçilecek bir zabitin; kolağası, yüzbaşı, sancakdar, mülazım ve çavuş rütbesindeki zabıtlere görev ve sorumluluklarının neler olduğunu göstermek ve bunların talim ve taallüm, nizam ve rabıtalara yardımcı olmak üzere gönderilmesine karar verilmiştir. Böylece mevcut dört taburun zabitan ve neferatının nizama sokulması sağlanacaktı. Asıl nizam vermenin ise miralay, kaymakam ve alay emini tayin olunduktan sonra gerçekleşeceği belgede vurgulanmaktadır.²¹²

On üçüncü alayın hemen teşkili için çalışmalara girişildi ve alaya tayin olacak zabıtlar belirlendi. Buna göre; sekizinci alay kaymakamı Ahmed Bey on üçüncü alaya, miralay olarak; sabık tophane taburu binbaşı Ahmed Ağa, kaymakam olarak

²⁰⁹BOA, HAT, 308-18234-B.

²¹⁰BOA, HAT, 308-18234-A.

²¹¹BOA, HAT, 308-18234.

²¹²BOA, HAT, 306-18096.

ve üçüncü alayın beşinci taburunun sabık binbaşısı Hacı Osman Ağa - okuma yazması olması nedeniyle - alay emini olarak tayin oldu.²¹³

Memleketlerinde ikamet etmekte olan Evlâd-ı Fâtihân askerlerinin ahvalleri nizama uymamakta ve talim-taallümlerini aksatmaktaydılar. Bu nedenle zabitler, bir an önce Selanik'e vazifelerinin başına geçmek üzere gönderilmişlerdir.²¹⁴

Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Evlâd-ı Fâtihân'a yeniden bir nizam ve intizam verilmek için çalışmalara hız verildi. Asker eksiklikleri tamamlanan dört tabur, münavebe yoluyla üçer aylık süreyle Selanik'te bulunacaklar ve burada iyiden iyiye talim ve taallümden geçirileceklerdi. Bu sırada diğer üç tabur ise kendi merkezlerinde kalacaklardı. Bu suretle üçer ay Selanik'te eğitim gören dört tabur, alay talimi için yaz mevsiminde dördü de birlikte Selanik'e gelecek ve altı ay süreyle alay talimini icra edeceklerdi. Kış mevsimi geldiğinde üç tabur memleketlerine gidecek, bir tabur ise münavebeten Selanik'te kalmaya devam edecekti. Gelecek yaz taburlar tekrar Selanik'e gelerek yine altı ay süreyle talim yapacaklardı. Gelen üç taburdan birisi Selanik'te bırakılacak, diğer iki tabur ile kış mevsiminde Selanik'te bulunan tabur memleketlerine döneceklerdi. Ayrıca bu talim ve taallüm nedeniyle dört tabur için Selanik'te dayanıklı bir kışla inşası içinde yer tespiti ve bina emîni'nin kim olacağı husularında çalışma başlatılmıştır.²¹⁵ Selanik Mutasarrıfı Mustafa Paşa, ve Evlâd-ı Fâtihân âmir-i zâbitânı Ahmed Tevfik Bey'in Serasker Hüsrev Mehmed Paşa ile olan yazışmaları neticesinde konu, II. Mahmud'a da iletilmiştir.²¹⁶ II. Mahmud'un kışla yapımı için izin vermesi üzerine keşif çalışmaları başlamış ve bina emaneti görevi dergâh-ı âlî kapucubaşlarından İskece Ayanı Emin Bey'in sorumluluğuna verilmiş ve yüz bin kuruş tahsisat ayrılmıştır. Kışla yapımına uygun bir yer seçilerek, hemen başlanacağı ve askerlerin rahat etmesine özen gösterileceği ifade edilmiştir. 5 Ekim 1830 tarihinde başlaması planlanan kışla inşaatında çalıştırılacak işçilerin ücretli ve zorlamaya tabi olmadan kendi rızalarıyla çalıştırılması yoluna gidilmiştir. İnşasına başlanan kışlanın yeri hususu belgede "...kışla-yı mezkûrun mahrûsa-i mezbûre Gelemerye Kapısı hâricinde sur-ı kal'aya

²¹³BOA, HAT, 308-18234, 306-18080.

²¹⁴BOA, HAT, 308-18234.

²¹⁵BOA, HAT, 308-18234.

²¹⁶BOA, HAT, 308-18234, 316-18557-A, 308-18234-C.

*tahminen bin beş yüz adım mesâfede vaki sâhil-i deryada inşası...*²¹⁷ şeklinde ifade edilmektedir.

Selanik'teki Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı taburlarının, kanunları gereği elbiselerini kendileri yaptırmaktaydılar. Bu elbiseler Asâkir-i Mansûre askerlerinin elbiselerine benzememekte ve kendileri yaptırdıkları için de bir standart bulunmamaktaydı. Evlâd-ı Fâtihân taburlarının bir senelik masrafı yaklaşık dört bin dokuz yüz on altı kise olarak hesap edilmiş; buna mukabil Evlâd-ı Fâtihân'ın emlak-ı maktuaları iki bin dört yüz kise olmuştur. Eksik kalan yaklaşık iki bin beş yüz on altı kisenin hazinece karşılanarak Evlâd-ı Fatihan askerlerinin Asâkir-i Mansûre askerleri gibi elbise, maaş ve tayinat verilmesi için Serasker Hüsrev Mehmed Paşa tarafından Bâb-ı âlî'ye talepte bulunulmuştur. Bunun üzerine askerlere maaş, elbise ve tayinat vermeye başlanmıştır.²¹⁸

Tablo 4:

On Üçüncü Alayın Üçüncü Taburu²¹⁹

Mevcut Nefer	Hasta Nefer	Memureteyn Nefer	Sıla Nefer
786	10	8	9
Toplam Nefer: 813			

²¹⁷BOA, HAT, 301-17916.

²¹⁸BOA, HAT, 539-26585.

²¹⁹BOA, HAT, 657-32096.

Tablo 5:

Evlâd-ı Fâtihân'dan Teşkil Olan On Üçüncü Alay'ın Personeli ve Onlara Tahsis Olunan Levazımat ve Nişan²²⁰

Binbaşı Kılıcı	Sağ Kolağası Kılıcı	İmamlar	Nefer Kâtibi
4 Adet	8 Adet	16 Kişi	8 Kişi
Alay Sancaktarı	Cerrah	Yüzbaşı Kılıcı	Mülazım Kılıcı
1 Kişi	4 Kişi	32 Adet	64 Adet
Çavuş Kılıcı	Bölük Emini Kılıcı	Tabur Mançur Kılıcı	Trampet Başısı Kılıcı
160 Adet	32 Adet	1 Adet	4 Adet
Baltacı Kılıcı	Tüfenk	Balta	Palaska
16 Adet	3056 Adet	16 Adet	3056
Çanta	Matara	Düdük	Avcı Borusu
3287	3292 Adet	32 Adet	8 Adet
Trampet	Trampet Kayışı	Düdük Muhafazası	Trampet Çomağı
56 Adet	56 Adet	32 Adet	112 Adet
Sancak Baltacı Elbisesi	Alay Sancağı	Eşraf Sancağı	Sakal Karyesi
16 Adet	1 Adet	8 Adet	32 Adet
Sakal Makası	Kova	Büyük Kazan	Karavana
32 Adet	64 Adet	8 Adet	312 Adet

²²⁰BOA, HAT, 312-18479-B

Alay Sazı Takımı	Binbaşı Nişanı	Kolağası Nişanı	Yüzbaşı Nişanı
1 Adet	4 Adet	8 Adet	32 Adet
Sancaktar Nişanı	Mülazım Nişanı	Çavuş Nişanı	Bölük Emni Nişanı
1 Adet	64 Adet	160 Adet	32 adet
Tabur Mancur Tanburu	Tranpet Çavuşu Tanburu		
1 Adet	4 Adet		

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TANZİMAT FERMANI'NIN İLANINDAN KALDIRILMASINA KADAR EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI

1. TANZİMAT FERMANI VE EVLÂD-I FÂTİHÂN

3 Kasım 1839 tarihinde Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa tarafından bütün devlet ricali ile yabancı devletlerin elçilerinin önünde okunan Tanzimat Fermanı²²¹, Osmanlı İmparatorluğu açısından bir dönüm noktasıdır. Böylece II. Mahmud'un bıraktığı yerden, üstüne yeni şeyler katarak 1839-1876 yılları arasında gerçekleştirilecek yenilik hareketleri bağlamında Tanzimat Dönemi başlamış oldu.²²²

Tanzimat Fermanı'nda vergi tayini, askerinin nasıl görevlendirileceği ve askerliğin süresine dair maddeler yer almıştır. Bu maddeler askeri teşkilatları ve buna bağlı olarak Evlâd-ı Fâtiyhân'ı da ilgilendirmekteydi. Bu bağlamda merkezden gönderilecek para ile giderlerinin karşılanacağı bir askeri sistemde, belli muafiyetler karşılığı askeri vazifelerini yerine getiren Evlâd-ı Fâtiyhân'ın Osmanlı ordusundaki ayrıcalıklı yerinin ve teşkilatının kaldırılmasına giden süreç böylece başlamış oldu.²²³

Tanzimat Fermanı'nda, Osmanlı Devleti'nin Tanzimat'a kadar süre gelen döneminde memleketin nüfusuna bakılmadan düzensiz bir şekilde kiminden fazla, kiminden eksik asker alımı yapıldığına vurgu yapılmış; tarım ve ticaretin bu nedenle

²²¹Tanzimat Fermanı metninin tamamı için bkz. Halil İnalçık- Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Tanzimat*, İş Bankası Yayınları, Ankara 2006, s. 13-16; Karal, *a. g. e.*, s. 255-258. Tanzimat Fermanı'nda ifade edilen hususlar kısaca şöyle özetlenebilir: Kurulduğundan bu güne kadar Kur'an hükümlerine ve şeriata uyulduğu için devletin güçlü, ülkenin kalkındığı ve halkın huzur içinden yaşadığı; ancak yüz elli seneden beri bunlara uyulmamasından dolayı bu durumun zaaf ve fakirliğe dönüştüğünü; coğrafi konumu, arazilerin verimliliği ve halkının çalışkanlığı göz önünde tutulduğunda gerekli tedbirlerin alınması halinde devletin beş on sene içerisinde eski durumuna kavuşacağı belirtilmektedir.. Bunun için hazırlanması gereken yeni kanunların esası; can güvenliği, mal, ırz ve namusun korunması, vergilerin düzenlenmesi, asker alımının ıslahı olarak belirlenmiştir. Ayrıca iltizam usulünün kaldırılacağı ifade edilmektedir. Bkz. Ali Akyıldız, "Tanzimat", *DİA*, C. 40, İstanbul 2011, s. 2-3; M. A. Ubcini, *Osmanlı'da Moderleşme Sancısı*, Timaş Yayınları, İstanbul 1998, s. 32-33.

²²²Musa Çadırcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye*, İmge Kitabevi, Ankara 2007, s. 57.; *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s.181

²²³Ali Arslan, "Evlâd-ı Fâtiyhân Teşkilatı'nın Kaldırılması", *Balkanlarda İslam Medeniyeti Uluslararası Sempozyumu*, IRCICA, İstanbul 2002, s. 41-42.

geri kaldığı ifade edilmiştir. Yine askerliğin ömür boyu olmasının insanlarda bıkkınlık getirmesinden ve nüfus artışının önüne geçmesinden dolayı yeni bir usule geçilmesi gerektiği; buna göre dört veya beş yıl sürecek bir askerlik görevinin getirilmesi düşünüldüğü belirtilmiş, ancak askeri teşkilatlardan herhangi birinin kaldırılması meselesine değinilmemiştir.

Tanzimat Fermanında askerlik meselesinin bir vatandaşlık görevi olarak görülmesi ve bunun süresinin dört veya beş sene olarak belirtilmesi; Evlâd-ı Fâtihân teşkilatının yapısı ile uyuşmamaktaydı. Zira Evlâd-ı Fâtihânda yamak oğlunun yamak, eşkinci oğlunun eşkinci olduğu ve bu statüden de çıkmaları hemen hemen imkânsız olan bir düzenleme yürürlükte bulunmaktaydı. Bu nedenle yeni ferman uyarınca Evlâd-ı Fâtihân teşkilatının yeni usuller karşısında pek de devam etmesi mümkün görünmemekteydi.²²⁴

Yine Tanzimat Fermanı'nda iltizam usulü kaldırılmaktaydı. Devlet, bir takım gelir kaynaklarını ihale yoluyla şahıslara verme uygulamasından vazgeçmekte, herkesin gücüne göre bir uygun vergi tayin olunacağı ve kimseden gücünün üzerinde fazla bir şey alınmayacağı ilan edilmekteydi.²²⁵ Tanzimat Fermanı'nda ilan edilen bu husus, doğrudan doğruya Evlâd-ı Fâtihan'ı ilgilendirmemekteydi, ancak, iltizam ve tekel usulü vergi toplamayı bitirmesi nedeniyle Evlâd-ı Fâtihân'ı da alakadar etmekteydi. Çünkü Evlâd-ı Fâtihân'ın bulunduğu yerlerde vergiyi çeribaşılar toplamaktaydı. Bu yetki belli hizmet karşılığında onlara verilmiş ve tekellerinde bulunmaya devam etmekteydi. Tanzimat Fermanı gereğince çeribaşılarının bu mali yetkileri uygulamasının son bulacağı görülmektedir.²²⁶

Tanzimat Fermanının getirdiği yeni bir anlayışta masrafların merkezden karşılanacağıydı. Bu bağlamda öncelikle her türlü gelirin doğrudan devlet hazinesine aktarılıp, masraflarının da aynı şekilde devlet hazinesinden karşılanmasını sağlamak amacıyla -Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı'nın üstlendiği vazifeler olan- köprü yapmak, su yolu inşa etmek gibi mükellefiyetler kaldırılarak Osmanlı Devleti'nde yaşayanların

²²⁴ Arslan, *a. g. m.*, s. 41; Gökbilgin, *a. g. e.*, s. 50-51.

²²⁵ Tanzimat Fermanı'nın metni için bkz. Halil İnalçık- Mehmet Seyitdanlıoğlu, *a. g. e.*, s. 13-14.

²²⁶ Arslan, *a. g. m.*, s. 41-42.

vergi ve hukuk çerçevesinde eşit duruma getirilmesine çalışıldı.²²⁷ Derbentçilik, martolosçuluk, köprücülük ve su yolculuk mükellefiyetleri kaldırıldı ve bu mükellefiyetler hükümete mal edildi. Öteden beri bu gibi hizmetlerde vazifeli kaza ve köy halkı da artık devletin diğer yurttaşları gibi vergi ödemekle yükümlü kılınmışlardır.²²⁸

Tanzimat'ın ilanında kısa bir süre sonra Evlâd-ı Fâtihân yörüklerinin nasıl bir nizama tabi tutulacağı konusunda arayışta bulunulurken gündeme gelmiştir. Yörük topluluklarının iskân edildikleri yerlerin muhassılları tarafından gönderilen "...evraka nazaran bunların suret-i idarelerinin birbirine mübayin surette..." olduğu görülmüş ve "...icra olunan Tanzimat-ı Hayriye iktizasınca taife-i merkumenin dahi siyak-ı vahid üzere nizama rabtı..." gerektiğine dair Maliye Nazırı tarafından bir tahrirat hazırlanmıştır. Maliye Nazırı, bu meselede ne yapılması gerektiğini belirtmek üzere hazırlanan tahriratı bir takrir ile beraber Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'ye göndermiştir. Konu, Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'de incelenmiş ve varılan görüşler bendlerin üzerine yazılmış ve hazırlanan mazbata bir karar verilmek üzere Meclis-i Umûmî'ye gönderilmiştir.²²⁹

Yörüklerin iyi bir idareye bağlanması Meclis-i Umumi'de değerlendirilmiş ve hazırlanan mazbatada aşiretlerin genelinin "...birer surette merbutiyet ve hizmetleri..." bulunduğu değinilerek, yörüklerin "...mûcib-i şevk ve rağbet için Evlâd-ı Fâtihân misillü başkaca bir hüsn-i nizâma rabt-ı lâzımeden ise de...", bu meselenin görüşülmesinden sonra "...icra olunacak mevâddan..." olduğu ve vakit darlığı nedeniyle gereken nizamatlarının yetiştirilemeyeceği için ileri bir tarihte gereğine bakılmak üzere yörüklerin bir süre daha eski usullerine tabi kalmaları kararlaştırılmıştır. Yörüklerin, Evlâd-ı Fâtihân usulü üzere bir teşkilata bağlanması

²²⁷Ali Dönmez, *Zaptiye Teşkilatı'nın Kuruluşu ve Gelişimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, s. 15-18; Tanzimat'tan sonra derbent teşkilatı hakkında detaylı bilgi için bkz. Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbent Teşkilatı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1967, s. 138-149.

²²⁸Dönmez, *a. g. t.*, s. 23-24.

²²⁹Arslan, *a. g. m.*, s. 43.

fikri gündeme gelmiş ise de karar alınmamış ve bir sonraki sene gereğine bakılacağı Meclis-i Umumi Mazbatası'nda bildirilmiştir.²³⁰

Manastır ve Manastır'a tabi olan beş nahiye, Evlâd-ı Fâtihân'ın kaza ve köylerinde ikamet edenler; önceden çeribaşı tayin olunan İbrahim Ağa'dan şikâyetçi olmuşlardı. Bu şikâyete göre; İbrahim Ağa reayadan haksız yere para almakta ve haksız yere zimmetine para geçirmekteydi. Dokuz senelik memuriyeti boyunca sorumluluğundaki bölgeyi kötü idare etmekte ve bu nedenle ahali daha fazla İbrahim Ağa'nın baskısına dayanamayacağını ifade ederek şikâyette bulunmuşlardır.²³¹

Manastır ahali Selanik Müşiri Hasib Paşa'ya şikâyet dilekçesi yazdı. Bu dilekçe üzerine Hasib Paşa meseleyi soruşturdu. Bunu üzerine Manastır ahali, çeribaşı İbrahim Ağa'nın görevden alınmasını ve yine kendisinden hayli alacakları olduğundan dokuz senelik hesaplarının tekrar görülmesini istediler. Hasib Paşa, bir senelik hesabın görülebileceğini bildirdi. Ayrıca bu meseleye bakmak üzere bir vekil tayin etti. İbrahim Ağa'nın kardeşi Hüseyin Ağa ise karşı tarafın vekili olarak atandı. Mahkemede bir senelik hesap görüldü ve İbrahim Ağa'nın defterde zimmetine para geçirdiği anlaşıldı, bu paralar senede bağlandı ve kardeşi Hüseyin Ağa eksikliğin tamamlanacağını ağabeyi adına taahhüd etti. Yine Rodnik nahiyesinin de bir senelik hesabı Selanik'te İbrahim Ağa'nın da bulunmasıyla görüldü ve İbrahim Ağa'nın 52.550 kuruşu zimmetine geçirdiği anlaşıldı. İbrahim Ağa, bu meblağı ödemeye söz verdi ise de sonradan istendiği halde bir akçe dahi vermem diye cevap vermiştir. Bu durum fazlasıyla Evlâd-ı Fâtihân taifesini zor durumda bıraktı. Bunun üzerine aralarından dört kişi seçip hallerini açıklayan bir şikâyet dilekçesi sundular. Ayrıca diğer sekiz senelik hesabın görülmesini de istediler. İbrahim Ağa gerek Manastır mahkemesinde görülen hesabını gerekse Selanik'te Hasib Paşa huzurunda görülen hesabını vermeme konusunda direndi. Bu arada İbrahim Ağa, gittikçe zor duruma düşeceğini görerek İstanbul'a kaçtı. Bunun üzerine davanın Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'de görülmesi ve sekiz senelik hesabında burada rüyet olunması talep edildi.²³²

²³⁰Arslan, *a. g. m.*, s. 43-44.

²³¹BOA, İ.MVL-9-142.

²³²BOA, İ.MVL-9-142.

Meclis-i Ahkâm-ı Adliye’de 1839-1840 (1255) senesi hesabı görüldü ve İbrahim Ağa suçlu bulunarak, zimmetine geçirdiği meblağın ondan tahsil edilmesi kararı verildi. 20 Eylül 1840 tarihinde Meclis-i Umumi’de “*lede’l kıraat*” ile Evlâd-ı Fâtihân ile İbrahim Ağa celb ile tarafların iddia ve “*istid’ası tesviye ve rüyet*” olundu ve İbrahim Ağa’nın haksızlığına karar verildi.²³³

Meclis-i Ahkâm-ı Adliye’de İbrahim Ağa’nın dokuz senelik muhasebesinin görülmesi durumunda ortaya çıkacak miktarın İbrahim Ağa tarafından ödenmesinin mümkün olmadığı, ayrıca şikâyet konusu olan meselenin sekiz senesinin Tanzimattan önce olması sebebiyle Meclis-i Ahkâm-ı Adliye mazbatasında “*beyan ve istizan*” olarak kaydedildi. Yani Tanzimat Fermanı’nın ilanından önceki muhasebe hesabının “*rü’yetinden sarf-ı nazar*” edildi. Meclis-i Ahkâm-ı Adliye, Tanzimat’tan önceki yıllardaki usulün geçerliliğini kaybettiğini ve dokuz senelik muhasebe görülecek olsa bile İbrahim Ağa’dan geri kalan sekiz senelik hesabın alınmasının zor olduğunu belirtti.²³⁴ Meclis-i Ahkâm-ı Adliye, dava kararında İbrahim Ağa’nın Evlâd-ı Fâtihân’a 150.000 ve “*hoş-nişin*” reayasına da 50.000 olmak üzere toplam 200.000 kuruş vermesine karar verdi. İbrahim Ağa’nın ödemesinde, bir yük beş bin sekiz yüz seksen kuruş, Vedine kazası voyvodaliğinden dolayı görevdeyken mübaşir tarafından el konulan miktardan karşılanacaktı. Yine İbrahim Ağa, dört bin yüz yirmi kuruşunu nakden ödeyecekti. Noksan olan doksan bin kuruşta doksan bir gün vade ile Selanik’teki ortağının kefaleti ile ödenecekti.²³⁵

İbrahim Ağa’nın haksız görülmesi artık onun Manastır’da bulunan Evlâd-ı Fâtihân ahalisini sorumluluğunda bulundurma imkânı kalmadı. Manastır’a İbrahim Ağa’nın yerine başka bir çeribaşı tayin edildi. Manastır’da bulunan Evlâd-ı Fâtihân taifesi dilekçelerinde önceden “*...vuku bulan zulüm ve ta’addisi...*” nedeniyle azl olunan çeribaşı İbrahim Ağa’nın yerine, çeribaşı tayin olunan dergah-ı ali kapucubaşlarından ve Manastır’ın ileri gelenlerinden Şerif Ahmed Bey’in gelişinden bu güne kadar hiçbir “*...vecihle zulüm ve ta’addisi vuku bulmamış ve beher eşkinci başına tevzi ve taksimiyle tahsil oluna gelen emval-i miriyeden başka namı ve nam-ı ahar ile hiç kimseden bir akçe*” almamış olduğunu ve yeni çeribaşı Şerif Ahmed

²³³BOA, İ.MVL-9-142. Ayrıca bkz. Arslan, *a. g. m.*, s. 42.

²³⁴BOA, İ.MVL-9-142.

²³⁵BOA, İ.MVL-9-142; Ayrıca bkz. Arslan, *a. g. m.*, s. 43.

Bey sayesinde can, mal ve ırzlarının güvende olduğunu, dindar ve şefkatli çeribaşıya sahip olduklarını ifade etmektedirler.²³⁶

Dergâh-ı âli kapucubaşlarından ve Selanik'in ileri gelenlerinden olan Şerif Ahmet Bey'in Manastır ve tâbi olan beş nahiyenin çeribaşılık görevine tayin olunması hususunda Maliye Nazırı'na "...icraları iktizasına himmet eylesin..." diyerek gereğinin yapılması ve "...bu makule çeribaşılık tebdili inha olundukda keyfiyet ba-ferman-ı ali taraf-ı hazret-i seraskeriden bade'l-istilam berat-ı şerifenin itası nizâmı" diye belirtilerek, beratın Maliye Nazırı tarafından verileceği ifade edilmektedir.²³⁷ Yine Meclis-i Vala tarafından "...Şerif Bey bendelerine asaleten ihalesiyle memuriyetini havi lazım gelen berat-ı şerifin tasdiri zımında keyfiyetin Maliye Nezareti tarafına havalesi..." yapıldı ve Şerif Ahmed Bey'in çeribaşılığa tayin olunmasına karar verdi. Padişah, meclis tarafından kabul edilen bu hususun uygulanmasına müsaade etti. Bu uygulama ile Tanzimat Döneminde Evlâd-ı Fâtihân çeribaşılarının tayin olunması hususunda yenilik yapıldı. Buna göre çeribaşılığa tayin prosedürü, Meclis-i Vâlâ'nin kararı, padişahın tasdiki ve Maliye Nazırı'nın beratı hazırlaması şeklinde olmaktadır.²³⁸

Eski Çeribaşı İbrahim Ağa, bu dava neticesinde çeribaşılık görevinden azl edildi. İbrahim Ağa'nın ortaya çıkan kötü davranışlarından dolayı bundan sonra o

²³⁶BOA, İ.MVL-9-142.

²³⁷Şerif Ahmed Bey'in Çeribaşılığa getirilmesi hakkındaki belgenin konu ile alakalı kısmın transkripsiyonu şöyledir:

"Maruz-ı bendeleridir ki,

Manastır ve tevabi-i Evlâd-ı Fâtihân çeribaşısı İbrahim Ağa'nın taife-i merkume hakkında vuku bulan taaddisi cihetle çeribaşılık mezburun azliyle yerine dergah-ı ali kapucubaşlarından ve Manastır vücuhundan Şerif Bey'in nasbı hususu devletlü Maliye Nazırı Paşa hazretlerinin işbu takririnde inha ve işar kılınmış ve mumaileyh Şerif Bey'in memuriyeti mukaddemce icra olunmuş ve merkurum zımında olduğu rivayet olunan meblağın muhasebesi rüyet olduğu esnada merkurum İbrahim Ağa mevcut olub ahali beyninde rüyet kılınmış olduğundan icra-yı iktiza menut” bkz. BOA, İ.MVL_9-142. Ayrıca bu hususta bir başka belgenin konu ile alakalı kısmın transkripsiyonu da şöyledir: “ zikr olunan çeribaşılığın dahi dergâh-ı ali kapucubaşlarından ve Manastır vücuhundan Şerif Bey bendelerine asaleten ihalesiyle memuriyetini havi lazım gelen berat-ı şerifin tasdiri zımında keyfiyetin Maliye Nezareti tarafına havalesi...” Bkz. BOA, İ.MVL_9-142.

²³⁸BOA, İ.MVL_9-142; Ayrıca bkz. Arslan, a. g. m., s. 43.

havalide her hangi bir hizmette görevlendirilmemesi hususunda gereğinin Manastır ve Selanik meclisleri tarafından yapılması kararı Meclis-i Vâlâ'da uygun görüldü.²³⁹

Tanzimat Döneminde Evlâd-ı Fâtihân çeribaşlarına aylık maaş ödenmeye başlanmıştı. Çeribaşların aylıklarının Rumi 1258 (1842) Mart'ından itibaren Hicri ay yerine Rumi ay itibariyle verilmesine karar verildi. Masraf defterlerine bu mesele kaydedildi. Fakat çeribaşların yılda iki taksit olarak Hicri Muharrem ve Receb aylarında aldıkları “*bedel-i maktu*”ları eskiden olduğu gibi ödenmeye devam etti. Bu uygulamaya Selanik Müşirliği itiraz etti ve çeribaşların maaşlarının Rumi aylar ile ödemesi usulünün uygun olmadığını belirtti ve maaşların eskiden olduğu gibi Hicri ay itibariyle ödenmesini talep etti. Ancak Hükümet, Müşir'in bu teklifini kabul etmedi. Nizam gereği çeribaşların aylıklarının Rumi ay itibariyle verilmesinin gerektiğini, sadece bedel-i maktuların eskiden olduğu gibi ödenmesini bildirdi. Böylece Tanzimat döneminde Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı'na bağlı olan çeribaşlarına yapılan ödemelerde eski tarz ile yeni usullerin karıştırılarak uygulandığı görülmektedir.²⁴⁰

2. EVLÂD-I FÂTİHÂN TEŞKİLATI'NIN KALDIRILMASI

Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı ile ilgili Tanzimat dönemi başlarında bazı değişiklikler yapılmıştı. Fakat Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı bu değişikliklere rağmen Tanzimat Fermanı'nın gereklerine uygun olarak 5 Haziran 1845²⁴¹ tarihinde kaldırıldı. 1845 Ağustos sonunda Selanik ve Rumeli eyaletlerindeki Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı'nın eski ve yeni imtiyazlarının kaldırılarak, hanekeş hükmüne konulması, çeribaşılığın kaldırılması ve diğer uygulamalar gereğince Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı'nın tahrir-i temettuatına başlandı.²⁴² Böylece yüzyıllarca imtiyazlı halde bulunan Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı “ahali-i saire” sayılarak, gerekli bütün hususların yeniden düzenlenmesi kararlaştırıldı. Buna göre uygulanacak hususlar şöyledir:

²³⁹BOA, İ.MVL_9-142.

²⁴⁰Arslan, *a. g. m.*, s. 44.

²⁴¹Özcan, *a. g. m.*, s. 272.

²⁴²BOA, MVL, 41-30.

- *Evlâd-ı Fâtihân taifesine verilen eski ve yeni imtiyazlar fesh edildi.*
- *Çeribaşılık lafzı tamamen kaldırıldı ve maaşları kesildi.*
- *Evlâd-ı Fâtihân'ın mal-ı maktuları fesh edildi.*
- *Evlâd-ı Fâtihân'a müceddeden vergi tahsis edildi.*
- *Evlâd-ı Fâtihân hanekeş hükmüne konuldu*
- *Evlâd-ı Fâtihân hangi kazada ikamet etmekte ise o kazanın ahalisinden sayıldı*
- *Evlâd-ı Fâtihân'ın ûmûr-ı zabtiye ve maliyeleri mutasarrıf, defterdar ve kaymakamları nezaretinde olacaktı. Himayet ve siyanetleri esbabın istihsaline ihtimam olunacaktı.*
- *Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı'nın kaldırılmasından önce Evlâd-ı Fâtihân'dan maaş ve masrafları bedeli olarak taksit vakitlerinde ve gerek "aralıkta" çeribaşılırları tarafından ne miktar meblağ tevzi olunmakta ise, incelenerek vergi tahsis olunmak üzere meblağ miktarı tespit edilecekti.*
- *Emniyeti temin için mevcut zabtiye neferatı kâfi gelmediğinde "sekban neferatı" yazılarak maaş tahsis olunacak ve defterleri Maliye Nezareti'ne gönderilecekti²⁴³.*

Selanik ve Rumeli eyaletlerinde bulunan Evlâd-ı Fâtihân taifesinin eski ve yeni imtiyazlarının kaldırıldığına dair Selanik Müşiriyeti ile Rumeli Mutasarrıfına yazılan emir şöyledir:

"Selanik ve Rumeli eyaletleri dâhilinde kâin evlad-ı fatihan taifesinin imtiyazat-ı atika ve cedidelerinin feshi ve badezin çeribaşılık lafzının külliye lağvı ve maaşlarının katiyle taife-i merkumenin mal-ı maktuları nesh ve müceddeden vergi tahsisıyla kendileri hanekeş hükmüne konulması ve umur-u zabtiye ve maliyeleri buldukları mahaller Müşiran-ı izam ve mutasarrıfın-i kiran hazeratıyla dizdaran ve kaymakamları zir-i nezaretlerinde olması ve hangi kazalarda meskun iseler olkaza ahalisinde madut olarak hususat-ı vakıa-i sairelerinin tanzimat-ı cedide-i tadiliye ve tensikat-ı hasenei mülkiye usul-ü madelet şümülüne tatbikan ve talimat-ı seniyeve tevfikân hüsn'ü idare ve her halde himayet ve siyanetleri esbabının istihsaline ihtimam ve dikkat ve taife-i merkumeden maaş ve masarifleri bedeli olarak vakt-i taksitlerinde ve gerek aralıkda çeribaşılar tarafından ne mikdar meblağ tevzi olunmakta ise biltahkik vergi tahsis olunmak üzere meblağ-i mezkurenin

²⁴³Arslan, a. g. m., s. 45.

mikdarını ve bir de elhaleti hazihi mevcut olan zaptiye neferatı kaft olmayıp da lüzumlu mikdar sekban neferatı tahriri lazımgeldiği halde icabına bakılmak üzere keyfiyet ve tahsis olunacak maaşlarının kemmiyetini mübeyyin başka başka lazımgelen memhur ve mümzi defatir-i sihhat eserinin Maliye hazine-i celilesine irsal ve tavsili hususları meclis-i vükela-i saltanat-ı seniyyede tezekkür ve tensip ve irade-i seniyye-i şahane dahi ol-veçhile müteallik ve levhazip buyurularak Rumeli eyaleti için mutasarrıfı atıfetlu paşa hazretlerine tasdir ve tesyir buyurulduğu misillü olbapta zat-ı samilerine vesaire hitaben dahi bir kıta mufassal ve bir kıta muhtasar olarak tasdir buyurulan iki kıta emr-i alişan tesyir-i suy-u müşirleri kalınmış ve emreyn-i mezkureynden mufassal olan emr-i şerifin husus-u mezbur hakkında talimat olmak üzere nezd-i alilerinde Teyfik ve hıfziyle muhtasar olan emr-i şerifin lazım-ül-huzur muvacehesinde alenen feth ve kıraeti rey-i alilerine muhavvel bulunmuş ve beyandan müstağni olduğu üzere taife-i merkume henüz ehali-i saire hükmüne konularak lazımgelen vergileri ve kaffe-i hususları müceddeden tanzim ve tahsis olunacağı derkar ve bu cihetler taife-i merkumenin hüsn-ü himayet ve sıyanetlerinin icrasıyle beraber umur ve sıyanet-i hazine-i celile kazıyyesinin dahi istihsali farizadan olacağı aşikar bulunmuş olduğuna göre mukteza-yı şime-i mehamdani ve atıfet-i müşirleri ve emreyn-i mezkureyn mevacip ve müeddası üzere icab-ı halin icrası ve taife-i merkumeden şimdiye kadar çeribaşılar taraflarından gerek taksitlerinde ve gerek evkat-ı sairede ne mikdar sey ahz ve istihsal olunagelmış ise berveçh-i tetkik zahire ihraciyle meblağ-ı mezburenin mikdarını ve sekban neferatı tahriri lazımgeldiği halde keyfiyet ve tahsis olunacak maaşlarının kemmiyetini mübeyyin başka başka defterlerinin canib-i hazineye baas ve isdari hususuna 29 Ca 1261 (5 Haziran 1845)”²⁴⁴

23 Aralık 1845 tarihinde eski ve yeni imtiyazları kaldırılan Selanik ve Rumeli eyaletlerinde bulunan Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı'nı soruşturup herhangi bir uygunsuzluğa neden olmalarının önüne geçilebilmek için İstanbul'da tevkif olunan altı çeribaşidan senet alınarak kefile bağlanmaları sağlandı²⁴⁵. Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı'nın muafiyetlerinin ellerinden alınmasından kaynaklı bir huzursuzluğun çıkma ihtimalinden devletin çekindiği görülmektedir. Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı

²⁴⁴Pakalın, a. g. e. , s. 572.

²⁴⁵BOA, MVL, 42-16.

kaldırıldıktan sonra açıkta kalan zabitlerin başka yerlerde görevlendirildiği görülmektedir. 29 Kasım 1845 tarihli bir belgede Arabistan Ordusunun piyade birinci alayının geçici olarak Bosna tarafında bulunan ikinci taburu binbaşısı İsmail Ağa İstanbul'a çağırılmış, yerine açıkta bulunan Binbaşı Mustafa Ağa'nın görevlendirilmesi istenmiştir. Önceden Evlâd-ı Fâtihân alayı binbaşısı bulunan Mustafa Ağa, Bosna'daki ikinci tabur binbaşılığı görevine tayin olunmuştur.²⁴⁶

Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı'nın kaldırılmasından sonra da, önceki davaların görülmesine devam edildi. Bu davalardan olan Yenice-i Vardar kazasına bağlı Karaca-abad nahiyesindeki Evlâd-ı Fâtihân çeribaşısı Hüseyin Bey, 5 Haziran 1845 öncesinde tahsil edilmesi gereken 32.000 kuruşun kendisine ödenmesi için dava açtı. Hüseyin Bey, bu dava sonucunda haklı bulundu ve 93 kişi de borçlarını kabul etti. Ancak daha önce ödemiş oldukları yedi-sekiz bin kuruşun kendilerinden talep edilen 32.000 kuruştan düşürülmesini istediler.²⁴⁷

²⁴⁶BOA, HAT, 1643-26.

²⁴⁷Arslan, *a. g. m.*, s. 45.

SONUÇ

Osmanlı Devleti, kuruluşundaki “gaza ve cihad” anlayışı nedeniyle genişleme siyasetini, esas itibarla Bizans İmparatorluğu ve Hristiyan Balkan devletleri üzerine yapmıştır. Bizans İmparatorluğu içindeki taht mücadeleleri Osmanlı Devleti’nin Rumeli’de topraklarını genişletmesini kolaylaştırmıştır. Osmanlı Devleti’nin Rumeli’de fethettiği yerlerde yerli halka gösterdiği hoşgörü, kolonizatör Türk dervişlerinin faaliyetleri ve imar faaliyetleri, yerleşik halkın Osmanlı hâkimiyetini tanınmasını kolaylaştırmıştır.

XIV. ve XV. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti Rumeli’de fethettiği topraklara, Anadolu dan çok sayıda yörük taifesini yerleştirmiştir. Rumeli’de yeni bir hayat tarzı kuran, bölgenin Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında önemli katkı sağlayan yörüklerin, ordu içinde askeri bir sınıf olarak teşkilatlandırılmasına ve önemli vazifeler verilmesine giden süreçte böylelikle başlamıştır. Yörüklerin Rumeli’nin fethinin ilk yıllarında itibaren bölgeye yerleştirilmesi ve geniş alanlara yayılmaları, onlardan idari ve askeri amaçlı olarak yararlanmak için Osmanlı idaresi, kanun ve nizamlar çıkarmıştır. Bu bağlamda yörük taifesinin ilk kanunnamesi Fatih Sultan Mehmed Döneminde(1451-1481) çıktı. Fatih Kanunnamesi, idari ve askeri amaçlara göre hazırlandı. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi(1520-1566) sonlarında yörük taifesinin hukuki, askeri ve mali yükümlükleri ile alakalı yeni kanunnameler düzenlendi.

1691 yılında düzenlenen nizamname ile Evlâd-ı Fâtihân adını alan ve bir askeri teşkilat olarak düzenlenen yörükler, bundan sonraki süreçte “Evlâd-ı Fâtihân” olarak çağrıldılar. 1691 nizamnamesinin çıkarılmasında Osmanlı Devleti’nin II. Viyana Kuşatması sonrasında uğradığı bozgunun büyük etkisi vardı. Devlet, ihtiyaç duyduğu askerin bir bölümünü, kurduğu Evlâd-ı Fâtihân teşkilatı ile gidermek istedi. Bu amaçla Evlâd-ı Fâtihân teşkilatına asker kaydedilmeye başlandı. Nizamname uyarınca Evlâd-ı Fâtihân’ın her altı neferinden biri, eşinci olarak sefere gidecek, bunun karşılığında da vergilerden muaf olacaktı. Sefere gitmeyen ise 50 akçe vergi verecekti. Evlâd-ı Fâtihân’ın askeri ve idari işlerinin başında “âmir-i zâbitân” bulunmaktaydı. Yine, birkaç kazada bir tane olmak üzere tayin olan çeribaşılar da teşkilat içinde önemli mevki işgal etmekteydiler

6 Şubat 1810 tarihinde hazırlanan yeni nizamname ile Sirozi Yusuf Paşa, Bosna Valisi Esbak Sırrı Selim Paşa ve Ahmed Tevfik Bey'e 41981,5 kuruş, faiz itibariyle mukataa olarak verildi. Ancak bu düzenleme yüzünden Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı'nın nizamı bozuldu. 1828 nizamnamesinde bu uygulamaya son verildi. Yerine Mukataat Hazinesine senede iki taksit olarak 2400 kise akçe verilmesi ve muafiyetlerinin korunması uygulaması başlatıldı.

1828 nizamnamesi ile Evlâd-ı Fâtihân, Asâkir-i Mansûre içinde bir askeri teşkilat olarak kabul edildi ve dört taburluk bir piyade kuvvete olarak teşkil edildi. Her tabur, 814 askerden teşkil olmak üzere toplamda 3256 kişilik bir askeri teşkilat oluşturuldu. 1828 nizamnamesinde Evlâd-ı Fâtihân teşkilatı'nın askeri yapısına baştan aşağı dokunuldu. Nizamnamede neferlerin kimler arasından seçileceği, emir komuta silsilesi, terfileri, silah temini, emeklilikleri, cezalandırılmaları, kırserdalığına yapılacak kısıtlama, izinleri, tabip ve cerrah tayini, maaş ve tayinatı, talim ve taallümleri ve istihdamlarına dair hususlara yer verildi. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşının bitiminde Evlâd-ı Fâtihân taburları müstakil bir alay içine alınarak yeniden düzenlendi ve yeni oluşturulan alaya "on üçüncü alay" ismi verildi.

Evlâd-ı Fâtihân birlikleri, XIX. Yüzyıl içinde Yunan isyanı, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı ve Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın ordusu ile yaşanan muharebelerde muharip kuvvet olarak görev yaptılar.

Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı, Tanzimat Fermanı'nın getirdiği pek çok yeni usul ve nizam uyarınca ya yeniden düzenlenmesi ya da kaldırılması gerekmektedir. Tanzimat'ın gereklerinin yerine getirilmesi ve uygulanması için Evlâd-ı Fâtihân teşkilatı'nın sahip olduğu ayrıcalıklarına son verilmesi gerektiğine karar verilerek 5 Haziran 1845 tarihinde Evlâd-ı Fâtihân teşkilatı kaldırıldı.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

CEVDET TASNİFİ (BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ)

Maliye (C.ML.) 80-3652, 637-26181, 319-13114

Dâhiliye (C.DH.) 5-210

Askeri (C.AS.) 68-3202, 492-20521.

İRÂDE TASNİFİ (BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ)

İrade Meclis-i Valâ (İ.MVL) 9-142.

Meclisi Valâ (MVL) 41-30, 42-16.

BÂB-I ÂSAFÎ DÎVAN-I HÜMÂYÛN SİCİLLERİ KANUNNAME-İ ASKERİ DESTERİ (BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ)

(A.{DVNSKNA.d.},2,vr.46a-48b.

HATT-I HÜMAYUN (BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ)

301-17916, 301-17916 C, 297-17657, 297-17657 A, 297-17657 B, 308-18234, 308-18234 A, 308-18234 B, 308-18234 C, 306-18080, 306-18096, 311-18383, 312-18479-B, 316-18557, 316-18557 A, 350-19812, 539-26858, 657-32096 B, 670-32735, 853-38198, 875-38788-F, 899-39499 A, 903-39688, 919-39983, 1029-42849 A, 1032-42876, 1029-42549, 1059-43553 B, 1060-43559, 1062-43622 B, 1075-43940 E, 1075-43940 F, 1083-44123, 1584-44, 1643-26.

ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

- AHMET CEVDET PAŞA, *Tarih-i Cevdet*, C. XI, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1974.
- AKDES, Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- AKSUN, Ziya Nur, *Osmanlı Tarihi*, C. III, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999.
- AKTEPE, M. Münir, “Osmanlıların Rumeli’de İlk Fethettikleri Çimbi Kal’ası”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, I / 1-2, İstanbul 1950, s. 283 – 307.
- AKTEPE, M. Münir, “XIV ve XV. Asırlarda Rumeli’nin Türkler Tarafından İskânına Dair”, *Türkiyat Mecmuası*, X, İstanbul 1953, s. 299 – 312.
- AKYILDIZ, Ali, “Tanzimat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 40, İstanbul 2011, s. 1-10.
- ALTUNAN, Sema, *XVI ve XVII Yüzyıllarda Rumeli Yürükleri ve Naldöken Yürük Grubu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 1999.
- ARSLAN, Ali, “Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı’nın Kaldırılması” *Balkanlarda İslam Medeniyeti Uluslararası Sempozyumu*, IRCICA, İstanbul 2002, s. 39-46.
- ATSIZ, H. Nihal, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970.
- AYVERDİ, Samiha, *Bağ Bozumu*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2005.
- BARCAN, Ömer Lütfi, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 11, (Ekim 1951-Temmuz 1952), s. 56 - 78.
- BARCAN, Ömer Lütfi, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Yayınları, İstanbul.
- BEYDİLLİ, Kemal, “Tepedelenli Ali Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 40, İstanbul 2011, s. 476-479.

- ÇABUK, Vahid, “Yürükler”, *İslam Ansiklopedisi*, C.XIII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, s. 430-435.
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Sürecince Türkiye*, İmge Kitabevi, Ankara 2007.
- ÇETİNTÜRK, Selahaddin, “Osmanlı İmparatorluğunda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statüleri”, *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. II, Ankara 1943, s. 107-116.
- DOĞRU, Halime, *XIII. – XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli’de Sağ Kolun Siyasi, Sosyal, Ekonomik Görüntüsü ve Kozluca Kazası*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2000.
- DÖNMEZ, Ali, *Zaptiye Teşkilatı’nın Kuruluşu ve Gelişimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.
- EMECEN, Feridun, “Turahan Bey”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 41, İstanbul 2002, s. 405-407.
- EREN, Emine, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı Ve Mısır Meselesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2008.
- ERÖZ, Mehmet, *Yörükler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, İstanbul 1991.
- GIBBONS, H. A., *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu*, Çev: Ragıp Hulusi, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 1998.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, *Rumeli’de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, Osmanlı Yalçın Matbaası, İstanbul 1954.
- GÖKPUNAR, Ali Rıza, “Osmanlı Devletinin Yörüklerin Göçerlikten Yerleşik Yaşama Geçirilmesinde Uygulanan Vergi Politikaları ve Sosyal Sonuçlar”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. I, S. 2, Manisa 2003, s. 59 – 66.

- GÜLSOY, Ufuk, *1828-1829 Osmanlı – Rus Savaşı'nda Rumeli'den Rusya'ya Göçürülen Reaya*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, İstanbul 1993.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2004.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, “Evlâd-ı Fâtihân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XI, İstanbul 1995, s. 524-525.
- İNALCIK, Halil, “Bayezid I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. V, İstanbul 1992, s. 231-234.
- İNALCIK, Halil, “Murad I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXI, İstanbul 2006, s. 156-164.
- İNALCIK, Halil, “Orhan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXII, İstanbul 2007, s. 375-386.
- İNALCIK, Halil, “Rumeli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXX, İstanbul 2008, s. 232-235.
- İNALCIK, Halil, “Türkler ve Balkanlar”, *Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı*, İstanbul 1993, s. 9-32.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar – I*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2010.
- İNALCIK, Halil, SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet, *Tanzimat*, İş Bankası Yayınları, Ankara 2006.
- İNBAŞI, Mehmet, “Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti Ve İskân Siyaseti”, C. IX, *Türkler, Yeni Türkiye Yayınları*, İstanbul 2002, s. 154-164.
- İNBAŞI, Mehmet, “Üsküp”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XLII, İstanbul 2012, s. 377-381.

- İNBAŞI, Mehmet, “Yeni Belgeler Işığında Rumeli Yörükleri”, *Osmanlı*, C. IV, Ankara 1999, s. 151-169.
- JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. I, Çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.
- JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. V, Çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C. V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
- KIŞ, Salih, “Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Anadolu Harekâtı ve Konya Muharebesi”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 23, 2010, s. 145-158.
- KÜÇÜK, Cevdet, “İzzet Mehmed Paşa, Dârendeli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 23, s. 559-560.
- MERİÇ, Erdoğan, “Aydınoğulları”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. IV, İstanbul 1991, s. 239-241.
- ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskân Teşebbüsü (1691 – 1696)*, İstanbul Üniversitesi Basımevi, İstanbul 1963.
- ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilatı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1967.
- ÖDEN, Zerrin Günel, “Karesioğulları”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 488-489.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Çeribaşılık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. VIII, İstanbul 1993, s. 270-272.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Eşkinci”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XI, İstanbul 1995, s. 469-471.

- ÖZDEĞER, Mehtap “Vize Kazası Vakıfları –XVI. yüzyıl Arşiv Kaynaklarına Göre, Marmara Üniversitesi”, *İ.İ.B.F. Dergisi*, C XXII, S. I, 2007, s. 165-187.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.
- PAY, Salih, “Rumeli Fatihi Osmanlı Şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa”, *Uluğdağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVII / 1, 2009, s. 279-297.
- REFİK, Ahmet, *Anadolu’da Türk Aşiretleri*, Devlet Matbaası, İstanbul 1930.
- SHAW, Stanford – SHAW, Ezel Kural, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C. I, Çev: Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul 1982.
- SHAW, Stanford – SHAW, Ezel Kural, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C. II, Çev: Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul 1982.
- SÜMER, Faruk, “Yörükler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XLIII, s. 570-573.
- SÜMER, Faruk, “Keykâvus”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, Ankara 2002, s. 355-357.
- ŞAHİN, Ahmet Yavuz, *Sultan Mahmut ve Dönemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.
- ŞERİFGİL, Enver M., “Rumeli’de Eşkinçi Yörükler” *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, C. 2/12, Haziran 1981, s. 64-80.
- ŞİMŞİRGİL, Ahmet, “Efsaneleşen Gerçek: Osmanlıların Rumeli’ye Geçisi”, <http://ahmetsimsirgil.com/ilmi-makaleler/>, (S. G. T: 24.09.2016).
- TOPRAK, Serap, *16. Yüzyılda Balkanlarda İslamlaşma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

- TOPRAK, Serap, *XIX. Yüzyılda Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri ve Avrupa Devletlerinin Balkanlar Politikası*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.
- UBICINI, M. A., *Osmanlı'da Modernleşme Sancısı*, Timaş Yayınları, İstanbul 1998.
- UYGUN, Süleyman, "Sırp İsyanı ve Hurşid Ahmed Paşa", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 17, s. 416 – 436.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "I. Murad", *İslam Ansiklopedisi*, C.VIII, Maarif Basımevi, İstanbul 1960, s. 586-598.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1972.
- WITTEK, Paul, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, çev. Fatmagül Berktaş, Kaynak Yayınları, Ankara 1985.
- YARAMIŞ, Ahmet, "II. Mahmut'un Evlâd-ı Fâtihânı Islahat Çabası -1828 Tarihli Düzenleme-", *Balkan Tarihi*, C. II, (Editörler: Zafer Gölen, Abidin Temizer), Osmanlı Mirası ve Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, Burdur 2016, s.313-327.
- YARAMIŞ, Ahmet, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması Ve Yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'nin Kurulması", *Türkler*, C. XII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 697 – 702.
- YARAMIŞ, Ahmet, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826 – 1839)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002.
- YENİ, Harun, "Hangi Yörük? 16. Yüzyıl Batı Trakya'sında Yörüklüğün Halleri Üzerine Bazı Notlar", *Kebikeç Dergisi*, S. 35, 2013, s. 143 – 150.

YILDIZ, Gültekin, *Osmanlı Kara Ordusunda Yeniden Yapılanma ve Sosyo-Politik Etkileri (1826 – 1839)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008.

YİNANÇ, Mükrimin Halil, “Bayezid I”, *İslam Ansiklopedisi*, C. II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1961, s. 369-392.

YÜKSEL, Emrullah, “Birgivi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. VI, İstanbul 1992, s. 191 – 194.

İşbu kanunname-i hümayunumuzda münderic olan şerâit-i nizamiye ila mâşaallahû Teâla düsturu'l-amel tutulup lazım gelen mahallere kayıt ve iktiza eden mahallere sûretleri i'tâsıyla harf be harf icrasına bi'l-ittifak dikkat ve itina ve zinhâr bir gûne hilâf-ı hareket vukûa gelmemesine ihtimam oluna

Evlâd-ı Fâtihan taifesi öteden berü devlet-i aliyye'nin güzîde ve cengâver ve mûtî ve fermânber asâkir-i nusret ma'sherinden olub esfâr-ı sâbıkâda küffâr-ı feleksâr ile vukû' bulan muhârebâtta kendilerinden nice yararlık ve yüz aklıkları zuhur etmiş ve bu cihetle taife-i mezkureye Evlâd-ı Fâtihân tesmiye ve ıtlak olunarak taraf-ı devlet-i aliyye'den me'mûr oldukları sefer ve sâir mahallerde sebât ve edâ-yı hıdmet itmek şartıyla avâriz ve bedel-i nüzûl ve celeb-keşan ağnâmı ve deve ve arpa ve zahire mübayaası ve bedel-i beledât ve sürsât ve sair tekâlif-i örfiyye ve şakkadan muaf ve müsellemlerini hususuna müsaade-i seniyye erzan buyurulmuş ise de inkılâbât-ı ezmine ile nizam ve muâfiyet-i kadimeleri muhtell ve şerâit-i imtiyaz ve irtibatları muattal ve mühmel olmuş ve taife-i mezkurenin beher altı neferi bir eşkinçi itibar ve topu bin yüz on üç eşkinçi add ve şimar ile bedel-i muafiyetleri senevi bir yük otuz üç bin on sekiz buçuk guruş mal ile mukayyed iken iki yüz yirmi beş senesi Muharremi guresinden itibaren senevî kırk bir bin dokuz yüz seksen bir buçuk guruş faiz itibariyle mukataa olarak nısf hissesi Sirozî Yusuf Paşa ve rub' hissesi Bosna valisi esbak Sırrı Selim Paşa'ya ve diğere rub'u dergâh-ı ali kapucubaşlarından Ahmed Tevfik Bey'e ber-vech-i malikâne tevcih buyurularak ol vechle nizamları bütün bütün bozulmuş olduğu der-kar ve lillahil-hamd ve'l-minne hasr-ı bahirü'n-nasr hazret-i kişver küşâda mücerred düşman-ı dine galibiyet ve ilâ-yı kelimetullahi'l-ülâyamaz hariyetniyet-i halisesiyle bi'l-cümle asâkir-i berriye ve bahriyenin nizam ve intizamları istihsal ve talim ve taallümlerine say-ı peyman kılınmakta olup da mine'l-kadîm pür olub ve şecâatle beyne'l-enam meşhur ve müteârif olmuş ve yüzlerinden bunca fütühât-ı celile zuhâra gelmiş olan işbu Êvlâd-ı Fâtihân askerinin nizam-ı hallerine bakılmayarak şöylece bir ağlaması layık ve reva olmadığından taife-i merkumenin muâfiyet-i kadimelerinin kemakân icrasıyla himayet ve sıyânetleri vesail-i istikmâl ve asker-i mansûre misillü bunlar dahi taht-ı zabita ve nizama idrâc ve idhâl olunmak lazımeden idiğü bir yarar olduğuna binaen taife-i merkumenin sûret-i nizam ve intizam ve usûl-i imal ve istihdamları haklarında müstaina billahi'l-melikil'l-âlâm şu vecihle vaz-ı nizam-ı meymenet ittisam kılınır ki

balada muharrer olduğu vechle Evlâd-ı Fâtihânın bir vakitten beri duçar oldukları taaddiyat külliye men ve müşar ve mümaileyhimin uhdelerinde bulunan malikânenin kaydı dahi ve terkin ile bu mukabelede taife-i merkumeden tertib ve tahrir olunacak dört tabur piyade asâkir-i mansûrenin ve Evlâd-ı Fâtihân zabiti ve çeribaşların ber-vech-i âti tayin olunan maaş ve mahiye ve tayinat baha ve bedel-i muâfiyet ve sâir cüzi ve külli masarîf-ı mukteziyenin top için mukataat hazinesine tahsisen senede iki taksit ile fakat iki bin dört yüz kise akçe mecmu Evlâd-ı Fâtihân hanelerine cümle marifetiyle ber-vech-i tâdil ve tesviye tarh ve tevzi ve tahsil olunup bundan başka gerek tevzide ve gerek tevzilerin gayride sıran ve alenen bir akçe ve bir habbe alınmayıp ve kimesneye dahi ve şürot-ı muâfiyetlerine dahi kemâ-yen bağı riayet kılınması esas-ı nizamlarından madud ola ve beher taburu maa zabitan sekiz yüz on dört nefer olmak üzere zikr olunan dört tabura lazım gelen üç bin iki yüz elli altı nefer piyade asâkir-i mansâre taife-i mezkureden harb u darbe kadar ve sinnleri on beş nihayet kırk yaşına kadar tûvânen ve namü'l-aza yiğitlerden tertib ve tahrir birle cümlesi asâkir-i mansâre misillü talim ve taallüm ederek fûnûn-ı ateşbâzi ve sanayii ateşbazide kesb-i mümareseye bezl-i mechud ve sefer ve hazaarda memur oldukları mahallerde sayfen ve şitâen isbât-ı vücud edip içlerinden vefat ederi olur ise yerlerine yine fâtihân'dan tahrir ve tekemmül ile bir neferi noksan olmaması hususuna dikkat ve itina kılına ve beher tabura muktezi olan sağ ve sol kol ağaları ve yüzbaşı ve sancaktar ve mülazım ve çavuş ve onbaşı misillü zabitleri kendi içlerinden ve binbaşılar dahi mevcut olan çeribaşların bahadır ve imal-i neferata muktedir olanlardan nasb ve cümlesinin üzerine amir ve zabit olmak üzere hala Evlâd-ı Fâtihân zabiti müma-ileyh Ahmed Tevfik Bey kemakân zabit tayin ve senevî kırk bin gurus maaş tahsis kılınarak ve bunlar dahi sair taşra taburları misillü saadetli asâkir-i mansâre ser-askeri vezir-i mükerrerem hazretlerinin ve nazır efendinin zir-i idare ve nezaretlerde olarak fakat mahallerinde zabt u rabta ve imal ve istihdam ve te'dib ve terbiyelerine dair her bir hususat-ı vakıaları zabit-i müma-ileyh marifetiyle rû'yet ve idare olunup bundan böyle zabit-i müma-ileyh ve binbaşısı ve zabit-i sairenin nasb ve tayini ve sair icab eden mevadd-ı nizamiyeleri serasker paşa ve asâkir-i mansûre nazırı bulunanların bi'l-iştirak arzı ve inhalarıyla icra oluna ve binbaşı nasb olunacak çeribaşılardan maada bundan böyle harç-ı râh kalacak sair çeribaşılar kemakan zir-i idarelerinde olan Evlâd-ı Fâtihânı kendilerinden bir nesne

almamak üzere kayd-ı hayat şartıyla idare edip bu mukabelede her birine mukataat hazinesinden mahiye yedi yüz elli guruş maaş verile ve iş bu çeribaşılardan birinin fevti veyahut cünhası zuhûruyla azl ve tedibi vukuunda bab-ı ser-askeriden bi't-tahkik icabına göre yerlerine aharları tayin kılma.

Ve balada muharrer dört taburdan beher tabura bir binbaşı ve maiyetlerine sağ ve sol kolağaları vürûd-ı imam ve bir de sancakdar ve ikişer nefer kâtibi ve sekiz nefer yüzbaşı ve on altı nefer mülazimin ve otuz ikişer nefer çavuşan ve altmış ve dört nefer on başı ve altı yüz kırkar nefer tüfenkli endâz ve sekiz nefer saka ve bir nefer tranpet çavuşu ve birer nefer tranpet onbaşısı ve otuzar nefer trampetçi ve dörder nefer baltacı tahrir olunarak bunlar sefer ve hazarda iktizasına göre münavebe-i istihdam olunub aralıkda istirahat ve adamları zımnında vilayetlerinde ikamet eylemekle mezun iseler dahi gerek münavebelerinde ve gerek hengâm-ı ikametlerinde talim ve taallümü bir an elden bırakmayarak bi-mennih-i teâlâ müddet-i kalile zarfında fûnûn-ı harbiye ve sanayi-i inşaiyede kesb-i tefennün ve maharet eylemeleri maddesine ikdam ve dikkat zabıt-i mûmaileyh ve gerek binbaşı ve zabıtân-ı sâirenin fârizeten zimmetleri ola ve neferât-ı merkume ninâ'mâl ve istihdamları suret-i münavebede tertip kılındığına mebni derece-i kifayede olmak üzere zirde defter güne sebt ve terkim olunduğu vechle sefer ve münavebede neferata on beş guruş mahiye ve nazır ve zabıtân-ı sâireye ala meratibihim maaşlar ve binbaşılara yevmiye dörder ve kolağalarına üçer ve yüzbaşılara ikişer nefer tâ'yini ve sâir zabitan ve neferâta yevmiye üçer yüz dirhem nan-ı aziz ve yüzer dirhem lâhm tâ'yinatı tahsisi kılınmış ise de o an hazarda memleketlerinde ikamete mezun oldukları müddette tayinat itası lazım gelmeyeceğinden fakat maaş ve mahiyelerinin sülûsanı ita ile bir mahalle memuriyet ve münavebeleri icabında maaş ve mahiyelerinin tamamı ve tahsis kılınan tayiniyeleri ita oluna ve led'l-iktiza tayin kılınacak tabib ve cerraha dahi birer nefer tayini verile ve asâkir-i mezkurenin maaş ve mâhiyye ve tâ'yiniyat bahalarının defatir-i ale'l-esâmi ve âla-vechü's-sihha Fâtihân zabiti tarafından mah be mah bâb-ı seraskeriye irsal ile serasker paşa ve asâkir-i mansûre nazırı taraflarından iktizaları inha ve ilam olunarak bade't-telhis mukataat hazinesinden irad ve masraf kayd ve iktizası tanzim kılınan ve bir mahalle memuriyet ve istihdamlarında lüzumuna göre mevsim-i revgan-i zeyt ve hengâm-ı şitâda kömür verilmesi caiz olup ve bunlar Fâtihân zabiti ve binbaşılar canibinden

min-gâyr-i serk rüyet ve başkaca sebd-i defter olunarak kezalik hazine-i mezkureden muhasebe-i sahihası rüyet ve ibka oluna.

Zikr olunan taburlara tertib olunan imam efendiler mahallerinde hakimü'ş-şer ve müfti marifetleriyle bil'l-imtihan ve bi'l-intihab nasb ve tayin kılınarak asâkir-i mezkureye avama lazım olacak mesail-i diniye ve ilmihallerini ve bade Birgivi risalesini her bad talim ve tefhim edib ve evkat-ı hamseyi dahi cemaatle eda eylemeleri hususuna bi'l-cümle zabitanı taraflarından dikkat ve ihtimam kılan ve zabitan ve nefratdan iktidarı olanlara

vakt-ı hazarda hacc-ı şerife azimete ruhsat verilip iş bu ruhsat maddesi yalnız vakt-ı hazara mahsus olarak vakt-ı seferde hasta olanlara maada cümlesi sefere ve memur olduğu mahalle giderek her kimin maiyetinde memur olurlar ise orada sayf ve şitâda tamamen mevcut bulunalar ve asâkir-i mezkureden firar eder ise veyahut bi'l-icab izin alıb vilayetine gidenlerden mezun olduğu müddette gelmeyen olur ise zabitanı taraflarından derhal getirilip mehâkim-i tedip ve terbiyesi icra kılın ve mezunen hacc-ı şerife gidenlerin kendisine maaş va mahiyeleri bade'l-avde kendilerine ita ve vefat edenlerin işliyen maaşı ve mahiyeleriyle asâkir-i mezkureden bila varis vefat edenlerin beytümalleri dahi hazine-yi mezkureya ait olmak üzere Fâtihân zabiti marifetiyle ahz u kabz olunarak hazine-i mezkure ile rüyet-i muhasebe ettirile ve her tabura muktezi olan bir nefer tabib ve cerrahları el-iktiza tıbhâne-i âmireden tayin ve tertib olunarak nefarât ve zabitândan hasta ve bimar olanların kema-yen bağı müdavemet ve tımarları hususuna zabit-i mumaileyh tarafına inzar-ı dikkat ve ihtimam olunacağı misillü binbaşı ve sair zabitan taraflarından ala meratihim itina ve ikdam olunarak asakir-i mezkurenin daima levazım-ı hüs-i zindegani ve hıfz-ı sıhhatlerine sarf-ı makdur olunub tabib ve cerrahın lazım gelen mahiye ve edviyye baha vesair kulları mukataat hazinesinden ita kılın.

Ve ibtidâ bir kimesne tüfenkendâz neferi olub bade yoluyla ale't-tertib eskiden on başı ve bade çavuş ve bade mülazım ve sancakdar ve yüzbaşı ve kolağası olub bade işbu kolağalarının hangisi eski ve mütefennin ise binbaşı nasb olunmak ve binbaşılardan dahi kabiliyet ve istihkâkına göre sair meratib-i devlet-i aliye ile begâm olmaları caiz olmak ve tertib üzere silsileleri eskilik itibariyle olup fenninde maharet ve istikrarı yok ise aşağıdan erbab-ı istidadı takdim-i caiz görünmek Asâkir-i

Mansûre kanunname ve nizamları muktezasından olduğuna binaen bunların dahi silsileleri vukuunda ol vechle icra olunup fakat binbaşılar ve kolağalarının tebdili icabında madununda ehliyet ve istikâk erbâbı bulunur ise bâb-ı seraskeriden bi'l-istizan ana verilip olmadığı halde...tayin oluna ve seferlerde yüz aklıkları görüldükde zuhura gelecek hizmet ve yararlıklarına göre altın ve mücevher nişanlar ita ve ihsan kılınarak haklarında taltifat-ı layika icra kılına ve zabitan ve neferat-ı merkumenin hin-i tahrirlerinde kemal-i dikkat ve ihtimam ile taahhüd ve kefalete bağlanıp onbaşılar neferatına ve yüzbaşılar onbaşılara ve kolağaları yüzbaşılara ve binbaşılar kolağalarına kefil olmak suretiyle revabit-ı kaviiyyeye bend olunduktan sonra hilaf-ı nizam her kimde tekasül ve kusur zuhur eder ise derhal tedibleri icrasına mübaderet ve zabıt ve binbaşılar ve zabitan-ı saire mahiyelineferatı hizmetkar etmeyüb hariçten hizmetkar kullanmak ve hizmetkar kisvesi nefarât kisvesine müşabih olmamak hususlarına dikkat oluna.

Ve neferat-ı merkumeden birinin töhmet veyahud maslahatı vukûunda onbaşı yüzbaşuya ve yüzbaşı kolağasına ve kolağası dahi binbaşuya ifade ile iktizaları binbaşı ve zabıt mumaileyhima marifetleriyle icra olunub eğer kolağaları veyahud binbaşılardan bir güne zuhur ederse bu tarafa arz ve istizan olunarak serasker müşar ve nazır-ı mumaileyhimanın inzimam-ı rey ve marifetleriyle iktizaları tanzim kılına.

Zıkr olunan dört taburun onbaşılılarıyla sair neferata taraf-ı devlet-i aliyyeden fakat birer tüfenk ve birer palaska verilip kusur-ı elbiselerini asâkir-i mansûre elbisesine müşar olmak üzere kendileri tanzim ve binbaşı vesair zabitan dahi kendilerine muktezi olan ise ve eslihayı kezalik Asâkir-i Mansûre zabitanı elbise ve eslihaları misüllü tedarik eylediler.

Asâkir-i mezkure zabitanından vakt-i hizada emek ve hidmeti sebkat ederek alil ve ihtiyar ve işe ve güce iktidarı olmadı zahir ve aşikar olarak tekaüdüğe müstehak olanlara maaşının nisfi mikdarına kadar tekaüdlük tevcihi caiz olub nihayeti mikdar-ı mezkur ola ve vakt-i seferde hengam muharebede mecruh olub çeri ... bi'l-külliyen ilimden sukutu mütehakkık olur ise nisf maaşla veyahud hal ve istihkakına göre nisf maaşından ziyadecesiyle tekaüdlük tevcih oluna ve mahiyeli neferatından vakt-i hizada emek ve hidmeti sebkat ederek alil ve ihtiyar olanlar mahiyesinin sülüsânı veyahud tamam mahiyesiyle ve vakt-i seferde mecruh ve ilimden sukutu zahir

oldukda mahiyesinin sülüsünü ve tamamı ve dahi ziyadecesiyle tekaüdlük tevcihi caiz olub ancak işbu tekaüdlük hususu gayet dikkat ve ihtimam olunacak maddelerden olduğundan tekaüd olacak kimesnenin mahallinden Dersaadet'e gelmeye kudret-i berinesi olmadığı takdirde fatihan zabıtı ve buldukları mahallerin vali ve mutasarrıf ve hâkimi taraflarından kema-yenbaği tahkik ve tetkik olunarak öylece inha ve tekaüdlük şurutu üzere icra kılma.

Salifü'z-zikr dört tabur için iki taksit ile taife-i merkumenin heyet-i mecmuasından tahsili muktezi olan iki bin dört yüz kise akçenin nısfı bi-mennillahi-teali sene-i cedide yani kırk dört senesi Muharremü'l-haramı ve nısf-ı diğeri Recebü'ş-şerif gurrasinde tarh ve tevzi ve tahsil olunmak üzere evvelki eşkinçiyandan itibar olunmayarak bi'l-cümle Evlâd-ı Fâtihân itlak olunan gerek kaza ve kurada mütevellisi ve gerek bazı çifliganda sakin ve mütemekkin mecmua Evlâd-ı Fâtihân ve reayasına tadil ve tesviye şurutu ve cümle hal ve tahammüllerine göre tah ve tevzi ve vakt-i zamaniyla tamamen tahsil ve asakir-i mezkurenin maaş ve himaye ve masarifât-ı sairelerine tahsisan mukataat hazinesine teslim ve tavassul olunub işbu akçeden başka gerek zabıt-i mumaileyh ve gerek çeribaşılar ve zabitan-ı saire taraflarından zinhar ve zinhar bir akçe vermeye zam ve idhal kılınmamak için suret-i tevzi ve taksimi gösterilerek lazım gelen memhur ve mümzi defterleri evvel emirde Dersaadet'e irsal ve makam-ı sadarete takdim kılınıb mucebince tevzi ve tahsili için emr-i ali sudur etmedikçe bir akçe tahsiline ruhsat ve cevaz gösterilmeye.

Taife-i merkumeden birinin cünhası vukuunda cünhasına göre ta'zir ve darb veyahud siyaset misüllü lazım gelen taribat-ı meşrua zabıtları marifetleriyle icra olunub sair vülat ve hükkam ve kaza ayanları ve zabitan-ı saire tafralarından cerime namı ve nam-ı aharla bir akçe dahi ahz ve tafsil olunmaya şöyleki bunlardan cerime namı ve nam-ı aharıyla hafi ve celi bir viresiye alınmak ve tevzi ve tahsiline ba-emr-i ali ruhsat verilecek akçeden maada nesne tevzi ve tahsil kılınmak lazım gelir ise lede't-tahkik derhal istirdad ettirilmeyeceğinden maada tercim eden ve kendi nısfı için hilaf-ı irade akçe aharına cesaret eyleyen her kim olur ise olsun bila-eman tedib kılınacaklarını bilib ana göre bu hususlara cümle zabitan taraflarından kemaliyle tekid ve dikkat oluna ve fatihan zabiti tarafından bi'l-iktiza kazalara gönderilen

adamlarına zabıt-i mumaileyh kazalardan hizmet ve avail ve hayvan ücreti aldirmayıb kullanacağı adamları kendi tarafından mahiye ile istihdam eyleye.

Evlâd-ı Fâtihân taifesinin malik oldukları koyunlarından adet-i ağnam ve adet-i gulamiye ve resm-i ağıl öteden beri tevcihle cemi ve tahsil oluna gelmiş ise yine öylece tahsil olunub ziyade nesne mütalebesiyle rencide ve taaddi kılınmamaları için adet-i ağnam tahsildarları ile tayinat-ı miriye zımında on res ağnamı olanlardan bir res ağnam alınmak üzere beher sene balası hatt-ı hümayun-ı şahane ile müvassah sadır olan emr-i ali mucubince hassa kasabbaşısı canibinden tayin olunan saicilerin yanlarına zabitan taraflarından memurlar terfi kılınarak gerek adet-iağnam tahsildarları ve gerek saiciler caniblerinden ziyade nesne tahsili ve vesile-i saire ile taife-i merkume tercim ve taaddi ettirilmeye ve ederlerse mahallinden inha olundukda makam-ı sadaretden o misüllüler tedib ve guşmal kılına.

Taife-i merkume fi'l-asl balada muharrer olduğu vechle hane-i avarız ve bedel-i nüzl ve cilikşan ağnamı ve arpa ve deve ve zahire mübayaası ve bedel-i ... vesair tekâlif-i örfiye ve şakanın cümlesinden ve valilerin imdad-ı hazeriyesinden dahi muaf ve müsellemler iken sonları adem-i riayetle muafiyet-i kadimeleri lafz-ı murad kalarak kendilerine ve vüs'lerinden haric tekâlif-i tahammiliyle bir nişan-ı halleri bi't-tahkik iskar olmağla bundan böyle muafiyet-i kadimelerine kemaliyle riayet olunarak maru'z-zikir iki bin dört yüz kise akçeden maada meccanen bir içi su dahi mütalebe ve ahz olunmaya ve taife-i merkumeden vatken mine'l-evkaf içlerinde zaif hal tari olan muhallat vuku bulubda sezavar atıfet olduğu tahkik ve tebeyyün ider ise o makuleler haklarında bi'l-istindad iktizasına göre müsaade-i seniyye erzan buyrulması caiz olacağına mebni el-haletü-hazihi Evlâd-ı Fâtihân itlak olunan nüfus-ı madude her ne kusur bulunur ise burada da müstekarr ve sabit olub men-baad Evlâd-ı Fâtihân'dan bir neferin ihracı ve haricden bir neferin katmana idhali memnu ola

Evlâd-ı Fâtihân'ın yirmi dört mahalle itibariyle mütevati ve mütemekkin oldukları kaza ve kurada kır serdarı namıyla bazı kimesneler geşt ü güzâr ve fukara-yı raiyyeti masarîf beyhüde ve müteaddiyat-ı saire ile izrara izan etmekte odlularından fi-mabadın lüzumu olmayan mahallerde o misüllü kır zabiti gezdirilmemek ve kaza müdürü olan çeribaşılar taraflarından şerayite himayet ve siyasetlerine dikkat olunmak ve fatihan zabiti bulunanlar dahi bu hususlara itimam eylemek üzere fakat

Vardarovası gibi gibi kır zabiti girmesi muktezi görünen bazı mahallerde mücerred esamiyesi ve istirahat fukara zımında münasib mahiye ve sekiz on adam ile kır zabiti tayin olunması hatır-güzar olmuş ise de bunun dahi iktizası bila-taraf anlaşılarak badehu icrasına bakıla.

Bir taburun zabitan ve neferatının zikr-i ati mahiyeleriyle icab eden maaşlarının ve yevmiye ve şehriye verilecek nan ve guşt tayinatlarının mikdarı

Binbaşı	Sağkolağaları	İmamat	Sancakdar
Nefer	Nefer	Nefer	Nefer
1/750	2/600 beheri 300	4/160 beheri 40	1/40
Katibat	Yüzbaşıyan	Mülazımları	Çavuşat
Nefer	Nefer	Nefer	Nefer
2/80 beheri 40	8/400 beheri 50	16/480 beheri 30	32/800 beheri 25
On başıyan	Neferat	Sakayan	Çavuş Trampet
Nefer	Nefer	Nefer	Nefer
64/1280 beheri 20	640/9600 beheri 15	8/160 beheri 20	1/20
Onbaşı Trampeti	Neferat Trampeti	Baltacıyan	
Nefer	Nefer	Nefer	
1/20	30/450 beheri 15	4/50 beheri 15	

Yekûn

Nefer

814

14905

Maaş-ı mezkurun sülüsani

Maaş ve mahiye-i mezkurun sülüsü

9936, 26

4968,13

Zabitan tayinatları

Nefer

04 Binbaşı

06 Ağa-yı yemin ve yesar

16 Yüzbaşıyan

26

Fi yevm

Nan guşt

19 6

Nan Guşt

575 190

Zabitan neferat tayinatları

Nefer

816

011 Binbaşı ve ağayan ve yüzbaşıyan

803

Nan Hisse Guşt

602 100 200

Nan 30 Guşt

18067 6022

Yekûn

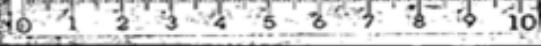
Hisse	Nan	Hisse	Guşt
100	621	100	207
	Nan	30	Guşt
18652		6217	

Bervech-i bala taife-i merkume hakkında vaz-ı tesis kılınan şerayit-i nizamiye ile maşallah u teala düsturu'l-amel tutmak ve bundan böyle icab-ı hal ve maslahata göre irade-i seniyye-i hazret-i padişahî suduruyla bazı fikralarının cerh ve tadil ve tenkis ve ilavesi caiz olmak üzere bi-ibaretha divan-ı hümayun ve başmuhasebe ve haslar kalemlerine kayd olunarak birer kıta suretleri bab-ı seraskeri ve mukataat hazinesine ve kağan zabiti tarafına ita ve bir kıta sureti dahi ba-ferman-i âli mahalline irsal ile gerek Selanik ve gerek Evlâd-ı Fâtihân'ın buldukları sair kazaların sicilat-ı muhakemesine sebt ve kayd ile harf be harf icrasına bi'l-cümle hükkam ve ayan ve memurin ve zabitan taraflarından ale'd-devam takayyüd ve ihtimam ve zinhar bir guna hilaf-ı hareket vukua gelmemesine mezid-i dikkat ikdam kılınca. Tahriren fi evail-i şehri Ramazanü'l-mübarek li sene selase ve erbain ve mieteyn ve elf.

مسعودی چکر صدقہ منور و شکر
 اولاد فاتیخانہ منور اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 طرف عاجزانہ دور و خط بقایا و نقداً نسیب طاعت انچه نیک کینتی بودند معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 و نقداً مضبوطات عاجزانہ ایله روح اولاد فاتیخانہ منور و شکر غایت کینه به کینه عکس و عکس به صورت اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 عریضه لغت ارسالی اولاد فاتیخانہ منور و شکر کینه به کینه عکس و عکس به صورت اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 در نسیب بر بیوز سیزده اولاد فاتیخانہ منور و شکر ایچ عکس باغ اولاد فاتیخانہ منور و شکر سابع شاهان ضرورده چکر طاعت انچه منور و شکر
 مسعودی عاجزانہ در سه بودک یکی در سه بودک ایچ عکس باغ اولاد فاتیخانہ منور و شکر سابع شاهان ضرورده چکر طاعت انچه منور و شکر
 بلک طغوز نسیب کینه در نسیب منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 یز بر طرفین عکس و عکس به صورت اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 طرف اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 در نسیب منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 عاری انچه طرف اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 قائم اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 بودجه اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 طغوز نسیب کینه در نسیب منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 بودجه اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 مأمورین بطریق اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 اگر معنی اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 ایچ نیک هاتیر برک ارسالی عکس و عکس به صورت اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 عکس و عکس به صورت اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 اولاد بر طاعت اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 بلک در برجه کبود و نسیب طاعت انچه نیک کینتی بودند معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 و ایچ مأمورین اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 ماهیه و نسیب نسیب کینه در نسیب منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 شخصی کینه بود طرفین انچه نسیب کینه در نسیب منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 عملی سابع اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 منقضا کینه اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر
 اولاد فاتیخانہ منور و شکر معنی بروجه نقیض خطی روزی در نسیب انصار اولاد فاتیخانہ منور و شکر

HAT 1173/46421-A

HAT. 1173

Ma'rûz-ı çâker-i sadâkat-mefrûzlarıdır ki

Evlâd-ı Fâtihândan muharrer olan onüçüncü alay asâkir-i mansûrenin ma'âş ve mâhiye ve ta'yînât-ı lâzımeleriyçün evlâd-ı Fâtihân maktû'undan atûfetlü Arif Efendi tarafından taraf-ı âcizâneme devr olunan bekâyâ ve nakden teslîm olunan akçenin keyfiyeti bundan mukaddem ber vech-i tafsîl hâkipâ-yı devletlerine iş'âr olunmuş ve bekâyâ-yı mezbûrdan tahsîlât ve nakden makbûzât-ı âcizânem ile Rebî'ü'l-evvel guresinden Cumâde'l-ülâ gâyetine gelinceye değin asker-i merkûmeye sarf olunan akçelerin bir kıt'a pusulası arzama leffen irsâl olunmuş olmağla keyfiyet pusula-i merkûmeden ma'lûm-ı devletleri buyrulacağı vechile maktû'-ı mezbûrdan bi'l-cümle makbûzât-ı âcizânem iki yük dört bin yedi yüz sekiz guruş olup asâkir-i merkûmenin ma'âş ve mâhiye ve ta'yînât-ı lâzımeleriyçün mîralay ve kâimmakâm ve alay emîni atûfetlü beğler bendelerinin ma'rifetleriyle mesârif-i âcizânem dört yük yigirmi dört bin altı yüz doksan üç guruşa bâliğ olup makbûzât-ı âcizânem fûrûnihâde olundukda kûsûr iki yük on dokuz bin dokuz yüz seksen dört guruş Selanik'de mukîm sarrâflardan bi'l-istidâne ahz ile asâkir-i mansûreye sâye-i şâhânedede zarûret çekdirilmemek için sarf olunmuş ise de yine bir taraftan asâkir-i merkûmenin mesârif ve ta'yînâtları terâküm etmekde ve ma'iyet-i serdâr-ı ekremîde olan asâkirin mâhiye ve ta'yînâtları bahâsı mâh be mâh irsâl olunması taraf-ı eşref-i hazret-i serdâr-ı ekremîden emr ve irâde buyrulmakda olarak mûmâ ileyh Arif Efendi'nin gösterdiği bekâyâdan gayr-ı ez tahsîlât bir yük yigirmi altı bin yedi yüz dört guruş bekâyâ kalmış ise de evlâd-ı Fâtihân'dan ma'iyet-i serdâr-ı ekremîde bulunan başıbozuk ulûfelü askerinin mâhiyeleri maktû' mâlından verilmek üzere mûmâ ileyh Arif Efendi'ye taraf-ı eşref-i hazret-i serdâr-ı ekremîden irâde buyrulmuş olduğundan bekâyâ-yı mezbûr ulûfelü askerinin aylıklarına havâle olunmak üzere tahsîl olunmayarak kalmış olmağla asâkir-i merkûmenin mûnâvebe sûretinde olmayup dört taburu birden me'mûriyet üzerinde bulunup tekâmîl ma'âş ve mâhiyeleri verilmekde olduğundan gayrı Fâtihândan başı bozuk askere dahi maktû' mâlından ulûfe verilmiş ve verilmekde olduğundan maktû'-ı mezbûr asâkir-i mansûrenin mesârif-i vâkî'alarını îfâ etmeyüp bu vechile noksân zuhûr etmiş olmakdan nâşî bu sûretde Rebîyü'l-evveli guresinden berü gayr-ı ez makbûzât sarrâflardan bi'l-istidâne alınıp sarf olunan iki yük on dokuz bin dokuz yüz bu kadar guruş ile evlâd-ı Fâtihânın kırk yedi senesi Receb taksîti tahsîline değin sarf olunmak üzere iki yüz bin guruş ki

cem'an dört yük on dokuz bin bu kadar guruşun serî'an ve âcilen taraf-ı âcizâneme irsâline mi irâde-i seniyyeleri ta'alluk buyrulur veyahud asâkir-i merkûme münâvebe usûlünde olmayup cümlesi bu vechile me'mûriyetde bulduklarından maktû' mâlı Selanik'de olan tabur mesârifine tahsîs olunup bir seneden fazlası mukâta'ât hazînesine gönderilmek üzere ma'iyet-i serdâr-ı ekremîde olan taburların ma'âş ve mâhiye ve ta'yînât-ı lâzîmeleri sâir asâkir-i mansûre usûlü üzere Dersa'âdet'den cânib-i mîrîden idâre ve ru'yet olunmak sûreti mi muvâfık-ı re'y-i devletleri buyrulur ve'l-hâsıl işte bundan böyle bu taraflarda sarrâflardan akçe tedârîki mümkün olamadığından şimdiye kadar alınmış olan akçenin cânib-i mîrîden irsâliyle asâkir-i merkûmenin bundan böyle vâkı' olacak mesârifâtiyçün dahi külliyyetlüce akçe irsâline himmet buyrularak sâye-i şâhânedeki asâkir-i merkûmeye zarûret çekdirilmemesi esbâb ve vesâilinin istihsâline lütf ü âtîfet-i behiyye-i veliyyü'n-ni'mâneleri bî-dirîğ buyrulmak lâzîmeden idüğü ve Selanik'de olan bir taburun Rebîyü'l-evvel ve âhir ve cumâde'l-ülâ üç aylık ma'âş ve mâhiye ve ta'yînât-ı lâzîmelerinin tamâmen makbûzlarını hâvî kâimmakâm ve alay emîni beğlerin mührüyle memhûr defterleri bu def'a takdîm olunmuş olup ma'iyet-i serdâr-ı ekremîde olan üç taburun defterleri dahi bundan sonraca celbiyle takdîm kılınacağı ve işbu me'mûriyetde olan üç tabur için şimdiye kadar taraf-ı çâkerîden verilen akçe ale'l-hesâb sûretiyle olup ya'ni meblağ-ı mezbûr asker-i merkûmenin tekmi'l mâhiye ve ta'yînât-ı lâzîmeleri bahâsından dûn olmağla iktizâsı bundan böyle iş'âr ve memhûr defterleri tesyâr kılınacağı derkâr ise de bundan böyle Receb taksîti tahsîline değin bu tarafda akçe tedârîki mümkün olamayacağından güzeşte mâhiyelerine sarf olunan ve Cumâde'l-âhirde vâkı' olacak mesârifât ve mâhiye için ale'l-hesâb olmak üzere dört yük on dokuz bin bu kadar guruşun serî'an ve âcilen taraf-ı kemterâneme erişdirilmesine himem-i behiyyeleri masrûf buyrulmak muktezâ-yı maslahatdan olduğu ve keyfiyyet mûmâ ileyh Arif Efendi hazretlerinin ru'yet olunacak muhâsebesinden dahi ma'lûm-ı devletleri buyrulacağı derkâr olmağla ol bâbda ve her hâlde emr u fermân hazret-i menlehü'l-emrindir

Fî 13 C sene 47

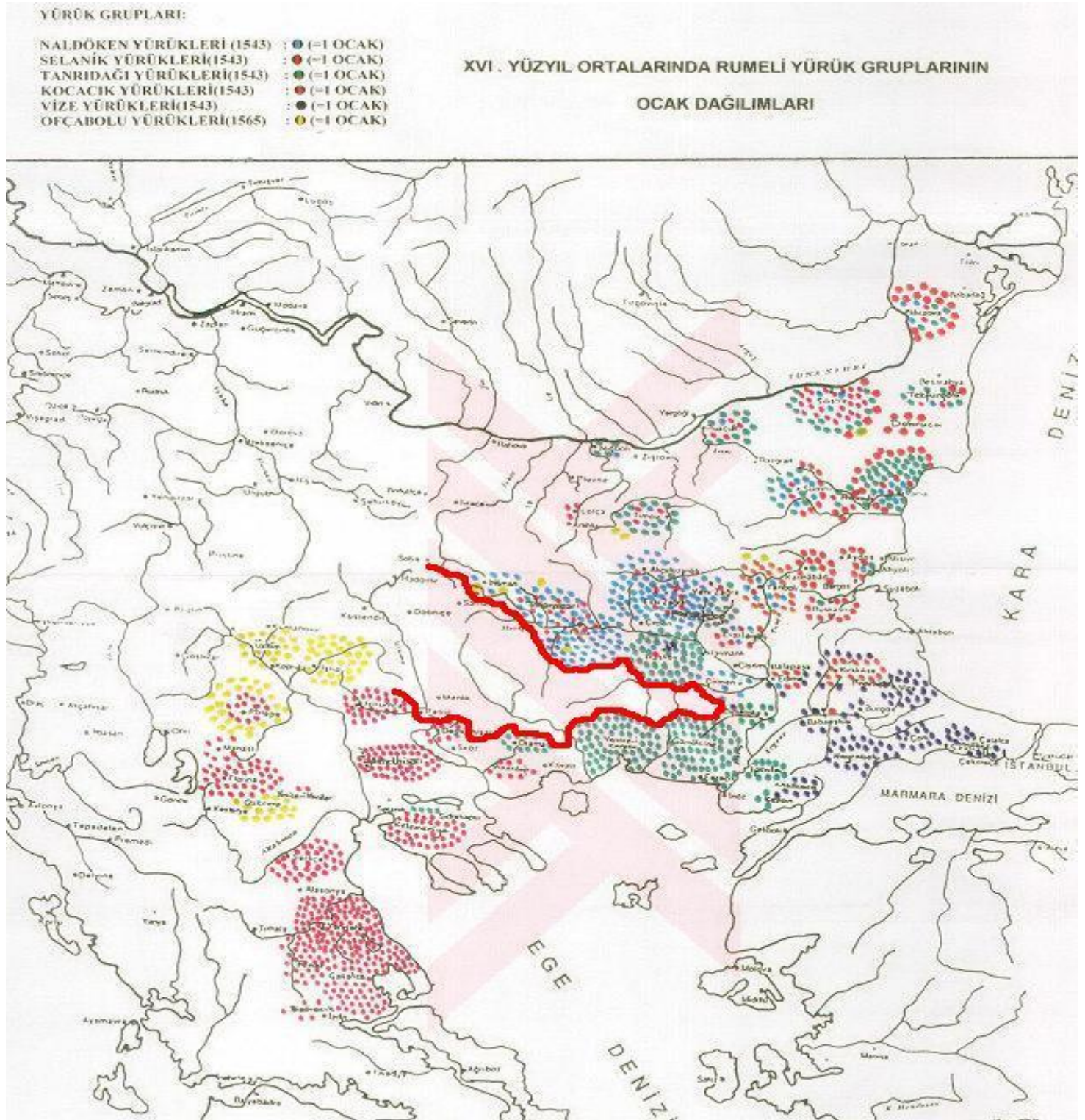
MehmedVecihî

Ek 3: Evlâd-ı Fâtihân'ın Makedonya'da Yoğun Oldukları Yerlerden Bazıları

Harita 1. ŞARKİ RUMELİ VİLAYETİ VE BATI TRAKYA

EK 4: XVI. Yüzyılda Yörüklerin Rumeli'deki Ocak Dağılımı

EK 5: Evlâd-ı Fâtihân'ın Yaşadığı Yerler ve Metinde Geçen Yerlerin Kaza ve Nahiyeleri

MANASTIR VİLAYETİ		SELANİK VİLAYETİ	
Kazaları	Nahiyeleri	Kazaları	Nahiyeleri
Manastır Sancağı		Selanik Sancağı	
Manastır	Manastır merkez, Resne, Pirsepe,	Selanik	Vardar, Gelmiriye
Pirlepe	Pirlepe merkez, Morihova, Debreşte,	Ksendire, merkez; Poliroz	Kaza merkezi, Ksendire,
Florina	Florina merkez, Rudnik, Nevaska,	Karaferye	Karaferye merkez, Ağustos
Kıraçova	Kıraçova merkez, Poreça	Yenice-i Vardar	Yenice-i Vardar, Karacaabad, Kömence
Ohri	Ohri merkez, Ustruga	Vodine	Vodine merkez, Ostrova, Karacaabad,
Serfiçe Sancağı		Lankaza	Kaza merkezi
Serfiçe	Serfiçe merkez, Vlondos	Gevgili	Gevgili merkez, Nutya
Kozana	Kozana merkez, Sarhanlar	Avrathisar, merkez; kılıkış	Avrathisar merkez, Karadağ
Alasonya	Alasonya merkez, Livadi, Domnik, Dışkat	Doyran	Kaza merkezi
Cuma, merkez: Serfiçe Cuması	Cuma merkez, Katranica, Blac	Usturumca	Kaza merkezi
Nasliç	Nasliç merkez, Seçişte, Joban	Tikveş, merkez; Kavadar	2 Nahiyeli
Grebne	Grebne merkez, Veniçe	Kabrin	Lihtor, Gilindir
Debre Sancağı		Aynaroz, merkez; Karis	
İlbasan Sancağı		Siroz Sancağı	
İlbasan	Liva merkezi	Siroz	Siroz merkez, Negrita, Rondbat, Çayağzı
Grameç	Kaza merkezi	Menlik	Menlik merkez, Freste
Peklin	Kaza merkezi	Zihne, idare merkez;	Kaza merkezi
Görice Sancağı		Razlık	Kaza merkezi
Görice	Görice merkez, Bihleşte, Opar, Vesikok	Petriç	Gorama
İstarova	İstarova merkez, Kökes	Demirhisar	Poroy
Kolonya, merkez: Ersek	Kaza merkezi	Cuma-i bâlâ	8 Çiftlikli
Kesriye	Kesriye merkez, Horpeşte, Klisora,	Nevrekob	İstraçiste, Terlis, Ortakol,
		Drama Sancağı	
		Drama	Persiçan, Çeç,
		Kavala	Kaza merkezi
		Sarışaban	Kaza merkezi
		Previşte	Leftra, Bağlı Çiftlikler
		Ropçoz, merkez: Devlen	Tamraş
		Taşoz Sancağı	
		Taşoz, merkez; Vulgaro	Sancak merkezi